M 19407

MORZSÁK AZ ÖTVENÉVES ASZTALRÓL

IRTA

GRUBER JÁNOS

KAPOSVÁR, 1925
SZABÓ LIPÓT KÖNYVNYOMDÁJA

Szülőmegyéje:

Somogy vármegye közönségének

tisztelettel ajánlja

A SZERZŐ.

ELŐSZÓ.

Tizenkét évvel ezelőtt, a boldog béke utolsó esztendejében látott napvilágot Kaposvárott Gruber János ily cimü könyve: „Morzsák a negyvenéves asztalról." Az ezidő óta jórészt az „Uj-Somogy" tárcarovatában közzétett visszaemlékezések illatos virágait füzte most csokorba a mi kedves Gruber bátyánk, akinek iróasztala időközben ötvenéves kort érvén el, most már az ujabb kötet cime: *„Morzsák az ötvenéves asztalról"* lett.

Somogymegyei könyvbarátok és ujságolvasók előtt nem szorul a széles körben ismert név viselője, *Gruber* János, illusztris szerzőnk, arra, hogy ez ujabb munkája alkalmából meleghangu sorok keretében ajánljuk figyelembe könyvét. Aki előző művének kiadásakor a magyar hirlapirás Nesztora, *Roboz* István karján vezettetett be az irodalom kiváltságosainak előkelő szalonjába, az időközben maga lett az élő magyar hirlapirók vidéki Nesztora. S a patriarchák korát élő Gruber bátyánk megőrizte bámulatos emlékezőtehetségét. Szellemi fegyverzete ma is csorba nélkül, homályos foltok nélkül tündöklik s ma is ugy kezeli a tollat, mint évtizedekkel ezelőtt, férfikora delén.

A régebbi multból, a vármegye előző korszakából meritett e reminiscenciái azért értékesebbek a krónikás feljegyzéseinél, mert nem csak a megfelelő formába öntés készsége van meg az irójuknál, hanem a mult szereplő személyei iránti szent tisztelet, a korviszonyok alapos ismerete, az előadásbeli elfogulatlanság, a mondanivalók jól megválasztása, zamatos, tiszta nyelvezet és a személyes átélések hitelesitő ereje jellemzik a „morzsák" darabjait egyenként és összesen.

Az utjára elinduló uj könyv nem lép fel nagy igényekkel. Szerény, mint szerzője volt egész életében. Eleve lemond arról, hogy meg nem érdemelt magasztalásokkal illessék, mint valami nagyjelentőségü, páratlanul értékes vállalkozást. Megelégszik azzal, hogy

azok, akik a multba visszatekintgetve keresik a haladás, a jövőépités utját, haszonnal forgathassák azokat a lapokat, amelyeken 40 darab „morzsa" ismerteti Somogy szebb napjait a boldogabb időkből.

Soraink e könyv élén nem céloznak mást, mint azt, hogy az olvasó helyett előlegezzük azt a dicsérő elismerést, amelyet a munka elolvasása után kiki maga is nyilvánitani fog azért, mert Gruber bátyánk lehetővé teszi számunkra, hogy a lepergett évtizedek társadalmi, politikai, közéleti és magán-viszonyai felől érdek nélküli feljegyzések adataiból szerezzünk tájékozódást. Olyan munkateljesitmény ez a szerző részéről, amelyet ma senki nem végezhetne el ugy, mint ő és amelyre nem is vállalkozhatott volna rajta kivül senki más.

E bevezető sorok irója, mint a napi események krónikása, az elismerés zászlaját hajtja meg az ősz Mester előtt, aki a tollforgatás terén fél századon át dolgozva, ezzel a művével is öregbitette azt a hirnevet, amelyet akaratlanul megszerzett magának, még mint a napi sajtó hajdani munkása.

A magaskoru szerző által érintett események ismerői az elmulás törvényeinek érvényesülése folytán ugyszólván napról-napra ritkulnak, de a „Morzsák" éppen ezért mindegyre több tisztelőt és barátot kell, hogy szerezzenek annak a férfiunak, aki a maga értékes elbeszéléseiben önzetlenül, egyéni becsvágy nélkül, csupán a köz szolgálatától indittatva és valóban a mások kérésére és unszolására bocsátotta közre ezt a negyven „Morzsá"-t.

Olvassa el, aki csak teheti; szerezze meg könyvei közé, akinek viszonyaitól telik és okuljon belőle mindenki, aki szükebb és tágabb hazájának a mult figyelembevételével óhajt jövőt biztositani.

Kaposvár, 1925. Szentandrás havában.

Dr. Thúry Zsigmond.

AZ ÖTVEN ÉV ELŐTTI KAPOSVÁR.

Kaposvár *nagyközség* régi képét kisérlem visszaadni ezen sorokban, mert attól tartok, hogy kivülem nem akad más, aki erre vállalkozzék.

Városunk negyven év előtti állapotáról már részletesen megemlékeztem az évekkel ezelőtt megjelent könyvemben. Felsoroltam abban az összes társadalmi, társaséleti, kulturális és közgazdasági viszonyokat, igy most csak arra szoritkozom, hogy városunk ötven év előtti *fizikai* képét feltárjam.

*

Kezdem a központon.

A mai plébánia-lak helyén egy inkább cselédházhoz hasonló, hosszu, de azért csak ötszobás lakház állott, hanem ennek kertjét azután a mai Zárdától a *Schäffer*-féle házig terjedő terület, mely szélességében a szomszédos hercegi telekig elnyult, képezte, melyet akkori haszonélvezője: *Tallián* Lázár plébános, a szenvedélyes vadász, nagyrészben vadaskertnek használt. Bizony sokszor gyönyörködtünk a kert palánkjain átkandikáló őzikékben s a kergetődző nyulakban.

A mai plébánia-laktól a már emlitett Schäfferházig terjedő külső részlet volt az u. n. „Papdomb". Egy ötszáz lépésnyi hosszu, 5—6 méteres magasságban elvonuló akácsoros sétány, amelyen mi, kis diákok, katonásdit játszottunk, télviz idején pedig meredek oldalain leszánkózgattunk.

Amiről elsőben kellett volna megemlékeznem, templomunk egy falusi templomhoz hasonló volt, melyből *Ujváry* Ferenc apátplébános lángesze és ügybuzgalma, az akkor lefolyt kaszárnyaépitkezés alkalmának ügyes felhasználásával alkotta meg, még pedig igen olcsó pénzen a mai diszes egyházat.

A Zárdának ezidőben még nyoma sem volt, mert

a zárdasort a „Pandomb" eltávolításával, csak 1865-ben kezdték kiépiteni.

A mai diszes városháza helyén egy idomtalan, kőkalitkához hasonló egyemeletes épület állott, a városháza, mely ugyan rendeltetését el nem árulta, de hiszen abban a városbiró, jegyző, pénztáros, a rendőrkáplár két legényével könnyen elszékelhetett.

A városházától a mostani *Teleki-* (akkor Gilice-) utcán végigmenve, a mai vasuti átjáró helyén a város végére értünk, mert a mai Donnervárosnak, még kevésbbé az Iszák-hegyi utcáknak nyoma sem volt.

Az Iszák-hegyet mi, diákok, csak egyik kedves kirándulóhelyünknek tekintettük, amelynek tetején levő s állitólag földalatti alagut révén a szentjakabi várral összeköttetésben álló „Töröklyuk"-ban sütögettük a hazulról elcsent burgonyát és elvétve a hozzánk *tévedt* baromfit.

Az Iszák-hegy alatt elterülő és *Kapos-Ujlak* határáig elnyuló területet, az u. n. nagyberket, ingoványos nádas födte, közepén a Kapos-csatornával. Ezek szerint ott egyetlen épület nem létezett. De ugyan ki is gondolt volna arra, hogy ide valaha sörgyárat, vasgyárat, bőrgyárat, vajgyárat épitsen, amelyek telkeit az én gyermekkoromban kétizben öles árviz boritotta, amelynek keletkezéséhez elég volt egy méternyi, hirtelen olvadásnak indult hótömeg, vagy, mint az is megesett, néhány heti szakadatlan esőzés.

Az általam emlitett árvizek oly méretüek voltak, hogy pl. a sétatér mellett levő országut fölött méter magasságu viz tombolt át, mely a sétatér akkori százados fáit vagy derékban törte ketté, vagy teljesen meghajlitotta, amely utóbbiak nyoma a fák növésében maig is észlelhető.

Azért ma is óvva intek mindenkit ezeken a területeken tervezett épitkezésektől, mert könnyen megeshetik, hogy azoknak egy reggelre hült helye lesz. Valljuk meg, ezek egyikéért nem is lenne kár. Kaposvár *reggelizö* közönsége könnyen rátalál, melyiknek szántam ezt a sorsot.

*

Menjünk északi irányban.

Városunk Zárda-utcai kertjeitől a mai *Virág*-utcáig elhuzódó terület teljesen üres volt. Igy hát a *Somssich-*, *Tallián-*, *Szt. Imre-*, *Ezredév-*, *Árpád-*, *Németh* István-, *Damjanich-*, *Hunyady*-utcák még a holdban voltak, ezek helyét az u. n. *Medgyes* foglalta el, melynek árnyas fái alá s eldugott mélyedéseibe jártunk elszivni a meggyfalevelet.

Déli irányban hiányoztak a *János-*, most *Tisza-*, *Anna-*, *Apponyi-*, *Hársfa-*, *Baross*-utcák a *Rákóczi*-térrel együtt, melynek területén, a mai szép szinházi épület helyén, hat cselédház gubbasztott.

Nyugatnak menve, az összes Cseri-utcákból egy ház sem volt, ép ugy, mint keletnek a mai „Pécsi" külvárosból.

Ezek után senkit nem fog meglepni, hogy az 5000 főnyi lakosságu községben egyetlen egy kétemeletes ház volt, a vármegyeháza. Mig ma ezek száma 26, az egyemeletesek száma 11-ből 120 lett és 11 utcája 81-re felszökött.

*

Városunk negyven év előtti korszakát feltüntető „Morzsám"-ban részletesen megemlékeztem annak összes közéleti viszonyairól, az ötven éves Kaposvár jellemzésére azért röviden annyit, hogy összes kulturintézménye egy három osztályu elemi és egy négy osztályu középiskolából állott, azért merte a *Kis Tükör* elénekelni, hogy „Somogyban sok körtét, almát, cseresznyét ehetsz, de a tudományokban kevés részt vehetsz".

Jellemzésül megemlitem, hogy utcai kövezésnek, a járdák leszámitásával, hire sem volt s igy utcáinkon a hazatérő marha- és sertéscsordák naponta emeletnyi porfelhőket vertek fel.

A házak legtöbbje alacsony, nádfedeles volt.

A vidék földbirtokos osztálya, nem ugy, mint más városokban, a város fejlesztéséhez — az egy *Somssich-ház* kivételével — egyetlen épülettel nem járult s igy elmondhatni, hogy a város önerejéből emelkedett.

Városunk akkori kereskedelme teljesen jelenték-

telen volt, alig képviselte azt három-négy kereskedő és néhány szatócs.

Az iparos osztály már számot tett, ennek soraiban kiváltak a csizmadiák.

Földmivelőnk alig volt, azon néhány kisgazdát leszámitva, akik a Kanizsai-utca végén s a Füredi-utcában huzódtak meg. A mai fölszaporodott földmivesek kontingensét a falusi beözönlés szolgáltatta.

A középosztály azonban erősen volt képviselve, amelynek elitjét a vármegyei tisztikar és a szabad pályák néhány előkelő képviselője képezte, de azért a társasélet a lehető legelevenebb, legkellemesebb volt.

A lakosság érzelmeiben erősen demokrata, hogy is ne, mikor az egész városban *egyetlen egy* nagyságos ur lakott.

KORONÁZÁSI EMLÉKEIM.

Az 1867-iki koronázás évében harmadéves theológus voltam s igy semmi kilátásom sem lehetett, hogy azt megláthassam, pedig heteken át kinzott a vágy azon résztvehetni.

A véletlen egy jelentéktelen tüdőcsucshurut alakjában segélyemre jött és midőn két jóbarát kollegám *kértemre*, csaknem hit alatt vallotta, hogy vért köpni látott, javasolt az orvosi vélemény hosszabb szabadságot, melyet elnyervén, már május közepén *Érden* voltam *Lits* Gusztáv unokabátyámnál, megrongált egészségem helyreállitásának ürügye alatt. Igy sikerült eljutnom a magyar nemzet legfényesebb örömünnepére.

Nem lehet szándékomban az ötvenhat évvel ezelőtt lefolyt, példátlanul szép nap tündöklő részleteit teljes hűségükben visszaadni, ezt a feladatot elvégezték helyettem az akkori avatott tollak, csak ezen nagy esemény hatása alatt lelki világomba behatolt impressziókról emlékezem meg.

*

Sina Simon báró, mint a lánchid legnagyobb részvényese, jószágkormányzója *Lits* Antal nagybátyámnak, családtagjai között leendő szétosztás végett husz darab tribünjegyet küldött, igy kerültem én a lánchid kőoroszlánja mellett elhelyezett páholyba, honnét bőséges alkalmam nyilott az ünnepség fénypontjának: a kardvágásnak alapos megfigyelésére, egyben szemeim előtt vonult el a tizezernyi lovasságból álló, káprázatóan szép koronázási menet, melynek csillogása napokon át még álmaimban is előttem lebegett. Különös, hogy ebből a nagy fényből, pompából a legegyszerübbnek látszó részek ragadták meg figyelmemet ugy, hogy ezen hosszu idő elteltével is ezekre emlékezem a legélénkebben.

Mintha ma is látnám pl. a *Lehel*-kürtjével kivonult *Jászkun* megnyitó csapatokat, egyformán baju-

szos, élénkpiros, jól táplált arcaikkal s a 66-iki hadjáratban legjobban kitünt *Lichtenstein*-huszárok érdemrendes svadronjait, melyeknek minden lovasa kitüntetett vitéz volt.

Élénk emlékezetemben vannak ma is a *Teréziánum* bájos, nőies arcu növendékei ragyogó öltözetükben; hát mit szóljak az infulás lovasokról, a magyar püspökökről, akik közül *Pap-Szilágyi* nagyváradi gör. keleti püspök, a lovagláshoz nem szokott férfiu, a fényes menetelésben lováról lebukott, amiről midőn a koronázást követő napon *Pauer* János cimzetes, később fehérvári püspök, akkori közoktatásügyi referendáriusnak említést tettem, nevetve jegyezte meg, hogy ő is állandó rettegésben volt, attól tartva, hogy a nagyváradi püspökéhez hasonló sorsra jut, mert hiszen életében sohasem lovagolt. Egyszer történt, hogy négylábu állat hátára került, midőn szülőhelyén, *Rácke*vében, a komédiások tevéjére feltolták, ahonnét édesapja hamarosan lepofozta.

Mintha ma is látnám *Beust gróf* államkancellár daliás alakját, akinek a 67-iki kiegyezés megteremtésében *Deák* Ferenc után legfőbb része volt.

A vármegyei és mágnás-bandériumok szemkápráztató pompájáról jobb nem irni, mert — sajnos — ezt a fényt, ezt a pompát többé alig lesz hatalmában a nemzeti vagyonerőnek még egyszer bemutatni.

Mindezek dacára ki kell jelentenem, hogy reám legnagyobb benyomást az ezrekre menő feketébe öltözött egyetemi ifjuságnak a *Lánchid-térre* felvonulása tette. Ez a fenséges egyszerüség, melyben a nemzet jövő reménye megjelent, valóban megható volt. Közülük néhány százan nemzeti diszmagyarban a Lánchid közelében sorakoztak, hogy ott a kardvágás alkalmából sorfalat képezzenek, de midőn az ott őket megelőzött tüzérspaliert észrevették, bosszusan dugták kardjaikat hüvelyeikbe azon kijelentéssel, hogy ők itt, ugy látszik, feleslegesek, miglen egy tapintatos tüzértiszt értésükre adta, hogy hisz a tüzérekkel ők is rendelkezhetnek, állottak ujra sorba.

*

Most következett a biborbársony szőnyeggel bevont koronázási dombon a kardvágás, melynek szerencsés kimenetelétől sokan tartottak, nem mintha a világhirü lovas-király ügyességében nem biztak volna, de mert kiszivárgott, hogy a királyi felség ellen, aki a kardvágás pillanatában a koronázási dombtetőn általános célpontul szolgál, merénylet készül. Volt is öröm ezen szertartás bevégzése után, az ünneplő tömeg a bibor szőnyeget darabokra tépte, hogy abból örök emlékül egy foszlányt megtarthasson. Még *Lónyay* pénzügyminiszter pénzszórásának sem volt ekkora kelendősége.

*

A kardvágás befejezte után társaságommal nagybátyám *Kishid-utcai* lakására igyekeztem. Erre haladtunkban voltunk szerencsések egy felejthetetlen szép látványban részesülni. *Erzsébet* királyné Őfelsége, aki a koronázási ünnepélynek a Lánchid-téren lefolyt részleteit a *Lloyd*-palota erkélyéről, a diplomáciai kartól környezetten végignézte, onnan hazatérőben ép a *Dunán* veszteglő hajóra igyekezett, karján vezetvén a tiz éves trónörökös *Rudolfot,* aki fekete bársony bluzt, rövidke fehér nadrágot és *magyaros* pörge kalapot viselt. Még ma is, bár fájóan, de bizonyos megnyugvással gondolok vissza arra, hogy ennek a fenséges jelenetnek tanuja lehettem.

*

Déltájban érkeztünk vissza a nagy látványosságból nagybátyámék lakására, hol is azon meglepő hir várt reánk, hogy Sina Simon báró tudva azt, hogy nagybátyám családtagjait együtt találja, egy órakor látogatást tesz a családnál. Meg is érkezett királyi pontossággal az akkor még *harmincnyolc uradalom tulajdonosa,* egyszerü sötétzöld posztó atillában és szürke magyar nadrágban. A báró ur, akibe, ugy látszik, egy kis kereskedői érzék is vegyült, még öltözéke árát is tudta, elmondván, hogy az ötvenöt forintba került, hanem mondott ennél érdekesebbet is, nevezetesen, hogy Őfelsége megneheztelt rá azért, hogy a mágnás-

bandériumban való részvételről lemondott, de hiszen én alig lovagoltam életemben, mondotta.

Hanem bezzeg mindnyájunkat bámulatba ejtett azon kijelentése, hogy a Felség őt ma, *a koronázás napján,* a *Redoutban* tartott koronázási bankett után nyomban, *külön kihallgatáson fogadja.*

Ezzel kapcsolatban arra kérte nagybátyámat, hogy az áttellenben levő *Redoutot* kisértesse figyelemmel a célból, hogy a bankett befejezéséről értesülhessen. Mire én, mint a társaság legifjabb tagja, azon indokolással, hogy az én kék reverendám legkönnyebben áthatol a sürü néptömegen, a föladat megoldására azonnal vállalkoztam.

Alig, hogy elhelyezkedtem a *Redout* kapuja előtt, midőn is az uralkodó pár egy minden oldalról üveges batárban azon lépésben kihajtatott s igy nekem egy lépés távolból volt alkalmam a legszebb koronás főt, a magyarbarát, tündérszép Erzsébetet láthatni és látásán megittasulni.

*

Rohanok föl jelentésemmel a báróhoz, aki erre rögtön távozik. Én, mint a társaság legifjabb tagja, nyitok neki ajtót, midőn is visszafordulva, egy szivart kért az utra. Nosza, megragadtam ezt a kitünő alkalmat és nagybátyám bőkezüségéből tárcámban levő, akkoron divatos, u. n. hosszu cabanoszokkal megkinálom a nábobot, aki azt a következő szavakkal fogadta el: „Köszönöm, kis tisztelendő uram, ne feledje el, hogy önnek a Sina báró egy szivarjával adósa maradt.“ Amint látszik, én nem is felejtettem el, de bizony a báró ur örökre adósom maradt, mert vele többé az életben nem találkoztam.

*

Ez a sorsa annak, aki későn fog az iráshoz, hogy élete alkonyán olvasóit kénytelen régi dolgokkal untatni, melyek azért talán mégis érdemesek a megörökitésre.

AZ ÉN SIÓFOKI STRANDFÜRDŐZÉSEIM.

(1865—1915.)

A Duna—drávai vasutvonal létesitése előtt mi, kaposváriak, a fővárosból, vagy környékéről a Délivasut *Szántód,* vagy *Boglár* állomásáról juthattunk kedves székvárosunkba.

Igy kerültem én, mint fiatal növendékpap, a tanév végén, egy forró juliusi délelőttön *Székesfehérvárról Szántódra,* ahol is L. S. unokabátyám, akkori magyaratádi tiszttartó, diszes fogata várt reám bátyám azon leveles üzenetével, hogy ne haza, hanem *Siófokra* menjek, hol felesége két nővérével nyaral, töltsek velük pár napot s együtt jöjjünk *Magyaratádra,* honnét engem haza továbbit *Kaposvárra.*

A szemináriumi nevelés hatása alatt *nagy* ijedelemmel vettem ezen utasitást. Istenem, hogy kerülök én három szép fiatal asszony társaságába, aki akkoron édesanyám és közvetlen nőrokonságomon kivül másra ránézni sem mertem. De hát parancs, parancs! Igy nagy aggodalommal bár, Siófok felé hajtattam.

Siófokon ezidőben a nyolc vendégszobával rendelkező „Fogas"-vendéglőn kivül más fogadó nem volt és villának még hire sem. Igy az én szép asszonyaim egy iparos egyszerü házában huzódtak meg, akikhez, mert ajtóul egy lepedő szolgált, kopogtatás nélkül, tehát teljesen váratlanul léptem be, ép akkor, midőn ők a *fürdőzéshöz készülőben,* bizony egy kissé tuldekoltált öltözékekben fogadták az ezek láttára *csaknem* halálra rémült rokongyereket, aki ily valóságos *strandalakok* észbontó látásához szokva nem volt.

Röviddel ezután fürdőzni hivtak és vittek magukkal. Teremtő Istenem, ne hagyj el, mi lesz velem?

A Végh-féle uszoda azon évben készült. A hosszu alkotmány északi oldalán a nők, átellenes részén a férfiak fürödtek, minek láttára rögtön belenyugodtam elkerülhetetlen sorsomba.

Fürdés után hölgyeimmel az ugyancsak fogas árairól hirhedt „Fogas"-ba mentünk, ahol ottlétem alatt állandóan étkeztünk.

Ebéd után szép rokonságom a siófoki — szintén rokon — postamesternél szállásolt el, akinél még azon időből voltam *emlékezetes* ismerős, midőn *Fehérvárról,* mint *ötnapos* főgimnáziumi hallgató a honvágytól üzetve, csak ugy gyalogosan *Kaposvárra* szökni igyekeztem, de itt lefüleltek a Fehérvárról *Vajda* Ödön kedves tanárom, később zirci főapát, által küldött áruló táviratra.

Fürdőzésem harmadnapján unokabátyám csintalan szép életpárja tréfából-e, vagy komolyan, hiszem az előbbit, azzal biztat: no, kis pap, ma közénk mersz-e uszni?

Végem van! — vélem magamban. Ámde a három napos bizalmas együttlét félénkségemet annyira enyhitette, hogy mire a fürdő pénztárához értünk, *soha meg nem bocsátható könnyelmüséggel* igennel feleltem.

Kaposvári fiu létemre, aki a *Kapos*-csatorna méter mélységü vizében merészkedett csak lubickolni és uszoda, uszómester hijján öregfejsze-módra hasitotta a bősz hullámokat, vizbelépésemkor komolyan kezdtem mérlegelni vakmerő kisérletem esélyeit, de annyit tudtam, hogy a *Balaton* somogyi oldalán az elmerülés veszélye nélkül csaknem egy kilométernyire lehet behatolni s igy nekimerészkedtem vállalkozásomnak.

Alig haladok tiz lépésnyire, egyszerre egy csaknem kutmélységü, iszapos üregbe bukkanok alá, melyből kézzel-lábbal kapálódzva, valóságos életveszélylyel, sárosan, piszkosan kerültem felszinre, ahonnét ugyan madártávlatból kivehettem a vizben pajzánkodó tündéreimet, de bizony alaposan elment a kedvem attól, hogy közelségükbe férkőzzem.

Ugy-e betyár, gondoltam magamban bünbánólag,

az Isten megbüntette pajkos, vagy — hogy az akkor divatos jelzővel éljek — *erkölcsrontó* vállalkozásodat.

Én bizony ezekután nem a fürdőző nők, hanem a tihanyi templom irányában siettem ki, arrafelé küldött sóhajaimmal róva le hálámat megmentésemért.

Természetesen az egész fürdőző közönség előtt nevetség tárgya lettem, akik egyre azt hangoztatták, hogy hiszen a *Balaton* ezen részén még akarva sem lehet vizbefulni. Szép rokonaim az étkezésnél azzal fogadtak: no, hires legény, nem hittünk ilyen *gyávának*.

A lesujtó birálattól végre a fürdőház tulajdonosának, *Végh* uramnak szakértő nyilatkozata mentett meg, aki kijelentette, hogy esetem nem volt tréfadolog, mert bizonnyal a tavasszal ledöntött régi fürdőház pilléreinek üregébe kerültem, honnét csodaszámba megy még a *legügyesebb uszónak* is megmenekülése! Nyilvánvaló mindezekből, hogy ha nem is a strandfürdőzést, de arra talán az *első kisérletet* én tettem *Siófokon* ezelőtt félszázaddal.

Végh ur enyhitő nyilatkozata dacára kijelentém rokonaimnak, hogy tovább nem akarok Siófokon időzni, mire a két rokon másnap visszautazott Pestmegyébe, én pedig még aznap délután *Magyaratád* felé indultam felejthetetlenül szép sógornőmmel, akivel a gyönyörü nyári éjben *éjféltájban* érkeztem meg Magyaratádra.

*

Ötven év mulva, 1915-ben, egyik *Balaton*-parti körjegyzőségben, *Siófok* közvetlen közelségében teljesitettem hivatalos külszolgálatot. Az ötven év előtti kudarcom becsalogatott Siófokra, amely ez idő alatt a *nagyvárosiak fényüző hajlamai révén* már csaknem világhirü fürdővé alakult. Vonzott ide még az ottani strandfürdő hiressége is, melyről nagyon érdekes dolgok forogtak közszájon, mert hát nem kell ám hinni, hogy a strandfürdőn belül történtek a nagyközönség szemhatáráig el nem jutnak. Bekerülök a modern civilizáció egyik *divaterkölcs*-nevelő iskolájába.

Midőn a strand porondján hempergő odaliszkok

KÖNYVTÁR 1962

közelségébe jutottam, hát mi tagadás, lázas izgalom fogott el, melytől oly módon igyekeztem szabadulni, hogy bizonyos megvetéssel szemlélgettem a homokon fetrengő *vén rouékat* és megvallom, szégyenkezve menekültem a *koromhoz nem illő* szórakozás színhelyéről, azon elmélkedve, hogy ime, ezek potom öt korona belépővel oly élvezetekben részesülnek, aminőkhöz én ötven évvel ezelőtt még életem kockáztatásával sem juthattam.

Az általam még soha nem látott társadalmi tükör maradandó emlékével, de nem azon óhajjal, hogy abba még *egykor beletekintsek,* hagytam ott a szédületes szinteret.

*

És mit értem meg? Erős anyagi és *erkölcsi* fejlődésnek indult városkánkban néhány merész vállalkozó alig néhány év mulva létrehozta a *rendkivüli* látogatottságnak örvendő strandfürdőt, de én óvva intem annak közönségét: *vigyázzon, nehogy az enyémnél nagyobb mélységbe sülyedjen,* ahonnét nincs többé kimenekvés, mert a széngázas vizet nyujtó földrétegek *vulkánikus* természetüek, melyek a kitörés *mindent felforgató* veszélyének vannak kitéve!

EGY HUSVÉTI VAKÁCIÓ.

A Zirc-cisterciek székesfehérvári főgimnáziuma hires volt szigoráról.

A valláserkölcsi nevelésre fősulyt helyező érdemes tanitórend ezt a szigort még a husvéti szünidő engedélyezésekor is éreztette, mert az u. n. szent gyakorlatokat csak a nagyhét három első napján tartotta meg ugy, hogy az ifjuság csak nagyszerdán távozhatott el az intézettől a családi tüzhelyhez.

Hogy pedig a hazamenő diákság otthon el ne unja magát, még házi irásbeli föladványokkal is terhelte az irodalomból s a mennyiségtanból. Tartott pedig a szünidő husvét utáni szerdáig, tehát összesen nyolc napig.

Könnyü nektek, mostani tanulóifjak, akik a tanév folyamán több izben is hazautazhattok és pár órai kocsizás, vagy néhány negyedes vasuti utazás révén hazaértek, de gondoljátok el, mily merész vállalkozás volt a kaposvári ifjak hazajövetele akkor, akik 1861-ben, tehát a Déli-vasut létesitése előtt, rászánták magukat a Kaposvártól kocsin másfél, esetleg két egész napi távolságra eső Székesfehérvárról a husvéti hazautazásra, ahol az utazás a nyolc napos szabadság felét igényelvén, az otthon tartózkodásra csak négy napjuk maradt, de oly nagy volt a hazavágyódásuk, hogy az utazás előrelátható nehézségeit figyelmükre sem méltatták.

*

A jelzett időben heten voltunk kaposváriak a főgimnázium növendékei, névszerint a poétalelkü *Fábricz* István VII. osztályu tanuló, aki *Lauchsz* Lőrinccel, a magyar irodalom tanárával is fölvette a versenyt, sőt le is győzte azt, *Vajda* György, a későbbi nagynevü

kolozsvári egyetemi tanár, szerzetes-nevén Vajda Gyula, *Gulyás* Jenő kaposvári, később nagykanizsai kir. törvényszéki biró, *Hajba* Mihály és *Szijártó* János plébánosok, *Stadler* Miska, a népszerü nagyatádi szolgabiró, mindnyája akkoron VI. osztályu tanuló és csekélységem, az V. osztályu gimnázista.

Mi természetesebb, mint hogy valamennyien már hetekkel előbb keresgéltük a hazatérés lehetőségét, mert a drága fuvarral nem akartuk terhelni szülőinket. Tudjátok mit — mondom nekik egyik utazási konferencián — menjünk haza gyalog, hiszen én erre már példát mutattam, midőn a tanév első hetében honvágyból Fehérvárról hazaszökni megkisérlettem és Siófokig egy délután el is gyalogoltam. Erre rövid az idő — felelik — s igy továbbra is csak vártuk a szerencsés véletlent, mely segitségünkre jön és valóban meg is jött. *Kovács* Péter szentjakabi lakos ép ezen husvét hetében szállitotta *Danczinger* nagyszülőim házában lakott Bach-hivatalnok butorait Székesfehérvárra, akit édes jó anyám megkért, hogy visszajövet hozzon haza bennünket.

Elképzelhetni barátaim örömét, akik mindnyájan kapva-kaptak a nem várt alkalmatosságon és megszerződtünk Kovács Péter urammal, aki tőlünk fejenként egy forintot és közös élelmezést követelt, én pedig kikötöttem a kocsis mellett való ülést. Igy azután nagyszerdán elindultunk mind a heten kaposváriak, követve az előttünk már elment többi somogyi ifjakat, akik nekünk *Lepsényben* adtak találkát az ebédre. Pont délben értünk ide, ahol többek között már megelőztek bennünket *Szabó* Imre, a volt veszprémi képviselő, *Aigner* Lajos és *Szerencse* Marci, későbbi jeles cisztercita tanárok. Összeverődtünk kerekszámban harmincan.

Midőn én beléptem a nagy *szállába*, legelőször is a korcsmáros szép leánya tünt szemembe, aki a terem egyik sarkában olvasgatott. Mivel foglalkozik? — kérdezem. — Hát (ezen módon fejezte ki) *Dumas* regényével. No, menjünk tovább, itt nincs mit kezdeni.

Magától értetődik, hogy az eleven diáksereg, mely-

nek soraiban már jókora kamaszok is voltak, feltüzelve a jó bortól s a vendéglős szép leányának gyujtó szemeitől, valóságos művészi matinét rendezett.

Mintha ma is hallanám a lelkes Szabó Imrét, aki Eötvös báró bucsuját nagy tüzzel szavalta és a mi Fábricz Pistánk verses felköszöntőjét, hogy ne is szóljak a szebbnél-szebb dalokról.

Midőn a mulatozás költségeinek összeszámlálására került a sor, kitünt, hogy a fogyasztók egy pint borral kevesebbet vallottak be. Majd leégtünk szégyenünkben, mert annak nem akadt gazdája s igy kvótaarányban, de ki lett fizetve ez is. Továbbutaztunkban Fábricz barátunk bevallotta, hogy biz azt a pint bort ő rendelte, mire le akartuk dobni a kocsiról, mert csak azzal védekezett, hogy a korcsmárost akarta megtréfálni.

Hát szomoru, a zseniális fiu jellemének gyengesége már ekkor megnyilvánult; később, mint megtudtuk, a fővárosban teljesen el is züllött. Nagy kár volt érte, mert jeles költő veszett el benne. De hát azzal vigasztalódjunk, hogy mint mondani szokták, a zsenialitás sokszor a karakter rovására adódik.

*

Második állomásunk a balatonszántódi révnél volt, ahol is a ragyogó időt felhasználva, nagy csónakázást tettünk a Balaton vizében, de csaknem vesztünkre, mert a jókedvvel nem biró ifjuság annyira himbálta csónakunkat, hogy kevésbe mulott a mély vizbe zuhanásunk.

A csónakázás végeztével már készen várt bennünket a halpaprikás, melyre már ex offo kellett innunk. Hiába kértük társainkat, eresszenek utnak, mert nekünk még messze kell mennünk. Csak estefelé indulhattunk el *Andocs* felé, nem csekély örömére Fábricz Pistának, aki fogatunkat minden utbaeső korcsmába bevezényelte.

Este tiz óra tájban értünk az Andocs alatt elterülő, akkoron csaknem őserdő jellegü *madarasi* erdőbe, amidőn is a már jó kapatos Fábricz barátunk any-

nyira tüntetett bátorságával, hogy orditozva kiáltotta be az erdőbe: „Éhes ember, ide gyere.“ Hanem azután ő képedt el legjobban, midőn pár perc mulva három bozontos, sötét alak megállitja kocsinkat s ezen szavakkal: „Hát igy vagyunk!“ — leparancsol bennünket.

— Kik vagytok? — kérdezik. — Szepegve feleljük, szegény diákok, akik husvétra hazautazunk.

— Szerencsétek, de azért csak jöjjetek beljebb. Erre egy tüzrakáshoz vezettek bennünket, honnét a gulyáshus illata áradt felénk és melynek közelségében néhány — bizonyára lopott — lovat láttunk kipányvázva. Megkináltak bennünket a kész gulyásból és néhány dal eléneklése után utnak bocsájtottak azon figyelmeztetéssel, hogy: ezután ne orditozzatok ám, mert vannak itt az erdőben olyanok is, akik ezért megharagudnának. Ez a történet a *Patkó*-világban folyt le, igy bizony közel voltunk a veszélyhez. Késő éjjel értünk Andocsra, honnét lépéses utazással csak nagycsütörtökön estefelé értünk haza.

A boldog négy nap rohamosan elfutott és mi a *Kovács* Péter szekerére illesztett deszkadarabokon szomoruan baktattunk vissza Fehérvárra.

Mily foka a gyermeki szeretetnek, mily vonzalom a családi körhöz és ragaszkodás a szülőföldi röghöz kellett ahhoz, hogy a négy napi boldogságot ily nagy áron megváltani nem haboztunk.

ELSŐ SZERELMEM.

Forró augusztusi délután volt, midőn *Auguszt* Feri, *Stein* Manó és *Szigethy* Gyula ifjukori barátaimmal Zárda-utcai házunk kertjének kőrtefájára elhelyezett asztalkán tökmagra ferbliztünk.

A gipszpipákból a félig megszáritott meggyfalevél kábitó illata gomolygott. Tudni kell ugyanis, hogy szórakozásunk az arany vakáció harmadik napjára esett, amidőn már szabadon lélegzénk, mert tudtuk, hogy szabadságunk tanyája, a körtefa lombozatáig, a pedellus, vagy áruló iskolatársaink kémlelő szemei el nem hatolnak.

Folyt a kártyajáték egész szenvedéllyel. Már egész rakás tökmag állott előttem a nyereségből, mely engem akkor boldogabbá tett, mint tenne ma az aranyhalmaz, melyet a monte-carlói roulett-asztalról besöpörhetnék. Bohókás kedvtöltésünket a gyomrának élő Gyula barátunk szakitotta félbe azon kijelentésével, hogy ő hazamegy ozsonnázni.

— Ha csak az a bajod — felelem — azzal mi is szolgálhatunk éléstárunkból.

— Elő vele hát.

— Hohó, barátom, az nem megy oly könnyen, mert az abba való behatoláshoz egy darab bátorság és nagy titoktartás kell, már pedig a te fecsegő nyelved ilyenhez nem szokott, azért csak esküd vétele után tárjuk azt fel előtted.

A hét magyar vezér aligha nyitotta fel nagyobb készséggel ereit, mint a lakoma előizétől elkábitott Gyula barátunk tette le hűségesküjét, mire tudattuk vele, hogy éléstárunk szükségletét a szomszédos kertek gyümölcsecsel megrakott fái és hazulról hozott lágy kenyerünk szolgáltatják; hanem ezen kertek magas

sövényein áthatolni, a gyümölcsöket ügyesen leszakitani és még nagyobb ügyességgel ide kell szállitani. Gyula barátunk ezen előadásunkon szineket változtatott, kivált mikor azzal ijesztettük, hogy ezek a teendők ma, mint a complott uj tagjára, reá várnak, amibe azonban bele nem egyezett. Erre sorsot huztunk. A sors engem talált. Örültem neki, hisz ezáltal uj alkalmam nyilott a társulat vezérségére alkalmas voltomat beigazolni.

Átmásztam tehát K. szomszédunk kertjébe. Annak dacára, hogy a császárkörtékre vetett sóvár pillantásaim lépteimet sietteték, ma kissé elfogultan, habozva léptem a kertbe, de a társaim gunyos tekintete megedzett s én a körtefán termettem. Szedem a ritka szép gyümölcsöt olyan nyugodt lelkiismerettel, mintha csak a legerényesebb munkát végezném, a 15 életév felfogásával ily apró csintalanságban mi rosszat sem találva. Öltözékem minden zsebjét fenékig megtömtem már a zamatos gyömölcscsel, midőn K. szomszédunk kertajtaját feltárulni láttam.

Hiszen elégszer láttam én ezt az ajtót felnyilni s azon a szemfüles kerttulajdonost besompolyogni, de kutyába sem vettem s előle a menekülést csak akkor láttam szükségesnek, midőn boszuló tekintetével már farkasszemet néztem, hanem a kerti kisajtón ma legnagyobb meglepetésemre egy szőke, göndörfürtü kis angyal, *Kontrássy* szomszédunk általam látásból ismert bájos Gizella leánykája lépett be. Kevésbe mulott, hogy bámulatomban a fáról le nem pottyantam, de azért a következő pillanatban már átrepültem a sövényen.

A kis tündér sem vett észre.

Társaim sápogtak örömükben a gazdag préda láttára. Ki is feszültek abból alaposan, közbe átkokat szórva a hamis klasszifikációra. Egyedül én nem nyultam a zsákmányhoz, sőt nyomban kijelentettem, hogy hasonló expedicióban többé részt nem veszek. Társaim egy kicsinylő tekintete követte ezen kijelentésemet, mely pár nap mulva a társulat vezérségéről való lemondásomat eredményezte, helyemet a most már

vérszemet kapott Gyula barátunk foglalván el. Törődtem is én ezzel, hanem e helyett a kora reggeli órák, ha az idő engedte, már a szomszédos kert sövényénél találtak, ahol a nap legnagyobb részét szép szomszédnőm kijövetelének lesésével töltöttem, aki legnagyobb örömömre most már gyakrabban mutatkozott a szomszédságban. Bár a plátói szerelemnél otthonos bátortalanság engem megnémított, az éleslátásu kis G. előtt, aki szintén 15-ik életévébe lépett, sóhajaim elrejtve nem maradtak. Csak igy magyarázhatom meg, hogy a helyen, honnét imádottamat majd lenyeltem sóhajaimmal, egy reggelen egy virágcsokrot találtam, benne egy papirszeletkével, melyre a leányka nevének kezdőbetüi voltak feljegyezve.

Máig sem tudom megmagyarázni, hogy a szánalom, vagy rokonszenv dobatta-e oda ezt a csokrot számomra, de azt elmondhatom, hogy csokor soha nagyobb becsben nem állott ennél. Nappal keblemen, éjjel vánkosom alá rejtve tartottam. Az idő haladt anélkül, hogy földi angyalomhoz közelebb férhettem volna s egyben csak azon vettem észre magam, hogy itt a Szt. Mihály-napja s indulnom kell *Székesfehérvárra,* tanulmányaim folytatására.

Még néhány órai ábrándozás, a bánatomban osztozni látszó hold fényénél órákig tartó zokogás és másnap reggel már utban voltam Székesfehérvár felé, hat heti ábrándozás eredményekép csak annyira haladván, hogy megtudtam, miként a most egyedüli vigaszomat képező virágcsokrot az általam és siheder barátaim által oly sokszor megkárositott Kontrássy kerti szomszédunk kedves Gizellája adta nekem.

Ily vékony táplálékkal kerültem vissza Fehérvárra.

Az itt töltött iskolai év hogy mily hosszu volt, biráld el, epedő szerelmes, kit szived bálványától a kegyetlen végzet hosszu időre távoltartott. Boldog csak akkor voltam, midőn tanulószobámban lepihenve, a velem hozott elszáradt csokrot szabadon csókolhattam.

*

Ugy az év vége felé, egy hazulról kapott levélben, egészen váratlanul azon lesujtó hirt vettem, hogy az

én kis Gizellám a pécsi zárdából betegen jött haza, nagyon rossz szinben van s állitólag tüdőbajban szenvedne.

Ha a tanév még soká tart, ugy bizonnyal be sem várom a végét, hanem megyek haza. Igy erre sem volt szükség s én ezen szomoru hir vétele után mintegy egy hó mulva döcögtem haza a magyaratádi uradalmi igáslovakon. A hosszu utat tizszeresre nyujtotta a vágy: Gizellámat viszontlátni.

Midőn a toponári országut azon magasabb pontjára értem, melyről szülővárosomba már beláthatni, fényes temetési menetet láttam a városból a mostani keleti sirkert felé vonulni. Midőn közelségükbe értem, megállitottam kocsimat. Szomoruan hangzott az ének. Szivettépő fuldoklás, zokogás hangjai szállottak a légbe.

Midőn a gyászkocsit környező koszoruslányok sorfalai szétnyiltak, tekintetem a fehér atlasszal bevont koporsóra esett, amelynek felém néző oldalán olvastam a nevet, melynek kezdőbetüit virágcsokrom papirszeletkéje tartalmazta.

Szivemet oly fájdalom érte, hogy csaknem eszméletlenül hanyatlottam vissza a kocsimba.

Másnap első utam a temetőbe vitt, hol a frissen fölhantolt sirra borulva, fuldokló zokogásban mondtam el, amit az életben megtenni elmulasztottam, — szerelmi vallomásomat, mely hogy mily igaz és őszinte volt, legjobban bizonyitja, hogy a hosszu évek leteltével ma is könnyezve emlékezem meg „Első szerelmem"-ről.

HŰTLENSÉGEM BŰNHŐDÉSE.

Tanulókorom szünnapjait *Érd* községben, *Lits* Gusztáv unokabátyám, ottani tiszttartónál szoktam eltölteni.

A dunaparti, vegyesajku, gyönyörü vidéktől határolt, kies község természetimádó lelkületemnek teljesen megfelelt.

Időmet a Dunában fürdőzéssel, a dunaparti korcsmában ezt követő sörözéssel, a szigetben megejtett gyönyörü sétákkal, vadászattal, lovaglással töltöttem el. Ép aratás ideje lévén, annak munkálatait is megtekintettem bátyám társaságában, sőt arra is jutott időm, hogy a szomszédos *Erlakovecz*-pusztán elhelyezett *merinói* juhtelepet is felkeressem, hogy gyönyörködjem a nyolc-tizezer forintos kosokban.

Ami időm ezenfelül megmaradt, azt a tizenkét, egymásba nyiló, fényesen butorozott szobából álló *Sina*-kastélyban olvasásra forditottam, mikor is figyelmemet még a régente *Hamzsa* bég tulajdonát képezett kastélyhoz illesztett hárem-épület sem kerülte el. Sokoldalu szórakozásomból azonban még mindig hiányzott valami, a legédesebb, melyre gyorsanlángoló szivem várt.

Ez is megjött nemsokára.

*

Érden időzésem második hetében odaérkezett *Enyingről* bátyám feleségének tizenöt éves, gyönyörü bakfis unokanővére, még pedig hosszas nyaralásra, aki pár nap alatt rabul ejtette gyulékony szivemet. Ettől kezdve mindig kettesben sétálgattunk, de legtöbbet időztünk és pedig teljesen magunkra hagyatva, a kastély termeiben.

Álljunk meg itt egy szóra. Ahhoz, hogy két lángoló szív ellenőrizetlenül magára hagyassék, az akkori idők erkölcseire, szokásaira volt szükség, amelyek lehetővé tették, hogy két egymásra talált lélek akár éveken át, minden erkölcsi veszély nélkül lehessen egymás szoros közelségében. Hiszen egy szép nőalakot

valóságos oltárkép számba vett az akkori fiatalság, melyet szentségtelen kezekkel még megérinteni sem merészkedett. Az időben nemhogy a tanuló ifju, de még az is, akit a házasságkötéstől talán csak hónapok választottak el, a *plátói* szerelmen kivül annak más fajtáját alig ismerte. Nem mondok tehát meglepőt, ha az érdi kastélyban kis tündérem társaságában átélt felejthetetlen órákon végbement meghitt érintkezés végeredményét abban szögezem le, hogy imádottam a harmadik hét végével a *Bösendorferen* eljátszotta nekem a „Képeddel alszom el" bátoritó áriáját, melyért én hálás kézcsókkal fizettem.

*

A szerelmesek órái már akkor is gyorsan repültek, hát még midőn az én leánykám a budapesti Császárfürdőben idősb leányával nyaraló édesanyjától azon parancsot vette, hogy rögtön utazzék Budapestre, mert az ottani fürdőzésből neki is szántak egy hetet.

Amennyire kis ideálom lelkébe betekinthettem, nem mondhatnám, hogy tulságos módon megörült ennek az üzenetnek, engem pedig ez a hir teljesen lesujtott, az maradván szerény vigasztalásomul, hogy rokonaim nekem osztották ki a megtisztelő feladatot: imádottamat a szülői karoknak visszaadni.

*

Egy szép juliusi reggelen azután be is kisértem hölgyikémet a Sina báró négyesfogatán a Császárfürdőbe, ahol is édesanyjával és az én bálványomnál még ragyogóbb szépségü nővérével rögtön a fürdő parkjába mentünk, hogy a nevezetes platánok alatt megreggelizzünk.

Alig helyezkedtünk el, a fürdőző és nem fürdőző ifjuság ugy körülvette asztalunkat, mint szigoru télben varjak serege a templom tornyát, de teljes közelségünkbe egy sem férkőzhetett, mert hölgyeim nagyravágyása szigoru kordont vont előttük.

Hiszen a bájos leánykák előtt, ha egy-egy ifjunak csak nevét is emlitettük, az volt első kérdésük, hogy báró-e, vagy gróf-e az illető.

Ma is csodálkozom, hogy velem kivételt tettek, de hát én olyan rokonféle voltam s ami a fő, a kedves mama szemeiben veszélytelen.

Hát mit tagadjam, én bizony nagy büszkeséggel tekintettem alá a sikertelenül pályázgató ifjuságra, melynek csak a közelből való szemlélgetésre kellett szoritkoznia, de meg is lakoltam fennhéjázásomért, mert nem kisebb dolog történt velem, mint hogy a reggelizés alatt fogékony szivem belebomlott a még szebb nővérbe ugy, hogy Érdre visszatértemkor már csaknem kizárólag vele foglalkoztak sóhajaim.

*

Elválásunkkor édesanyjuk meghivott a legközelebb végbemenő enyingi bucsura, melyről természetesen nem maradhattam el. Hanem itt azután elért hűtlenségem átka, mert hölgyeim mindkettője kimért udvariassággal fogadott. — Már a Császárfürdőben észrevehették az ifjabb nővértől elpártolásomat, melyet azután a hűséges testvér az én semmibevevésemmel torolt meg. Igy estem én két szék között a pad alá, intő például szolgálván a könnyen változó ifjuságnak.

Ugy kellett nekem. A virágról-virágra szállni vágyó előtt bezárult mindkét virágom kelyhe. Ez lett *hűtlenségem bünhődése.*

*

Évek teltek és többé bájos leánykáimmal nem sikerült találkoznom, bár erre megtettem minden kisérletet, ugy szólván az orrom elől tüntek el a siófoki és balatonfüredi fürdőben, épugy, mint későbbi székesfehérvári otthonukban.

Magától érthető, hogy sorsukat állandó figyelemmel kisértem, még férjhezmenetelük után is. Igy tudtam meg, hogy nagyratörő vágyaik teljesedésbe mentek, mert az én első ideálomból altábornagyné, nővéréből pedig grófné lett, aki egyik jeles miniszterünknek adott életet.

Ifju barátaim! *Egynél maradjatok, ha győzni akartok.*

JOGÁSZÉVEIMBŐL.

A pécsi Joglyceum a hetvenes években igen jó hirnévnek örvendett, csaknem a fél Dunántul ifjusága kereste föl tantermeit, melyekbe az ifjakat nem a tanerők kitünősége, még maga a kedélyes város sem vonzotta, hanem *a szülők küldték gyermekeiket* tömegesen a szigoráról, fegyelméről hires tanintézetbe, ahol az ifjak átmenet nélkül, korlátlan szabadsággal, nem ronthattak az élvezetek szabad berkeibe.

Az én időmben a Lyceum igazgatója *dr. Fesztl Károly*, későbbi pécsi nagyprépost, az általam még tankerületi főigazgató korából *felejthetetlen*, a ridegségig komoly és vasszigoráról ismert, kitünő tanférfiu volt, aki rendet tartott az intézet falain belül, de azokon kivül is. Az általa rövid pórázon tartott ifjuságnak nem sok alkalma nyilott őt a tanulásból elvonó nagy mulatozásokra; kivételt az egy jogászbál képezet, melynek elmultával bizony idegenben kellett megkeresni a vigalmi alkalmakat. Igy esett meg, hogy én örömmel hajoltam *Richter* Kálmán orvosnövendék barátom kérelmére, hogy résztvegyek azon a *kaposvári bálon*, amelyen nővére mutatkozik be a somogyi társaságnak.

Csak egy nagy baj volt, a kaposi mulatság február második felébe, tehát a jogi félév bevégzésére esett, amidőn is nemcsak levizsgázni, de a Pécsett időzés anyagi gondjait is rendezni kellett s ez a kemény feladat az amugy is lapos jogászerszényt teljesen kiüritette. Mi lesz most?

Jó emlékü jogásztársam, *Stadler* Miska, későbbi nagyatádi szolgabiránk, akire valaki szintén várt Kaposvárott, egyre biztatott, hogy csak hazaérhessünk, a többi az ő dolga.

A véletlen kedvezett tervünknek. Egy *szennai* polgártársunk, *Zóka Ferkó*, aki épp ekkor szállitotta be Pécsre egy Kaposvárról áthelyezett tisztviselő butorait, készséggel vállalkozott, hogy megüresedett szekerén akkoriban nagy pénzért, fejenként két pengő forintért hazavisz bennünket Kaposvárra, csak azt kötvén ki ráadásul, hogy az etető-állomáson, *Sásdon*, megebédeltessük. Örömmel fogadtuk ajánlatát és kocsija

hátsó részére illesztett deszkadarabon *kényelmesen* elhelyezkedtünk.

Fölösleges tán mondanom, hogy a hosszu utat Sásdig — akkor még vasutnak hirmondója sem lévén — *lépésben* tettük meg.

Utközben vallatóra fogtam Miska barátomat pénzkészlete nagyságáról, mire angol flegmával válaszolja, hogy van teljes *egy* forintja. No, szépen vagyunk!

*

Déltájban beállitunk a sásdi vendéglőbe, ahol is barátom nagy hangon kettőnknek egy-egy adag levesből és sültből álló ebédet egy meszely borral, fuvarosunk számára levest és főzeléket rendelt.

Midőn fizetésre került a sor, rémülve vettük észre, hogy a fizetőpincér szerepét a vendéglős szép leánya tölti be, mire én rögtön a divánra heveredve, alvást szinlelek, s ugy vártam az elszámolást, de elmondhatom, hogy midőn a kisasszony a palatáblán számlánkat összeállitotta, griflije karcolásaival mintha halálos ítéletemet hallottam volna leiratni.

És mi történik!

Az egész számla 94, mondd kilencvennégy krajcárra rugott és mert a házikisasszonynak borravalót adni nem illett, megmaradt 6 krajcárunk, amelyen én rögtön három rövidszivart vettem, erre már volt bátorságom. Mindketten rögtön rágyujtottunk s a harmadik szivaron *Szentbalázson* testvériesen megosztoztunk.

Kaposvárra érkeztünkkor már házibankárunk Wertheimja szolgált ki bennünket és én, midőn a táncteremben bájos ismeretlenemet karomra füztem, nem cseréltem volna egy *Rothschilddal* és teljesen elfelejtettem a valóban *tudományosnak* nevezhető utazás kinos részleteit.

*

Fél év mulva az abszolutoriummal zsebemben büszkén sétálgatok a *Király*-utcában, amidőn is *Strinovich* Béla barátommal találkozom, aki már akkor dr. *Vaszary* János kaposvári irodájában volt alkalmazva. Vele és *Stadler* barátommal rögtön elhatároztuk, hogy a *pécsi Casino* aznapi táncestélyén résztveszünk, mert hát a pécsi *Takács* Mariskától el kellett bucsuzni.

A valóban szép hölgyeket akkori *vigalmi előírás* szerint sorba megtáncoltattuk. Igy kerültem én az akkor Pécsett állomásozó dragonyosezred parancsnoka leányának, egy hórihorgas, szeleburdi, valósággal dragonyos-termetü táncosnőmnek karjai közé, aki arról volt nevezetes, hogy ő vezette táncosait. A szokatlan vezénylet azzal végződött, hogy a szédületes gyorspolka egy fordulójánál *mindketten elvágódtunk* a padlón, még pedig rám nézve azon megalázó helyzetben, hogy a gardedámok nagy megbotránkozására *én kerültem alul.* No, lett ebből nagy zürzavar, melynek várható kellemetlen esélyei elől én, aki a diákkori verekedések idején mindig az első támadó szerepét vittem, mire élő tanum *Heindlhoffer* barátom, kellő időben elpárologtam s a fiatal dragonyostisztek üthették a nyomomat, vagy tán nem is kutattak utánam.

*

A Casino-estély és az abszolutorium örömére tett költekezésem miatt egy második *tudományos* utazásnak néztem eléje. Megszimatoltuk ugyan, hogy Béla barátunk husz forint szigoru számadás alá eső összeget rejteget, de nem irgalmazott, mig végre az aggodalomtól és éhségtől is megviselt ábrázataink láttára azon ajánlatot tette, hogy *Szigetvárig* előlegezi a vasuti költségeket. Ide érkezve, a *„Korona"*-szállóba tévedtünk, ahol is egy utazónak felszolgált bécsi-szelet illata kezdte csiklandozni étszerveinket, aminek én ellent nem állhatván, Béla barátunk tiltakozó mozdulatai dacára rögtön három adag bécsi-szeletet rendeltem, melynek árát ő egy kis vonakodással, de kifizette. De mi lesz most?

Most, felelem, én veszem át az utimarsall szerepét. Fogjátok pakktáskáitokat és gyalogoljunk el Csertőre, hol rokonom, *Lukinich* Kálmán, uradalmi intéző meg is ebédeltet, be is szállittat bennünket Kaposvárra.

Ugy is lett!

Fiatal jogász barátaim! Szolgáljon ezen közlemény a ti épületekre, hogy a miénkhez hasonló kalandos utazásokat elkerüljétek.

KAPOSVÁR TÁRSASÉLETE A HETVENES ÉVEKBEN.

Elbeszélésem anyaga azon időből ered, midőn a hamarosan szab. kir. várossá emelkedő *Kaposvár* még csak nagyközség volt, élén *Zuzman* József, a kitünő városbiróval. Vagyis ötven év előtti időről szólok, amidőn városunk kerek hatezer lelket számlált. Igy érthető, hogy az értelmiség gyérszámu volt, még azért is, mert akkor még a kereskedő- és iparososztálylyal nem vegyült, sőt a pénzvilág emberei is nehezen férkőzhettek soraiba.

Mi, fiatalok, már megkezdettük az ellentéteket kiegyenliteni, igy még a táncrendezőségbe is beválasztottuk *Spitzer* Náthánt, az akkori legelőkelőbb zsidó család sarját, hagy szép nővéreivel táncolhassunk, és volt iskolatársunkat, *Stein* Manót, *Stein* milliomos fiát, aki ma a *Vág* mentén többezer holdas birtok független ura.

Tehát bizonyos kasztrendszer divott városunkban, hasonlóan azon állapothoz, midőn az egésztelkes polgár szóba nem állott a féltelkessel, ez pedig a negyedessel, aki lenézte a házatlan zsöllért. Az értelmiség keveselte a kereskedőt és iparost, neki pedig fittyet hányt az akkor virágjában levő dzsentri. Ugy kellett neki. De azért igy, elkülönitve, mindegyik társadalmi osztály bőven kivette részét az élet örömeiből, mi ifjak pedig minden körben szivesen lettünk fogadva.

Hagyjuk most a többieket és szóljunk az intelligencia dolgairól, melynek zömét a hivatalnoki elem alkotta. Ez pedig, hogy mennyire összetartott, elég megemlitenem, miként nősülésemkor ötvenkét bemutató látogatást *kellett* tennem. De ne vágjunk eléje az eseményeknek, maradjunk a nőtlen fiatal urak akkori sorsának leirásánál.

*

A nőtlen férfiaknak, mint mindig, akkor is két tábora volt: az agglegények s az arany-ifjuság.

Az agglegények *Csépán* Antal alispánnal élükön, konviktus néven külön étkezőt rendeztek be a vármegyeház mostani főbirói lakosztályában és közös asztaluknál vitatták meg a kaposvári társadalom fölötti uralom elnyerésének eszközeit, melyek elseje a székház kapuja mellett elhelyezett *pletykapad* volt, amelyet minden ember fiának és leányának messziről tanácsos volt elkerülni, hogy csipős megjegyzések elől meneküljön. Végre mi, nőtlenek, ifjuságunk erejével letörtük ezt a képzelt hatalmat s a város vezető társaságaiban mi vettük át a vezérszerepet, még pedig oly fényes eredménnyel, hogy késő ősztől kora tavaszig vége-hossza nem volt a szórakozásoknak, melyeknek nyitánya a *Katalin-bál* volt.

De hát miért éppen a Katalin-bál? Hiszen imádottjaink egyike sem viselte ezt a kedves, magyaros keresztnevet, mely hogy régtől felkarolt név volt, mutatja a *katicáskodás* szó használata.

A Katalin-bál lezajlásával megkezdődtek a családi estélyek, tehát nem a mai zsurok, hol az ifjuság vékonyka szendvich-szeletkék mellett órákon át unatkozik, hanem a bőséges, izletes vacsorák, miket hajnalig tartó tánc fejezett be és melyekről csak a korhelyleves elfogyasztása után távozhattunk.

Ez igy ment, de csak a farsang végéig, mert a nagybőjtöt már alaposan respektáltuk.

Egyik évben én a téli hónapok alatt huszonnyolc házi mulatságban vettem részt, ugy, hogy az uri család, melynél étkeztem, a kosztpénzt elfogadni vonakodott, hanem márciusban meg is kellett innom vagy száz üveg Malz-extraktot, hogy megrongált egészségemet kireparáljam.

*

A vezető családok ezidőben *Bernáthék, Csorbáék, Follyék, Kapotsfiék, Kelemenék, Matkovichék, Szalayék, Tevelyék* és *Vajdáék* voltak.

Matkovichék estélyeit felejthetetlenekké tették *Mariska* leányuk, a vármegye legszebb leányának el-

ragadó bájossága és *Szabó* Kálmán sziporkázó tósztjai. — Elénekeltük itt karban:

„Szeretőnek szeretnélek,
De elvenni nem mernélek . . ."

Nagyon emlékezetes maradt a kedves Folly-család egyik szilveszteri pezsgős lakomája.

Soká emlegettük *Szalay* Károlyék farsangvégi mulatságát, amidőn a ház urnője, az országos nevü irónő: *Kisfaludy* Atala, a télikert pálmái alatt fogadta hódolatunkat. A legvendégszeretőbb ház mégis Vajdáéké volt, akik nem érték be azzal, hogy a szalmánfekvő gálosfai borokat pazar lakomák után ugyszólván hetenként itatták velünk, hanem midőn kaposhegyi szőlőjükben künn nyaraltak, az egész szezonra beinvitáltak bennünket tekepályájuk látogatására.

*

A téli évad elmultával hölgyeinket a Sétatéren szórakoztattuk, ahol *Bizi* Ferkó hires bandája naponta térzenét adott, melynek végeztével a Sétatér főutját átszelő s a csehek által odahelyezett két kőszobor által határolt kerekded területen, a még most is látható ős platánfa alatt, táncra perdültünk, főkép a holdvilágos estéken.

A nyári évad elején pedig egyre rendeztük a majálisokat és juniálisokat, legtöbbnyire a *Cser*-erdőben. Itt esett meg, hogy midőn legjavában rendeztem a francia négyest, a colonne közepén egy fényes baltát látok megvillanni a Cser-erdőbeli odatévedt, kapatos kondás kezében, akit hamarosan le is fülelt a rendezőség.

*

Nem kell hinni, hogy a kereskedő- és iparosifjuság ölbetett kézzel nézte mulatozásainkat. A jó példa ragadós. Ők is megrendezték kedves estélyeiket, az iparosok elmaradhatatlan iparbáljukat a szép *Kucserka* Erzsikékkel és *Pál* Mariskákkal, a csizmadiák magyaros, piknik-jellegü lakozásaikat a csinos *Simonits* Antóniákkal és *Farkas* Rozikákkal. No és a tüzoltók sem

maradtak el. Ők is megtartották házi báljukat a táncterem sarkában elhelyezett „*Mindig ébren*" feliratu tüztoronynyal, mely *előtt* az elázott parancsnok: *S. Jancsi* aludta boldog álmait.

*

Szórakozásaink érdekességét fokozta az akkori 44-es tiszteknek mondhatnám állandó részvétele, akikkel a legjobb barátságban megfértünk, ugy az ét-, mint a tánctermekben. Soha közöttünk komoly összetüzés nem volt, pedig nem egyszer léptünk egymás tyukszemére. Az ifju életet megmételyező kártyát, társasjátékokon kivül, kezünkbe nem vettük. Szóval: jól, gyakran és olcsón szórakoztunk. Megengedem, hogy a mai mulatozások száma meghaladja a mieinkét, de tagadásba veszem, hogy a lelkek őszinte találkozásában, az érzelmek melegségében, a tartós és igaz vonzalmak felkeltésében azokat csak meg is közelitenék.

EGY JÁNOS-NAP.

A kor átalakító szelleme kiforgatja jellegükből ugy a nyilvános mulatságokat, mint a családok szórakozásait. Sőt közel az az idő, hogy azokat vagy féktelen tobzódások, vagy üzletszerü összejövetelek váltják fel.

Negyven-néhány évvel ezelőtt más képe volt a családok érintkezéseinek. A raffinált élvezetek helyett bizalmas találkozások voltak divatban, amelyeken az egyszerüség párosult a keresetlen szivességgel. Ezt elmondhatni ugy a városiak, mint a vidék szórakozásairól, pedig az általános anyagi jólét nagy kiruccanásokat is eltürt volna, de maga az általános szokás mérsékelte az igényeket. Akkor még nem ismertünk pezsgős vacsorákat, inycsiklandozó különlegességeket, beértük a jó magyar konyha produktumaival.

A leggyakoribb társas összejövetelekre a névnapok adtak rendes alkalmat, különösen a János-napok s ezek között is elsősorban a karácsonyi Jánosok. Egy ilyen, 1878-ban lezajlott névnapról szól az én elbeszélésem.

*

Ezen a héten mulott tehát negyvenhét éve, hogy ezt a János-napot ültük szerény családi, bár ekkor annyira kiszélesbült körünkben, hogy negyvennégy vendéget fogadtam. Akinek ugyanis az év folyamán vendége voltam, erre az estélyre hivtam meg asztalomhoz. Hiába tiltakoztam, ráadásul megjelent ott *Simplicius* is teljes zenekarával és huzta virradatig, sőt valamivel tovább is. Ugy-e, manapság még rágondolni is félelmetes ekkora vendégsereg ellátására, pedig az egész cécó nem került annyiba, mint ma öt személyre feltálalt felvágottas vacsora. Könnyen megadom a magyarázatot.

Ezidőben oly házat béreltem a mai *Fenyvesi*-üzlet helyén, kerek ötszáz forintért, hogy ahhoz a lakrészeken kivül terjedelmes kert és az ennek végében levő két hold szántóföld is tartozott, sőt még az erdei fajog használata is engem illetett. Igy könnyü volt karácsonyig két hatalmas sertést hizlalnom, melyek egyikét ez alkalomra leölettem és adattam vendégeimnek egy disznótoros névnapi vacsorát. Italul egy akó öt forintos *szalacskai* szolgált és készen voltunk a kiadással. Pedig elmondhatom, hogy finom uri társaság verődött össze nálam. Hogy többet ne emlitsek, ott volt *Gáspár* Lajos, a kaposvári, *Miklós* István, a tabi kerület függetlenségi képviselője, *Bárány* Gusztáv, vármegyei tiszti főügyész, az u. n. balpárt nagytehetségü vezére és 7, mondd hét *igazgató*. Névszerint dr. *Németh* Károly, megyei tiszti főorvos, a Somogymegyei Takarékpénztár igazgatója, *Cselkó* József, főgimnáziumi, *Rippl-Rónai* József, elemi iskolai igazgatók, *Gundy* György, a budapesti Német Szinház emeritus igazgatója, városunk szülötte és nagy jóltevője, *Miklósy* Gyula, akkor Kaposvárott időző hirneves szinigazgató és szinész, szinte kaposvári származás, *Nyulassy* Pál, kir. törvényszéki irodaigazgató és *Tar* Csatár, az állandó műkedvelő társulat *jól dotált igazgatója*.

Ha még felemlitem, hogy vendégem volt a városi magisztrátus, egy pár 44-es katonatiszt, köztük *Csepi* Károly százados és sógorom: *Bernáth* főhadnagy s az ügyvédi kar függetlenségi tagjai: *Psik* Gyula, *Szép* Dénes, *Vörös* János, ugy teljes képét adtam a diszes és kedves társaságnak.

Ha akadna valaki, aki ezen részletezésemet kérkedésnek venné, megnyugtatására annyit, hogy a jelenvoltak iránt való kegyelet parancsolt velem, midőn neveiket a teljes elfeledéstől megóvni akarom, mert hiszen ma már egy sem él közülük, *talán* az egy, Amerikába költözött Miklós Pista, pedig mindnyájan rászolgáltak, hogy az utódok megemlegessék.

*

Szóval, aki a társaságra egy figyelmes tekintetet vetett, nyomban felismerhette, hogy annak többsége akkor a vármegyében uralmon levő függetlenségi párt vezető elemeiből állott, de azért én minden erőmmel azon voltam, hogy névestélyem politikai gyülekezetté ne fajuljon. Azt ugyan nem gátolhattam meg, hogy a véget nem érő tósztokba politikai vonatkozások ne kerüljenek, de midőn ezek veszedelmesekké kezdtek válni, Simpliciusék jöttek segélyemre, midőn pedig a szenvedélyes tósztolók ezeket sem vették figyelembe, no, hát akkor kijátszottam utolsó ütőkártyámat, felkérve sógornőimet, *Bernáth* Gizellát és Flórát, hogy gyönyörü duettjeikkel segitsenek rajtam. Hát az bizonyos, hogy midőn ők belekezdettek a „Rákapott a vadgalamb a kalászra" nálunk még nem ismert szép dallamába, nyomban azzá változott az együttlét, aminek terveztem, mert ettől kezdve a társalgás szüneteit csak az ének és zene töltötték be. Simpliciusék fogékony füle elkapta a remek áriát, melyet azután reggelfelé kórusban énekeltünk.

*

Bizalmas társalgásba vegyülök *Gundy* bátyánkkal, aki gratulál nekem a nagy népszerüséghez, mely lehetővé tette, hogy ily diszes vendégsereg keresett fel. Nem az enyém az érdem — felelem — hanem a függetlenségi elveké, melyeknek hivei minden alkalmat örömmel ragadnak meg, hogy nézeteiket, véleményeiket pohár mellett, jó bor mellett is kicserélhessék, bár az ilyen ünnepélyes alkalmakkor annyira toleránsak maradnak, hogy még a jelenvolt kormánypárti szerkesztőt: *Roboz* Istvánt is örömest megtürték maguk között. Nem is tanácsoltam volna, hogy beléje kössenek, hiszen előtte való este én is kedvesen látott Istvánnapi vendége voltam, aki mellékfoglalkozására nézve műkedvelő társulatunk elnöke volt és mulattatásunkra odavezényelte a társulat központi megyei tisztviselőkből álló kvartettjét. Ami pedig engem illet, mindig harmoniába tudtam hozni a politikai elvek és a *művészet* igényeinek istápolását, sőt ezeket, leider, belevittem

még a hivatalos életembe is: Meg is adtam az árát. De erről máskor.

Ezek után nem lehet csodálni, hogy a nagy társaság világos reggelig együtt maradt és Tar Csatár barátom *reggeli hét* órakor fülembe sugta, hogy ne vegyem rossz néven, de *ő most már elszökik.*

*

Hát négy évtized a társasélet földjében nagy felforgatásokat végez. Mulatnak ma is, talán még többet, mint amennyit mi mulattunk. Váljék egészségükre, de nem hiszem, hogy a manapság rendezett vigalmak oly mély benyomásokat hagyjanak vissza, oly felejthetetlen emlékekkel gazdagitanák a résztvevőket, hogy azok negyvenhét év leteltével felidézzék a kedves mult szép óráit és a résztvevőkről való visszaemlékezésben gyönyörködjenek.

Azoktól az olvasóimtól, akik finomabb irodalmi élvezetekhez szoktak, bocsánatot kérek, hogy egy egyszerü disznótoros vacsoráról hasábokat irtam. De hát korrajzot irok s ebben hűségesen meg kell emlékeznem azokról, kik az akkori idők vezető emberei voltak.

MEGYEBÁLOK.

A *Cindery, Mérey* főispánok által rendezett fényes megyebálokat az én gyermekkoromban még sokat emlegették a hosszu szünet alatt, mely azok lezajlása után következett.

A szabadságharc elnyomatása után beállott *Bach*-korszak különösen nem kedvezett az efféle vigalmak rendezésének, mert nem lett volna hatalom, mely a vármegye független elemeit a *Beamterek* szavára a megyeterembe beédesgette volna.

Mérey, a provizóriumbeli főispán tett ugyan kisérletet, de báljáról a vármegye elitje lemaradt, annál fényesebb sikerü volt a vármegyei dzsentri által a *Korona*-vendéglőben rendezett *Kazinczy-bál*, melyen az akkor lábrakapott magyar divat vette át uralmát. Ezt a bált mint tizenötéves fiu voltam szerencsés az egyik mellékteremből végignézni s onnét bámultam a gyönyörü magyar ruha derekas, pártás leányokat, a legélénkebb szinü, hattyuprémes, selyem mentékben pompázó hölgyeket, akik kétszáz sarkantyu pengésére lejtettek és elmondhatom, hogy ennek a bálnak emléke, melynél szebbet életemben nem láttam, örök nyomot hagyott lelkemben.

Az alkotmányos élet helyreállitával, *Jankovich* László főispánná kineveztetésével, a dzsentri ujra átvette uralmát a megye székházában, az ő főispánsága és *Csépán* Antal alispánsága idejében egyik sikerült megyebál a másikat követte. De valljuk is meg, volt-e akkor városunkban nagyszabásu táncvigalmakra alkalmasabb helyiség a mi gyönyörü megyetermünknél, főkép mert a főispáni és alispáni lakosztályokat azoknak a székvároson kivül élő tulajdonosai ét- és ruhatermekül mindenkor készséggel átengedték.

*

Hát bizony, szép is ez a mi megyetermünk, impozáns méreteivel és izléses berendezésével még a közgyülések szürke napjaiban is, hát mivé szépült a megyebálok alkalmával, midőn a tündéri fényözönben a fényes toilettekben ékeskedő gyönyörü táncosnők hullámzottak parkettjein.

Tessék elképzelni, hogy pl. a francia négyesek alkalmával két-három colonne foglalta el egész hosszában a nagytermet, százötven-kétszáz táncoló párral, ami nem is ment ritkaságszámba.

A bálok előtti délutánokon már a négyesfogatok özöne volt látható városunkban. A fénykorát élő birtokososztály egy-egy hatalmi tüntetésszámba vette a megyebálokat és azokon teljes számban megjelent, de résztvett ezeken a szomszédos *Baranya, Fehér, Tolna, Veszprém* és *Zala megyék* ifjusága is, mely a somogyinak itt adott találkát.

Midőn e sorokat irom, még most is elvonulnak lelki szemeim előtt a tündéri alakok, melyeket kedvem volna egyénenként felsorolni, ha attól nem tartanék, hogy néhányat kifelejtek közülük, akik ezt szándékos figyelmetlenségnek tekinthetnék. Általánosságban annyit, hogy együtt volt ezekben a vigalmakban a szépség, vagyonosság, előkelőség, szellem, modor és izlés, no, elvétve egy kis gőg is, amelyet mi demokrata ifjak hamarosan letörtünk.

Ezek után nem lehet csodálni, hogy ifju vágyaim netovábbja egy ilyen bálban való résztvétel volt, ahova pedig kisebb hivatalnoknak bejutni az időben nem volt könnyü dolog és engem tanfelügyelői tollnok koromban ért csak a szerencse, hogy ott megjelenhettem, de itteni mulatozásomat alaposan megrontotta egy kellemetlen incidens.

Midőn megvettem báli nyakkendőmet, kesztyümet, kifizettem a belépőt, tiz forint készpénz nyomta lapos tárcámat; ennyi, gondoltam, elég lesz vacsorára, cigányra — és mi történik?

A velem hamar megbarátkozott dzsentri fiatalság, amely körül elhelyezkedtem, a cigány első szedésére tizforintosokat dobált annak tányérjába. Én sem ma-

radhattam el és fanyar ábrázattal bár, beleröpitettem utolsó tizesemet a végzetes tányérba. Még az volt a szerencsém, hogy uj barátaimmal előzetesen elborozgatva, a vacsorára nem gondoltam s a történtek után azt megrendelni nem volt bátorságom. Segitettem magamon. Frakkom zsebjeibe két karaj kenyeret becsusztatok, azokat az alispáni folyosó homályának födözete alatt elköltöttem s ez a táplálék elég volt az ifju erőnek, hogy a nagy tánc-strapát reggelig kibirja. Természetesen *cechemet* az előttem teljesen ismeretlen fizetőpincérnek be *nem* diktáltam, hanem azért szünóra után diadalittasan szórakoztattam szépeimet, akárcsak egy tehermentes ezerhold független ura.

Két évvel a történtek után azon kitüntetés ért, hogy az 1871-iki általános tisztujitás örömére a vármegyei tisztikar által 1872. évi januárban rendezett megyebálnak, mint ezuttal megválasztott központi *nőtlen* szolgabiró, főrendezője lettem, de ez a nagyszabásu mulatozásom sem folyhatott le zavartalanul.

Javában rendezem a cotilliont, midőn azt veszem észre, hogy annak sorait — tréfából-e, vagy szándékosan — *Kund* Jenő, az akkori ifjuság legszebbje, legelőkelőbbje, elsőrangu vivó és sportsman, bontogatja.

Kundot még diákkoromból ismertem, aki az időben egy megyebál alkalmával három ulánustisztet megabriktolt. Mi lesz most? Egy rendreutasitással kiteszem magamat az összekaszabolásnak, én, a kezdő vivó, másrészt, ha elnézem ezt a rendbontást, vége rendezői tekintélyemnek. Ejh, mondom határozottan, itt nincs választás. Izgatottan Kund elé lépek és szó szerint ezen szavakkal illetem: „Kund ur, vagy tessék az általam *elrendeltekhez* alkalmazkodni, vagy a táncot rögtön abbahagyni.“ Erősen végigmér és kérdezi, kihez van szerencséje. „Jelvényemről láthatja Uraságod, hogy ezen bál főrendezője vagyok.“ Pardon — feleli — és békésen belenyugszik rendelkezésembe. Megmutatta, hogy izig gavallér és komoly eszközhöz csak nagy esetben nyul.

Én is fellélegzettem és rendezői tekintélyem hosszu időre megszilárdult, hanem azután a bál másik

felében bőven kárpótoltam magamat az engem ért kellemetlenségért.

*

Megirtam már egy izben, hogy *Makfalvay* Géza, volt kedves főispánunk, aki a hetvenes évek elején városunkban, mint több uradalom ügyvédje, megtelepedett, annak vérkeringésébe uj életet hozott. Az ő kezdeményezésére rendeztük meg 1875-ben az ekvitációs tisztek báljának viszonzásául a „Házasság rokkantjai" vigalmát a megye termében, amidőn is rendezői jelvényeinkül egy-egy diszes, kék selyem *papucs* szolgált. Ez is egyike volt a legszebb megyebáloknak.

*

Nagyon sokat lehetne még ezekről a megyebálokról irni, tollamat alig birom visszatartani, még többet azoknak az életben elért hatásairól. Befejezésül még csak arról a megyebálról emlékezem meg, melyet megelőzőleg huszonnyolc házi mulatságban vettem részt s igy nem csoda, hogy a cotillion alatti szüneteket *pihenésre* használtam fel és megesett rajtam az a szégyenteljes dolog, hogy előkelő, de *kissé* szófukar táncosnőm oldala mellett elaludtam. Hát biz ez csunya dolog, de szolgáljon mentségemül, hogy a bált követő napon már ágyban fekvő beteg voltam.

*

Vármegyém termeiben később és soká már csak politikai turokat jártam, de be kell vallanom, hogy az abban rendezett bálokban örömestebb vettem részt. Ma pedig, midőn már egyikben sincs részem, ha elhaladok szép termünk ablakai alatt, sóhajtva gondolok vissza a benne átélt kellemes és kevésbbé kellemes napokra is.

FARSANGI MULATSÁGOK.

Midőn a bálozó fiatalság félig-meddig kitombolta magát, jöhetett arra az elhatározásra, hogy mulatságaiba valami ujat, meglepőt, változatosat keverjen.

Midőn a vigadók legtöbbje nyilt föllépéseivel *teljes* sikert nem aratott, azt hihette és helyesen, hogy inkognitóban, idegen jelmezben, átváltoztatott hanghordozással egy éjen át többet megmondhat választottjának, mint az egész farsang alatt. Igy keletkezhettek az álarcos bálok, legtöbbnyire a farsang befejező napjai.

Hát hiszen érdekesek is az ilynemü mulatságok, főkép nagyobb városokban, hol a fölfödöztetés veszélye nem fenyeget. Nem is utolsó dolog leplezetlen őszinteséggel sziveink vágyait a maguk teljes természetességében fülébe sugdosni annak, akinek közvetlen közelségébe a mindig éber környezet miatt nem férhettünk.

Azt sem szabad feledni, hogy ezen vigalmakban a legőszintébb szavakkal elárulhatják kölcsönös érdeklődésüket még azok is, akiknek eddigelé egy bizalmas szó váltására sem nyilott alkalmuk. Ebben keresendő az álarcos bálok fölkarolásának legfőbb oka.

*

A kaposvári műkedvelő társulat tagjait is azon szándék vezérelte, hogy a szini előadások rendezése alatt elért ismeretségeket megszilárditsa, ujakat teremtsen és azoknak *érdekes* tartalmat adjon; evégből a hetvenes évek első felében rendezett egy nagyszabásunak *igérkező* álarcos bált. Ezt annál könnyebben tehette, mert az akkor városunkban időző *Miklósy* szinigazgató egész ruhatárát a társulat rendelkezésére bocsájtotta. Ezzel a kosztümök beszerzésének nehéz föladatán tulestünk. Nem hiányzott az álarcos bálok sikerének másik biztositéka sem: az eleven szellem,

csak egygyel nem számoltunk: hogy akkor még különösen kis városban éltünk, amelyben az egymáshoz szokott *társaságbeliek* el nem rejtőzhetnek. Hát bizony hiába öltöztünk papnak, katonának, még apácának is, megváltoztatni elfelejtett tartásunk, járásunk hamarosan elárulta kilétünket. Ezen okulva, hamarosan megrendeztünk egy második álarcos bált, ahová *Miklósy* társulatának elegánsabb nő és férfi tagjait közénk vezényelte s ezen elkeveredés megmentette az inkognitót.

*

Az álarcos bálok divatja rövid idő multával lehanyatlott elannyira, hogy azoknak ugyszólván csak *emlékét* tartja fenn a cigányzenekarok által szigoru következetességgel évente megrendezett hushagyókeddi álarcos bál, melyen, mint a legtöbb álarcos vigalmon, a férfi-társaság szine-java résztvesz ugyan, de annál jobban huzódik attól a társaság női része, nyilván azért, mert a félvilági hölgyek ekkor szoktak bemutatkozni. Ezen vigalom programmjának főpontja a Carneval herceg kimultát jelképező nagybőgő-temetés, melynek funkcionáriusa az én időmben *Dékány* Tóni, a sekrestyés fia volt. Ennek természetesen módjában állott a temetési szertartás betanulása, amelyet itt hűségesen be is mutatott: A nagybőgőt kisérő gyászmenetben résztvett a mulatók *könnyebb* része, mely a De profundis elhangzásakor, Dékány parancsszavára térdreomlott és képzeljék el, mit láttunk ezen feledhetetlen pillanatban: a térdeplők között közbotránkozásra felismertük egyik vezető tisztviselőnket. Ma, félszáz év leteltével sem akarom nevét elárulni, bár ezt tőlem *különösen* megérdemelné.

*

Képviselőségem második ciklusában már Kaposvárról járogattam fel az ülésekre. Történt egy izben, hogy a költségvetési vita egyhuzamban öt hétig távol tartott családomtól s a fővárosban értem meg a farsang végét. Unalmas özvegységemben készséggel engedtem néhány képviselőtársam unszolásának, akik a

Redoutban hushagyóvasárnap rendezett nőegyleti álarcos bálra elcsalogattak. Nem is bántam meg elhatározásomat, mert ez volt a legszebb álarcos bál, amit valaha csak el is képzeltem. A jelmezek pompája, különlegessége az Ezeregyéjszaka varázsával hatott, hát még a minden oldalról elősziporkázó élcek halmaza.

Elmélázva sétálgatok szólóban, midőn figyelmemet egy társnője karjába kapaszkodó, ritka elegáns, rózsaszin selyem dominó keltette fel, melynek tulajdonosnője egy felém irányzott tekintet után elém állt és kezét feddőleg rám emelve, megszólit: „Hát somogyi betyár, mit keresel itt a feleséged nélkül?“ — „Azt, amit te!“ — felelem arcátlanul. — „Csak nem hozom el ebbe a Bábelbe!“ — „Hát ha én idejöhettem, ő is megjelenhetett volna.“ — „Kétlem!“ — „No várj csak, te somogyi bicskás, majd rendbeszedlek!“ Meg is tette nyomban, mert karomba füződve, társnőjétől elválva, rögtön családi dolgaimról kérdezősködött. „De hát ki vagy te, hogy igy belemártod magad házi ügyeimbe?“ — „Majd megtudod — mondja —, azért kérlek, keress fel *Vas-utcai* lakásomon holnap délelőtt, addig is annyit elárulok, hogy jelenben *elvált* asszony vagyok, akit sorsotok nagyon érdekel.“ S ezzel egy előttem ismeretlen nevet bemondva, faképnél hagyott.

Kiváncsiságom annyira fel volt keltve, hogy nem csodálható, ha másnap délben siettem a jelzett lakásra, amelyben engem egyik ifjukori ideálom, *édesanyja társaságában* fogadott, elmondva, hogy rosszul választott férjétől egy éve elvált és visszamenekült az édesanyai házba, amelyben közös háztartást vezetnek. A kellemes társalgás hatása alatt még a képviselőházi szavazásról is lemaradtam, de soká felejthetetlen maradt ez a kedves óra nekem. Igaz, hogy másnemü fogadtatásra is gondoltam, de igazán mondom, jól esett látnom, hogy egykori ideálom lelkének finomságában, jellemének szilárdságában, tisztaságában nem csalódtam.

„Ha ismeretségünk felujitására kedvet érez, ugy máskor is keressen fel *bennünket* és kérem, tolmácsolja üdvözletemet odahaza.“ — Igy fejeződött be

ezen érdekes találkozásunk, amelynek részleteiről azonban én idehaza igen soká hallgattam.

*

Ezen esetemből kifolyólag arra intem az elbizakodott urfiakat, vegyék tudomásul, hogy azért, mert velünk, főleg hosszas távollét után, szivesen találkoznak, barátságos, meghitt társalgást folytatnak, még ne tekintsük a legtöbb esetben jólelkü, vigkedélyü teremtéseket olyaknak, mintha fesztelen szavaikat szószerinti értelemben vehetnők, főkép az álarcos bálokban elhangzottakat, ahol kivételesen több szabad, mint egyebütt. Én is levontam a konzekvenciákat és többé nem léptem át a bájos urnő küszöbét, akitől ezen sorokban utólagosan elbucsuzom.

KAPOSVÁR SZINHÁZI VILÁGÁBÓL.
1860—1880.

Kaposvár mindig hires volt szinpártolásáról, még az ugynevezett *német világban* is, amikor pedig maga a szinházak sürü látogatása elég volt a politikai kompromittáltságra. Sőt talán ez a körülmény csak fokozta az igazak vágyakozását, hogy legalább a szinpadokon halljanak egy kis, bár óvatosan burkolt hazafiságról. És kik áldoztak ezidőben legtöbbet *Thália* oltárára?

A falusi birtokososztályt, a megyegyülések leszámitásával, távoltartották székvárosunktól a közlekedési akadályok, mert nem kell feledni, hogy a szini szezon a téli hónapokra esett. *Az istenadta nép* nem vett tudomást a kultura ezen hathatós eszközének nemzetébresztő erejéről. *Az iparososztály* fiatal eleme vasárnaponként felkereste ugyan az olcsó karzatokat, de annak komolyabb része huzódott a *komédiás háztól. Igy a szinpártolás sulyos terhe csaknem kizárólag a lateinerekre nehezedett,* de ezek ki is tartottak körömszakadtig, nekik ez a teher édes volt.

*

A nemzeti elnyomatás utolsó évében vetődött ide *Reszler* 60 tagból álló s ami ezidőben vidéken ritkaságszámba ment, saját kitünő zenekarral ellátott társulata és telt házak előtt játszott két hónapig. Ez előadásokat én, mint apró diák, csak az utcáról élveztem.

Az alkotmányos élet beálltakor *Szuper* Károly társulata több izben kereste fel városunkat. Szupert tisztelte és szerette közönségünk, mint *Petőfi* egykori bizalmas barátját és mint az akkori szini világ legjobb *Peleskei nótáriusát.*

*

Szuper társulatának darabjait már belülről nézhettem. A társulat jegyszedője, *Kerekes* bácsi, minket diákokat egy pengő krajcárért, *néha ingyen is,* beliferált a szinházba. *El is csapták hamarosan!* Ekkor, mert élvezetvágyam pihenni nem hagyott, ugy segi-

tettem magamon, hogy a szinpad világitásához szükséges faggyut a jó *Haidekker* bácsitól, nem egyszer fényes nappal is, én szállitottam a szinházba, lámpákba olvasztottam, sőt *műpártolásom* annyira ment, hogy a függöny előtti lámpasort én gyujtottam fel, viszonzásul e nagy fáradozásokért *szabadjegyes* lettem.

Szuperék következő évi szereplésekor már igen ideális utakon jutottam be az előadásokra. Özvegy *Árvayné,* a komika, Péter fiával és serdülő leánykájával, Mariskával, nálunk bérelt lakást. A bérösszeg kiegyenlitéseül az aranyos Mariska engem naponta becsusztatott a szinházba, nem egyszer még azon trikósan, amint az előadáshoz öltözködött. Nagyon természetes, hogy ezen kegyesség az én gyermekszivemet mély hálára kötelezte, melyet elválásunkkor forró csókban róttam le. És mi történik? Pár évvel később, fehérvári kispap koromban egy diszes esküvőnél, midőn segédkezem, a gyönyörü menyasszonyban az én kis Mariskámra ismerek, akit *Poroszkay* színész vezetett oltárhoz. Hát ez az epizód hetekre megzavarta szivbeli egyensulyomat.

*

Az 1864—65-iki sziniévadot *Bényei* Gábor szintársulata látta el, társulatának starja *Szilágyi* Terka volt, ennek partnere *Timár.*

A kaposvári közönség, különösen ennek fiatalsága, ekkor már tulment a műpártolás szokott keretén és baráti, családi köreibe bevonta a társulat jelesebbjeit. Ebben *Kutasi* Ernő, a huszártisztből telekkönyvvezetővé lecsuszott fiatal ur járt elől, akinek lakásán szinész barátai és barátnői süvegcsizmából itták az extra borokat, mert hát akkor, a rendezetlen birtokviszonyok idejében, egy telekkönyvvezető kisisten volt.

Következő évben a Bényei-társulat remek triásza: *Bényeiné, Czakóné* és *Szigetköziné Hetényi* Antónia hozták lázba Kaposvár ifjuságát. Bünbánóan vallom be: *engem is, a gyengélkedése miatt hosszu téli szabadságra hazabocsátott kispapot.* Ők vezettek be bennünket az operettvilágba, fényesen bemutatván az ak-

kor felkapott *Dünánán apó és fia, Tiz lány, egy férj sem, Matrózok a kikötőben, Gerolsteini nagyhercegnő, Pajkos diákok* stb. operetteket.

A három diva egyikét, Bényeinét, mint házas ember voltam szerencsés asztalunkhoz invitálni, amidőn is kegyelettel adóztunk a multak hiven megőrizett emlékeinek.

*

A hetvenes években felváltva *Bokody* Antal, *Völgyi* György és *Miklósi* Gyula társulatai szerencséltették városunkat, *Németh* Náci gavallérságából a „*Szarvas*" mulatókertben emelt arénában. Igen is, szerencséltették, mert mindhárom igazgató kitünően szervezett társulattal állitott be, csakhogy ekkor már a közönség ügybuzgalma hanyatlani kezdett s az élelmes igazgatók fővárosi szereplőkkel és helyi működedvelők bevonásával segitettek magukon, különösen Miklósi, mint Kaposvár szülötte s az akkori aranyifjuság által ritka módon felkarolt *Böhm*-család közeli rokona.

*

A nyolcvanas években talán eddig soha nem tapasztalt felkarolásban részesült Gerőfiék társulata.

Gerőfiné, ez a páratlanul kedves szinpadi jelenség behizelgő szép hangjával és *Balog* Árpád kitünő tenorista, az egész város kedvencei lettek, kiket bevontak még a családi szentélyekbe is. E téren *Jankovics* László főispán mutatott példát, de akinek estélyéről *Freustädtler* Vilmos segitségével elhóditottam őket az én lugasfelszentelő vacsorámra, és Freustädtlerrel nálam mulattak reggelig.

Gerőfiék a feltünő szép H. Kató ballerinájukkal felkeresték a nyilvános vigalmakat is. Igy kerültem, mint táncrendező, a szép táncosnővel közeli ismeretségbe, mely abban nyilvánult, hogy mellette a többi táncosnőket rendezői tisztem sérelmére elhanyagoltam, mignem ezen visszás helyzetnek feleségem tapintatos fellépése vetett véget, aki szépem oldala mellől finoman elparancsolt.

*

Végül érzelmi szükségét érezem annak, hogy *Andorfi* Péter igazgatóról megemlékezzem, akinek a hetvenes években én voltam a násznagya, midőn a *szegedi leányok* legbájosabbját oltárhoz vezette. Természetesen négy évtized multával is örömmel találkoztunk, csakhogy én már ekkor, mint állandó ivánfai nyaraló, a szinházat nem látogattam, szerkesztői jegyemet *Sebestyén* Károly, a jeles kritikusnak, lapom szini rovata vezetőjének engedvén át, ezért arra kértem Andorfi barátomat, hogy szenteljen egy egész napot Ivánfának, ahol is családom tagjaival közelebbről lesz alkalma megismerkedni.

Örömmel engedett a meghivásnak.

Midőn Ivánfán ebédünk végeztével, fiaim és leányaim a zongorán bemutatták négykezeseiket, az én igazgató barátom kezdett székén fészkelődni, midőn pedig *Adrienne* leányom opera- és operett-részleteket énekelt, elragadtatásának alig volt határa és rögtön felajánlotta neki a pozsonyi szinház primadonna-állását, melynek vezetését akkor vette át, de midőn drága fiam: *Kázmér* fütyülni kezdett, akkor alig birt örömével, sirva borult fiam nyakába és rögtön meginvitálta egy pozsonyi vendégszereplésre.

Még ha futólag felemlitem, hogy még nem is egyegy izben *Prielle* Cornélia és *Blahánné* partnere voltam, erre azt kérdezhetné valaki, hogy ily művészi hajlamok mellett miért nem választotta egyikünk sem a művészpályát, — azt felelem, amit Blahánénak, engem a *Tamásy* helyére invitáló művésznőnek mondottam: „Nagyságos Asszonyom! Imádom a szinművészetet, legnagyobb gyönyöröm a szini előadások hallgatásában lelem, de mert abba is volt alkalmam betekinteni, — irtózom a *kulisszák hátterétől,* melynek izetlenségeitől, irigy levegőjétől magamat és gyermekeimet megkiméln akartam!“ Ezen szavaim kiengeszteléseül csak annyit, hogy *sajnálni való az a közönség, mely szinművészeit érdemük szerint nem honorálja!*

A KAPOSVÁRI ÁLLANDÓ MŰKEDVELŐ TÁRSULATRÓL.

Ez volt hangzatos cime azon társadalmi egyesületnek, mely Kaposvárott tiz éven át töltötte be a szintársulatok által fönnhagyott időközöket.

Jól emlékezem, egyik megyebeli műkedvelő társaság kérkedve küldötte meg nekünk tizedik előadását föltüntető szinlapját, mire mi büszkén vágtuk vissza a mi negyvenedik előadásunkat hirdető tudósitást. Ez csak ugy eshetett meg, hogy az akkori fiatalság legnagyobb szórakozását a hölgytársaságokban kereste és találta meg, a vendéglőket és kávéházakat csak kivételesen látogatta, lévén ez akkoron a házasemberek kiváltsága.

No és alkalmas vezető férfiakra is volt szükség, akik az addig szétszórt társaságot egy táborba vonták. Ezek egyike a *Somogy* politikai hetilap jeles szerkesztője: *Roboz* István volt, aki ügyes külmunkatársai segélyével lapja anyagát könnyen beszerezvén, elég idővel rendelkezett a társaséleti célok egyengetésére. Méltó társai voltak *Miklós* Pista, a népszerü fiatal fiskális, később országos képviselő, kinek ez az ügybuzgalma vagyonába került és *Tar* Csatár kisdedóvó, a műkedvelő társaság lelke és vezére, a szinpadtól gégebaja miatt megvált kitünő drámai szinész és nagy rendező talentum.

Ők hárman rendezték a műkedvelősködéshez vezető u. n. *pénteki estélyeket,* ötven krajcáros belépődijjal és azokból még az estéli öltözékeknek is kizárásával, amelyeken *programm nélkül* előadta mindenki, amihez értett. Szereplőkben nem volt hiány.

Hires szavalóink: *Csorba* Ede, *Orel* Géza, *Psik* Gyula, ügyes fölolvasóink: *Roboz* István, dr. *Andorka* Elek, jeles zenészeink: a *Girárdi*-pár, *Csondor* János és *Duchon* Iván, kitünő énekeseink: *Bernáth* Kálmán, *Csonka* Gyula, *Kramarits* Dénes, *Trombitás* Miska valóban ritka élvezetet nyujtottak a különben is hálás közönségnek, melynek ifjabb részét az előadásokat befejező táncmulatság teljesen kielégitette.

Midőn láttuk, hogy ennyi erővel rendelkezünk,

támadt azon gondolatunk, hogy azt a sok tehetséget állandó egyesületbe olvasszuk be, igy létesült a műkedvelő társulat.

*

Történetünk idejében hölgyeink még félve léptek a világot jelentő deszkára, ugy hogy kezdetben csak mi férfiak szerepeltünk, legtöbbnyire a szintársulatok fölkérésére és csak évek mulva sikerült hölgyeinket is rábirni a szereplésre. Előadásainkat vigjátékokkal kezdettük, majd rátértünk az akkor nagyon divatos népszinművekre, előadván azok legjelesbjeit. Igy kerültek szinre: *Peleskei nótárius, Szökött katona, Vén bakancsos és fia, a huszár, Betyár keszkenője, Piros bugyelláris, Falurossza,* a *Roboz* Irén, *Réthi* doktorné, *Schröder* Hermin, *Madarász* Ilka, *Sárközy* Margit, *Schäffer* Mariska, *Ruszki* Anna stb. szereplőkkel. A női énekkarba a legszebb bakfisaink kerültek, igy a férfi énekeseket is meg kellett válogatnunk.

Nagy merészség lenne tőlem, ha ezen előadásoknak maradandó művészi értéket vindikálnék, de tény, hogy általuk a kaposvári társasélet nyomban előnyösen megváltozott. Már maguk a műkedvelőknél hosszan tartó próbák kellemes és közeli érintkezésbe hozták a mindkét nemü fiatalságot, hát mit szóljak az előadásokról, melyeken nem szinészmódra, hanem valóságban kivettük részünket a szindarabban előirt csókokból és ölelésekből. Azt sem kell feledni, hogy a szereplők értéke a szinpadi lámpák világánál ötven százalékkal emelkedett és hogy az előadások mindegyikét nagyszabásu táncmulatság követte, igy bizony nagyon sok szivviszony keletkezését innét kellett kelteznünk.

Nagy eredménye volt az előadásoknak, hogy a társaság azelőtt szétszórt elemeit, rétegeit, felekezeti különbség nélkül, testvéries közelségbe hozták, mert bizony a szép *Milhoffer* Zsenikért és *Weisz* Paulákért csak ugy rajongott az ifjuság, mint a *Roboz* Irének és *Sárközy* Margitokért.

*

Midőn a népszinművek készletét csaknem teljesen kimeritettük, főkép midőn a *Bernáth* nővéreket meg-

nyertük, akkor művészambiciónk már nem érte be a népszínművekkel, beleléptünk az operettvilágba és voltunk merészek előadni *Offenbach* világhirü *Eljegyzés a lámpafénynél* cimü operettjét, még pedig oly fenomenális sikerrel, hogy előadás után a közönség kritikája azon emlékezetes megjegyzésben nyilatkozott meg: *„Kár volt a belépőjegyeket el nem árverezni."*

Igaz, hogy az operett próbája négy hétig tartott, de meg is volt az eredménye. A főszereplők: *Bernáth* Flóra, hatalmas mezzo szoprán jával, *Bernáth* Mariska, szép altjával (megsugom, hogy már ekkor a feleségem volt), a bájos *Háy* nővérek, működvelőktől alig várható sikert vivtak ki. Ha már ennyire benne vagyok a dicsekedésben, hát csak megvallom, hogy a férfi szólókat pedig én énekeltem.

Ettől az előadástól vérszemet kapva, hamarosan előadtuk a *Szerelmi varázsital* cimü operettet, de ennél egy kis bajunk akadt. Baritonistánk, *Egerszegi* Kálmán, az előadás délelőttjén a jégen hanyatvágódott és nagy indiszpozicióval lépett fel, de azért mi többi szereplők, az előbbi operett tagjai, kirántottuk a hinárba került művészet szekerét.

*

Midőn már a helyi erőket kezdtük kimeriteni és az eddigieknél nagyobb sikerekre vadásztunk, méginkább, mert országos alkalmak: szegedi árviz, nagyobb tüzveszélyek bevételeink fokozására késztettek, azon vakmerő elhatározásra jutottunk, hogy leédesgettük közénk a hazai szinművészet akkoron és még igen soká elsőrendü két csillagát: *Prielle* Corneliát és *Blaha* Lujzát s előadtuk velük a *Jó barátokat* s a *Falurosszát.*

Mindkét előadásról már korábban részletezőleg megemlékezvén, igy csak annyit, hogy a divák leplezetlen kritikája szerint mi, *vezető* működvelők, a fényes tehetségek *mellett* megállottuk helyeinket elannyira, hogy közülünk többeket a művészi pályára invitálgattak.

Itt fölsorolt szerepléseink végeredményeként elég annyit fölemliteni, hogy bevételeinkből létesült a kaposvári kisdedóvoda és számtalan országos és helyi érdek lett azokból segélyezve.

*

Az *állandó* műkedvelő társulat működésének befejeztétől számitott három évtized leteltével, 1912. év február 10-én, végre mint már nem műkedvelőnek, volt alkalmam látni a véleményem szerint *legsikerültebb előadást,* mely a fővárosiak által is megirigyelhető, kedves uj szinházunkban lett megtartva, még pedig hadügyminiszteri engedélylyel, mert a férfi szereplők tulnyomó része tényleges katonatisztekből állott, akik közül — még elgondolni is szomoru! — *heten* a nagy világégésben porladtak el.

*

Az előadás műsora páratlanul érdekes, változatos volt és mert a tiszta bevétel az *ivánfai* kápolna alapja javára ajánltatott fel, természetesen az én gyermekeim sem maradhattak ki a szereplésből. Csakhogy ez a tiszta jövedelem a nagy bevétel dacára néhány száz koronára olvadt le, mert a fényes kiállitás, még inkább egy teljes katonai zenekarnak téli időben pár napra *Esztergomból* történt lehozatása a bevétel tulnyomó részét fölemésztette.

Nem fejezhetem be ezen előadásról való kritikámat anélkül, hogy meg ne emlékezzem a főszereplő *Biringer* Gyula századosról, erről a valóban zseniális, sokoldalu művészlélekről, aki ezen az előadáson gyorsfestést, szobrászatot, remek táncoló és énekes tehetséget, végül ballerinának öltözve, oly *magas* táncművészetet mutatott be, hogy lábai emelgetésében tultett a kiválóbb táncdivákon.

*

Befejezésül azon kérdést vethetjük fel: van-e szükség és mikor a működvelősködésre? Igen, ott és akkor, ha a közönség *hosszu időn át* nem részesülhet művészi szinielőadásokban, de mikor a *Mariházyak*hoz hasonló társulatok keresnek fel, akkor műérzésünk teljes melegével és egész áldozatkészségével a szinházat keressük fel és működvelősködéssel ne keresztezzük a társulatok jogosult érdekeit.

SZÜRETEK ÉS SZÜRETI MULATSÁGOK.

A társasélet verőfényes, szép napjai, ti lármás, néha hetekig tartó *vig szüretek, hova tüntetek?*

Elmultak örökre a *Kisfaludy* Sándor által megénekelt *badacsonyi* s ehhez hasonló, zajos szüretek, melyeken a mindkét nemü ifjuság szőtte szivviszonyait. A lelki élet valóságos szükségletei voltak ezek, melyek még az én diákkoromban is oly fontossággal birtak, hogy az akkori szigoru tanrendszer már a tanévet megkezdett ifjakat egy heti szüreti vakációra hazabocsájtotta.

Nem kell hinni, hogy csak a filokszera és peronoszpóra temette el ezeket a szép mulatozásokat, nagy része van ebben *az önzetlen barátság helyébe lépett rideg önzés és számitó barátságnak is.*

*

Nekem még kijutott egypár ily nagyszabásu szüretből, ahol, mint pl. a *Miklós-család* által 1878-ban rendezett *köttsei* szüreten, a fél vármegye találkozott, amint ezt már korábban megirtam. Most pedig megemlékezem az ehhez hasonló, 1879-iki *csibráki* szüretről, ahol *Jeszenszky* Andor ottani nagybirtokos és gavallér főtisztje, *Schröder* Ernő vőtársam vendégei voltunk.

A vendéglátó földesur szives hivására Kaposvárról *Árvay* Pista, *Bernáth* Kálmán, *Bernáth* Elek, *Csonka* Gyula, *Kapocsfy* Béla és *Trombitás* Miska társaságában rándultunk ki, feleségem és sógornőm: *Bernáth* Flórával, a kaposvári műkedvelő társulat starjával. Már a vasuti kupéban oly ünnepies hangulat szállta meg lelkeinket, hogy annak hatása alatt utitársaimtól észrevétlenül megszerkesztettem az akkor divatos nóta: „Dombon van a Zsuzsi néni lakása" dallamára az alábbi alkalmi verset:

Záporeső, mennykőcsapás, förgeteg
A csibráki szüretet nem rontja meg,
Mert nincs párja, ugy-e *Árvay* Pista,
Megjő ide minden igaz murista.

Csibrák alatt *Kapos* vize folydogál,
Pázsitpartján terem a nefelejtsszál.
Szakitsuk le, adjuk oda emlékbe
Annak, ki e szép szüretet rendezte.

Három szálat szakitsunk le egyszerre,
A legelsőt *Jeszenszky* ur részére,
Másik kettőt *Schröderéknek* nyujtsuk át,
Mint őszinte barátságunk zálogát.

Csibráki hegy alján nyilik a rózsa,
Neked is jót kivánunk, *Bernáth* Flóra,
Mindnyájunknak azt kivánom Csibrákon,
Hogy minket a barátság összetartson.

*

A szekszárdi hegyláncolat nyulványait képező csibráki szőlőhegyek termése hirnév és kelendőség dolgában alig engedett a szekszárdinak. Ebből a finom borból ezen a szüreten Jeszenszkyék ezer akót meghaladót szüreteltek. A szüretelő kádak ötszáz akó ürtartalmuak voltak, melyek egyikébe a megtöltés előtt létrán leszállottunk a műkedvelő társaságnak Bernáth fivérek, Csonka, Trombitás és jó magamból álló rendes kvintettje és ott elénekeltük *Bánk bán* bordalát, mire Trombitás barátunk elmésen jegyezte meg, hogy ez valóban *kádi* nóta volt.

*

A Schröderné, Bernáth Laura hires konyhája és a Jeszenszky-pince kitünő borai ritka jó kedvre hangolták a népes társaságot, mely az est beálltával a csibráki rezesbanda hangjaira táncra perdült, amidőn is a tágas táncteret mi, a *nézők*, nagy áldozati tüzekkel és rakétákkal világitottuk meg. Szóval felejthetetlen, az egymást megértő baráti szivek örök táplálékául

szolgáló mulatozás volt ez, melyről negyvenhét év leteltével is érdemes volt megemlékezni.

*

A *kaposvári* szüretek és az ezeket megelőzött szőlőhegyi kirándulások leggyakrabban *Németh* Ignác akkori polgármester szőlőjében folytak le. Az ezidőben megalakult *„Vig legények társasága"* többnyire itt tartotta heti *értekezleteit,* melyek főnevezetességei a házigazda által valóságos szakácsművészettel készített, de nem egyszer agyon paprikázott pörköltön és zamatos borokon kivül, hogy me is szóljak a *„Hét csillagból van a göncöl szekere"* eldalolásáról, a valóságos pyrotechnikus polgármester által bemutatott szebbnél-szebb tüzijátékok voltak, pedig hát neki termett legkevesebb bora, de legnagyobb szabásu volt a vendéglátása, amelyért később el is vette jutalmát a hálátlanságban s a róla való teljes megfelejtkezésben.

Egy izben szives gazdánk egy uj találmányu rakétát mutatott be, de amely — még kimondani is szörnyü — nem a magasba repült, hanem tévesztett iránynyal, épp az én hátam közepén durrant szét, tönkretéve vadonatuj cheviot-kabátomat.

Még az is megesett, hogy felejthetetlen, zseniális Náci barátunk vendégei mulattatására egy tiz köbméter ürtartalmu léghajót készitett, amelyet midőn borszesszel kezdett megtölteni, annak lángjától a léghajó meggyulladt és másodpercek alatt elégett. Soha életemben nem láttam akkora hidegvért, mint amellyel működvelő pilótánk nagy munkája elpusztulását egy szó kifakadás nélkül végignézte és csak azt láttuk, hogy *vig legény pipájából* sürübben és bodorabb füstöket eregetett.

*

Egy napon emlékezetes összejövetelünk volt Kapocsfy Imre, akkoron Kaposvár legelőkelőbb ügyvédje szőlőjében is, ahol egyebek közt tornaügyességünk bemutatására is kedvező alkalom nyilott.

Én ezidőben arról voltam nevezetes, hogy *négy méter hosszuságot játszva átugrottam,* mely tudomá-

nyomat a háziur gunyoros szellemü fivére, *Kapocsfy* László, akkori rendőrkapitány, annak dacára vonta kétségbe, hogy a négy méter, akkor mondjuk két öl hosszuságot nemcsak én, de a háziur jogászfia, Jenő barátunk, a későbbi somogyi főispán is átugrotta és tizszeres fogadást ajánlott részünkre azon kikötéssel, hogy az ugróverseny *szinhelyét* ő fogja megjelölni, még pedig a következő nap délelőttjén a Sétatéren.

Nekünk nagyon gyanusnak tetszett ez a feltétel, mert ismertük Laci bátyánk furcsaságait, aki midőn egy izben *Barcza* Jóskáékkal jókedvében zárórán tul muzsikáltatott és a parancsának engedő cigányprimást megbirságolta, azzal erősitette álláspontját, hogy Barczáék nem a rendőrkapitány, hanem Kapocsfy László rendeletére szegték meg a zárórai tilalmat.

Esős, hideg őszi nap követte a szőlőhegyi kirándulást, de azért a Sétatér másnap délelőtt megtellett érdeklődőkkel, ezek között volt a hivatalos személyiség és pályabiró, lengyel emigránsból somogyi utbiztossá leszállott *Haraszkievitz,* ki a vármegyei hiteles ölpálcával belemérte a két öl távolságot, hova is . . . no, hát a Sétateret átszelő, akkor már szinültig *hideg esőlével megtelt malomárokba.* Dehát az ifjui erő és bátorsag legyőzte a furfangot és *pőrére vetkőzve, mindketten övig beleugrottunk a vizárokba,* zsebrevágtuk a letétbe helyezett százötven forint fogadási dijat s azon nedvesen a Korona-vendéglőbe hajtattunk, hol reggelre szárazon végeztünk a nyert összeggel.

Főispán korában, az akkor hatalmas termetü Jenő barátomat megkérdeztem, mennyiért ugornád át a két ölet. Ingyen, feleli, bár tehetném. Ez volt az én válaszom is.

DONNERVÁROSI ASZTALTÁRSASÁGOM.

A hetvenes évek elején városunk ifjusága a Casinót, hol akkoron *Kelemen* elnöklete alatt az emberszólás divatja járta, csak hiréből ismerte, sőt az akkori két kávéházat, a *Koronát* és *Fiumét,* a hazárdjátékok szinhelyeit is nagy ritkán kereste fel, hanem inkább a kisebb korcsmákban: a *Szarvasban,* a *Városházában,* az *Utolsó garasban* és *Donner* bátyánk vendéglőjében szórakozott, amely utóbbiba én csak vőlegény koromban kerültem. Itt pihentük ki a nap fáradalmait gyenge kvaterkázás és nagyon szolid tarokkpartie mellett, de legfőbb élvezetünket az itt lefolyt társalgás nyujtotta.

Az itteni társaság tagjai *Szabó* Kálmán ügyvéd, *dr. Németh* Károly járásorvos s a Somogymegyei Takarékpénztár igazgatója s ennek szvitje: *Würth* Adolf, bizalmas néven *Würth* koma, pénztáros, *Véniss* Károly könyvvivő, *Csepi* Károly 44-es százados, nagy ritkán *Szèbényi* Lajos ügyvéd s utóbb *Miklós* Pista, *Psik* Gyula ügyvédek és *Gulyás* Jenő albiró voltak.

*

Ki vonná kétségbe, hogy ahol Szabó Kálmán és Németh Károly vitték a szót, ott a szellem-szikrák csak ugy röpködtek. Bizony, ha ezek az urak jó hangulatban voltak, ugy még a kártya is sutba került. Különösen Szabó volt kifogyhatlan a sikerült élcekben, melyek azonban senkit nem bántottak, már az epés Németh Károlyé csipősebbek voltak. Ha Szabó jó kedvében volt, még kedvenc dalára is rágyujtott:

Anyám, édesanyám, mit miveltél velem,
Nem adtál Andrisnak, kiért ég kebelem stb.

*

Meg kell jegyezni, hogy ezidőben a Donnerváros ezen korcsma s az átellenes kaszárnyából állott, sőt a korcsma jóval előbb épült a kaszárnyánál s igy az

egyedül álló épületben mulatozásaink bizony zavartalanul folyhattak le Donner papánál, akitől a mai diszes külváros nevét vette. Meg is érdemelte, mert ugyis, mint korcsmáros, főkép mint népszerü városatya, ezen városrész fejlesztésében élénk részt vett.

Donnervárosi kellemes időtöltésünk hire később másokat is odavonzott, ami által megszünt annak exkluzivitása. Midőn pedig a diplomata-politikus Miklós Pista és a demagóg Psik Gyula is bevonultak oda, attól kezdve a politikai diskusszió vette át uralmát, amelytől én akkoron undorodtam (bár csak mindvégig megmaradtam volna ezen izlésem mellett) és inkább mély hallgatásba merültem, vőlegényi sorsom felett elmélázgatva, és csak ha a régi társaság volt együtt, ragadtattam el magam kedves dalom: „Jaj, be szennyes ez a maga kendője" eldudolgatására, melynek végszavait asztaltársaságom odamódositotta: „De mikor az ügyvédinek vége lesz, az a kislány az én feleségem lesz" — célozva egybekelésünknek az előrelátó apa által kikötött feltételére.

Ha pedig Szebényi ügyvéd, ez a különc ember vetődött közénk, ő már a jogi fejtegetéseket el nem engedte, sőt mint volt kispap, nem egyszer vallási vitákat provokált. Egy alkalommal a lélek halhatatlanságának kérdését vetette fel, mire én — mondhatnám merő ellentmondó viszketegségből — odavágtam: ejh, hagyjátok, a sirnál minden végződik. Meg is lakoltam ezen heretikus kijelentésemért, amint az alább következik.

*

Ezidőben a kaposvári esperes, *Kómesz* György kosztosa voltam, havi 18 forintért fejedelmi ellátásban részesülvén, laktam pedig a megyeházban, a gazdasági felügyelő mostani irodahelyiségében.

Donnervárosi szórakozásunk a délutáni órákra esett s igy én a 8 órai vacsorára pontosan megérkeztem, hol szives gazdám mindig bevárta jöttömet és a káplán urak távoztával bizalmasan eltársalogtunk esti 9 óráig, innét azonnal lakásomra mentem, hol 9-től 12-ig az ügyvédi vizsgára készülgettem.

Midőn a Szebényi-féle vitatkozás estéjén szobámba igyekezem s azt, az alispáni folyosó résztől elválasztó, üveges kétszárnyu ajtót kinyitom, egy női alak surran el mellettem, de ugy, hogy sem arcvonásait ki nem vehettem, sem lépését nem hallottam. Figyelembe sem vettem. Ezidőben főispán, alispán, főjegyző, főszolgabiró vidéken lakott s igy a megyei épületben csak kettőnknek: *Gaál* Gyula árvaszéki jegyzőnek és nekem volt lakásom. Ő a második, én az első emeleten laktam. No, gondolom, a hölgyike bizonyosan emeletet tévesztett és nyugodtan tértem a szobámba, ahol is rögtön a tanuláshoz fogtam.

Ugy emlékszem minden legkisebb részletre, mint ha ez a szokatlan esemény ma történt volna velem. Épp a magánjogot veszem elő és belemerülök a malom- és révjog tanulmányozásába, midőn ugy tizenegy óra tájban valaki erősen megkopogtatja ajtómat.

— Szabad — kiáltom.

Senki sehol.

Ejh, vélem, valaki ostoba tréfát üz velem, s folytatom a tanulást.

Alig tiz perc multán ujra kopognak az ajtómon. *Szabad* kiáltásomra most sem kapok feleletet, én azért csak tanultam tovább, hanem midőn a kopogás harmadszor és még erősebben megismétlődött, akkor már előre elkészitett vasbotommal és lámpával kezemben kirohanok az ajtón. Senki sehol, pedig a hosszu folyosón, akármerre szaladt is, ajtómból valakit csak meg kellett volna látnom.

Ekkor kezdtem a dolgon komolyan gondolkozni és botommal, lámpával kezemben sorba jártam az első és második emelet *minden* helyiségét, minden ajtónak zárját megnyitni próbáltam, de bizony éji látogatóm nyomára nem akadtam.

Szobámba visszatérve, nyugovóra tértem, eloltva a lámpámat.

Alig helyezkedem el ágyamban és gondolkodom a történtek felett, midőn szobámban ujra azt a ruhasuhogást hallom (pedig ajtómat alaposan bezártam), melyet hazajöttemkor már észrevettem, majd egy feke-

tébe öltözött nőalak közeledik ágyamhoz, kinek vonásaiban boldogult édesanyám ravatali alakját ismertem fel, s ágyamhoz kerülve, fölém hajol s ezen örökké emlékezetes szavakat suttogja fülembe: *„Édes fiam, máskor ne kételkedjél."* Mire midőn feléje fordulok, azt látom, hogy ködpáraként a plafond irányában felszállott.

Ha eskü alatt kéne vallanom, akkor sem mondhatnék mást, mint hogy teljesen ébren voltam, bár nem tartom kizártnak, hogy szender, vagy hallucináció *talán* belejátszott látományomba, melynek megszünte után is soká ébren maradtam anélkül, hogy legkisebb félelem szállotta volna meg lelkemet.

Azután tessék elgondolni, hogy ajtómon elég nagy időközökben, három izben erősen kopogtak, tehát figyelmem, éberségem előre felköltve, mindent alaposan megfigyelek.

Bármint volt, én nyomban hálát adtam Istenemnek az édesanyámtól vett üzenetért, azt kérve egyuttal, hogy bár minden fontosabb lépésével életemnek hasonló anyai intelemben részesülnék.

Igy bünhődtem én meg a donnervárosi asztaltársaság előtt tett, a sirontuli életet megtagadó kijelentésemért, amelyhez hasonló azóta egyszer sem hangzott el ajkaimról.

TOLLNOKSÁGOM IDEJÉBŐL.

Sohsem hittem volna, hogy az 1868-ban alkotott népoktatási törvény az én sorsomra döntő befolyást gyakoroljon, pedig hát ennek köszönhettem, hogy az egyházi pályától megválásom után nyomban állami szolgálatba léptem. Ez a törvény létesitette ugyanis a tanfelügyelői intézményt, melynek keretébe én, mint tollnok, beleilleszkedtem.

A nagy *Eötvös* József báró jobbkeze, a lánglelkü *Molnár* Aladár, kebelbarátját, *Kovács-Sebestény* Gyula hontmegyei árvaszéki ülnököt helyeztette vármegyénk népoktatásának vezető állásába, aki azután engem a városi magisztrátus küldöttségileg kifejezett ajánlatára tollnokává neveztetett ki, de előbb letétette velem a fölvételi vizsgát oly módon, hogy *diktandóra iratott velem* és képzeljék csak, föllháborodásomban biz én egy pár apró hibát tettem, de azért vizsgám sikerült.

*

Tollnokságom első évében, 1869-ben, azon nevezetes esemény történt, hogy az *Inkey*-családba benősült Eötvös miniszter megtisztelte a csurgói tanitóképzőt látogatásával, amidőn is a harcsabajuszu *Verbay* István, Csurgó érdemes lelkipásztora, az általa vezetett küldöttség élén oly nyakas kálvinista stilusban beszélt a miniszterrel, hogy igy meg ugy, *elvárjuk* a minisztertől stb., mikép én annak hallatára megdöbbentem és megbámultam egyben azt a szelid mosolyt, melylyel a *Karthauzi* világhirü szerzője ezt a vad kirohanást fogadta.

A látogatás végeztével *Eötvös* Iháros-Berénybe utazott Inkey báróékhoz, én pedig, mint *az ő szvittjébe tartozó,* főnökömmel és Molnár Aladárral *Nagykanizsára,* ahol is takarékosságból-e, vagy a szálló tulzsufoltsága miatt, mindhárman egy szobában aludtunk.

Reggel felé, ugy félálmosan, hallom ám, hogy Molnár azt mondja főnökömnek: „Te Gyula, ez a te tollnokod nagyon kedvemre való fiatal ember.“ Hát igen — feleli savanyuan Kovács —, csak az a baja, hogy nagyon szórakozott. Bizonyára szerelmes — mondja Molnár —, de erre én már beleköhintettem társalgásukba, nehogy még több rosszat mondjanak felőlem.

* *

Csurgóról hazatértünkkor itt találtuk a nagy hadgyakorlatra összpontositott honvédséget, amelynek vezetőitől élelmes főnököm két honvédlovat hamarosan kikölcsönzött s ettől kezdve *saját fogatán* látogatta meg az iskolákat, amely utjaiban néha elkisértem, midőn is érdekes jeleneteknek lettem tanuja.

Bemegyünk többek közt *Kaposkereszturra*, ahol, midőn a tanterem közelségébe érünk, stenori hangon kiabálják: négy király, kontra négy király, volát, kontra volát. Mi lehet ez a tanóra alatt? Belépünk az iskolába, ahol is egy boros palackokkal körülvett tarokkozó kompániára akadtunk, amely megérkezésünket kutyába sem vette, még a bemutatkozás után sem, hanem magyaros szivességgel borral kinált meg bennünket, melyet bornemissza főnököm visszautasitott. No, talán a tollnok ur nem veti meg kinálásunkat, mondja *Orbán* tanitó, a házigazda. Természetesen, eleget tettem a szives kinálásnak.

— De hát, mi történik itt? — kérdezi a tanfelügyelő. — Hát kérem — feleli Orbán —, ma üljük névnapomat. Lakásom szük barátaim befogadására, ezért *diákjaimnak* szünetet adtam s ide vonultunk be. Ezen érvelés ellen már a különben is igen konciliáns lelkületü Kovács-Sebesténynek sem volt kifogása.

Ezután a g . . .-i iskolába mentünk, ahol is, midőn azt kérdezi principálisom: Van-e iskolaszék? — Már hogy volna — feleli a tanitó —, hisz' tetszik látni, magam is a *község mérőjén ülök*.

Mikor a kaposfüredi iskolában kikérdezni akartuk a nebulókat, azt mondja a tanitó: „Tessék kérem várni, előbb elküldök a biró fiáért.“ Mert hát az tudott

legtöbbet, arra lévén különös gondja a tanitó urnak, viszonzásul a biró azon készségéért, hogy járandóságait pontosan behajtotta. Ugyancsak itt esett meg, hogy midőn a fiukat a számoló táblához kihivtuk, percekig kellett várnunk, mig azok a padok alól hason csuszva előmásztak, mert másutt nem volt kijárás.

Az is emlékemben maradt, hogy midőn a csikorgó hidegben a bodrogi iskolát meglátogattuk s a látogatás végeztével kocsira ülünk, az ugynevezett ambulanstanitó kézzel-lábbal leinvitál bennünket azzal, hogy *elfelejtett valamit.* Mit volt mit tennünk, nagy keservesen kibontakozva a bundából és lábzsákokból, leszál lunk, mire a tanitó nagy gráciával mondja, hogy elfelejtett *velünk kezet fogni.*

Ezeket a dolgokat csak mint szórványosan fölmerült komikus részleteket emlitem fel és legkevésbbé szándékom azokat az akkori népoktatási állapotok teherlapjára irni, mert a nemzet igazi napszámosai általánosságban akkor is tudták kötelességeiket.

*

Az iskolalátogatások bevégeztével, főkép pedig, amikor a főnök ur tartós szabadságra ment, természetesen szabad rendelkezésemre állott a fogat, melyen a kutsirozás mesterségét gyakorolgattam nem egy izben, oly eredménnyel, hogy a nagy koncentráció alkalmával a *Korona*-vendéglő istállójában elhelyezett honvédlovak engem akaratom ellenére is beröpitettek a Korona udvarára, amikor arrafelé hajtottam.

*

Működésünk egyik legfontosabb eseménye az általunk 1871-ben rendezett első megyei tanitógyülés volt, amelyen a tanitóság részéről *Szatóky* Dániel csokonyai és *Elemy* Sándor szigetvári tanitók vitték a vezérszerepet. Mi pedig itt mutatkoztunk be, mint népoktatási hatóság, teljes livrénkben, rangunk és cimeinkkel egyetemben, melyekről a tanitóság többségének tudomása alig volt, hiszen főnökömet beadványaikban hol Méltóságosnak, hol Kegyelmesnek cimezgették, sőt egy hozzá küldött levélen *aranykulcsos* jelzőt is olvas-

tam, csak az hiányzott még, hogy csillagkeresztes dámának cimezzék.

*

Hát ne tagadjuk, volt egy kis elmaradás, melynek jellemzésére felemlitem, hogy midőn a *taneszközök, tanszerek* kimutatását bekövetelték, a patalomi iskola kimutatásában az foglaltatott: „és egy — nyulláb (a ballába), melyet spongyia gyanánt használunk."

Hát nekem a harmadfél évi tollnokoskodásom alatt kevés alkalmam nyilott az állapotokon változtatni, a neheze főnökömre maradt. Meg is oldotta tisztességgel, akkor főkép, midőn engem a vármegye közönsége a központi szolgabirói székbe egyhangulag beültetett.

A „NÉPKÖR".

A hetvenes évek elején még mindig a dzsentri tartotta kezében a vármegyei hatalmat.

A tisztviselők közé csak kivételesen került egy a nem nemes származásuakból.

Igy érthető az a nagy mozgalom, amely a vármegye demokratikus elemeit az 1877-iki általános vármegyei tisztujitást megelőzőleg egy küzdő táborba tömöritette, melynek, szerencsére, kitünő vezérei akadtak. Ennek beigazolására elég lesz megemlitenem, hogy *Szalay* Károly, *Szalay* Imre, *Bárány* Gusztáv, *Körmendy* Sándor, *Németh* Ignác, *dr. Németh* Károly. *Miklós* Pista, *dr. Andorka* Elek, *Psik* Gyula stb. vették kezükbe a dzsentri uralmának letörésére alakult „Népkör" politikai egyesület vezetését.

*

A vezérek elseje *Szalay* Károly hirneves ügyvéd volt, aki 1869-ben oly erős függetlenségi pártot szervezett, hogy a vármegye mind a nyolc választókerületében a függetlenségi zászló diadalmaskodott. Ő volt egyuttal a vármegyei közgyülés legnépszerübb vezérszónoka, aki ügyvédi rabulisztikával kevert hatalmas szónoklataival a hatalom pártjának erőit ugyszólván szétmorzsolta. És különös, a parlamentben egyáltalán nem érvényesült. Ő volt a hirhedt tisza-eszlári pörben *Solymosi* Eszter képviselője, akit azonban az ellenügyvéd, *Eötvös* Károly, lángeszével foszlányokra tépett.

Bárány Gusztáv ügyvéd, ez az ideális lelkületü, puritán kezü, inkább költői lélek, aki a pápai Collegium önképző körében még a nagy *Petőfi* elől is nem egy izben elhalászta a győzelem pálmáját; ideális szónoklataival szintén nagyban segélyére volt a kör céljainak.

Körmendy Sándor ref. lelkész, utóbb a kaposvári kerület két izben megválasztott országos képviselője,

a perifériákon, főkép hitsorsosai között toborozta nagy buzgalommal a „Népkör" hiveit, épp ugy, mint *Szalay* Imre lellei földbirtokos a balatonmentieket.

Németh Ignác ügyvéd, később városunk polgármestere, igen soká rendkivül népszerü alakja különösen a kaposvári iparos osztálynak, mely akkoron csaknem félig uralta a város politikai társadalmát, nagyban elősegitette a „Népkör" győzelmét.

Némethnek üdvös munkájában jobb keze volt *Miklós* Pista ügyvéd, közkedvelt alakja a városi és megyei társaságoknak, utóbb tabi országos képviselő, egy valóságos diplomatának született óvatos politikus.

Dr. Andorka Elek csendes és nehezen szint valló elveivel szintén beleilleszkedett a győzelmet igérő egyesületbe, épp ugy, mint *Psik* Gyula ügyvéd, a somogyi Robespierre.

A vezérek között nem utolsó helyet foglalt el *dr. Németh* Károly, ez a raffinirt politikus, aki egyéni célját a közérdekü követelményekbe ügyesen bele tudta szőni.

*

Elgondolható tehát, hogy az akkori közélet fölsorolt jelesei rövid pár hét alatt hatalmas testületté fejlesztették a „Népkör"-t, melynek nyiltan bevallott céljai gyanánt a társadalmi művelődés, a kultura fejlesztése, a szoros és gyakori társadalmi érintkezés, politikai eszmecserék szerepeltek, de eleinte ugyan leplezett főcélja, az 1877-iki általános vármegyei tisztujitás fölötti hatalom elnyerése volt.

És valóban, ez a testület oly hatalmassá nőtt, hogy az egész akkori tisztikart kiszórhatta volna a vármegyeházából. Ezért sietett a cirkumspectus, *Csépán* alispán a körbe beiratkozni s erősen szorongatni a kaposvári polgárság oszlopos emberének, a hosszu *Szukicsnak* kezeit.

Különben, mint többi tisztviselőtársaim, magam is hamarosan hive lettem ennek a kápráztató programmnak, mely a „népuralom" alapjait volt hivatva megvetni, szomoru azonban, hogy ennek a gyönyörü mozgalomnak csak az az önző háttere volt, hogy egy

pár, a tisztujitásból kifelejtett alakot beültessenek a megye székházába. Igy lett Bárány Gusztáv főügyész, Miklós Pista édesapja, egy szerény falusi, a hivatalos-kodáshoz nem is konyitó egyszerü földbirtokos árvaszéki elnök és dr. Németh Károly tiszti főorvos, aki tevékenysége tulnyomó részét a „Somogymegyei Takarékpénztár" igazgatóságának szentelte.

*

Magam is ekkor választattam tiszti alügyésszé, de nem a „Népkör" vezető embereinek jóvoltából, akik suba alatt velem szemben ellenjelöltet állitottak, de akit kerekes száz szótöbbséggel legyőztem.

*

Hát hiszen ez is türhető eredmény volt és a „Népkör" megérdemelte volna, hogy hosszura nyujtsa életét, de midőn annak szárnyain a burkolt egyéni önzés fölemelkedett, maguk a vezér urak voltak az elsők, akik azt hamarosan elkerülték, ugy hogy alig fél év leteltével a közönyösség bezáratta a már megszünt hatalmas testület termeit.

Ez a hálátlanság meg is bosszulta magát, mert többé annak tagjait, főkép a kaposvári iparos osztályt, semminemü csábitó szóval *egy kalap alá vonni* semmi potentátnak nem sikerült.

*

Nem szivesen adtam át a „Népkör" emlékét az utókornak, de tettem azért, hogy intő példával szolgáljak a politikai élet mindenkori vezetőinek, miként: *ha győzni akarnak, az elvek harcába az egyéni érdekek önző számitásait soha bele ne keverjék.*

NEFELEJCS-KÖR.

Nagyot vétenék föladatom: szülőmegyém társadalmi korrajzának kerete ellen, ha abba az én időmbeli leányvilág életmódjának ismertetését bele nem illeszteném.

Megirtam már egy izben, hogy a hetvenes években városunkban a vezérszerep a lateiner elemnek jutott és ennek a főkép vármegyei tisztviselőkből, néhány ügyvéd és orvosból álló társadalmi osztálynak a karaktere demokratikus alapokon nyugodott, hiszen, ha jól emlékszem, soraiban egyetlenegy nagyságos ur, a kir. tanácsos alispán volt.

Ha pedig megemlitem, hogy Kaposvárnak akkori lélekszáma hat-nyolcezer volt, akkor nem kell tovább indokolnom a szoros, mondhatnám családi összetartást, mely itt honolt és melyhez a mai harmincezer lakosságu város még csak párhuzamba sem állitható.

Tagadhatatlan, hogy a hasonszőrü kevesek szorosan simultak egymáshoz s igy társas életük verőfényesebb volt, hiszen tudva van, hogy amely téren kevesebben tartózkodnak, ott egy-egyre több napsugár jut.

Hát gyönyörü is volt az akkori élet, melynek megaranyozásához nem nagy anyagi erő kellett, mert a házias erények számüzték a pazar költekezéseket s igy annál több alkalom nyilott a kevésbbé költséges, de annál lélekemelőbb mulatozások rendezésére.

*

A mai értelemben vett *társaságbeli* leánykáink száma összesen tizennégy volt s a velük foglalkozó ifjak száma alig tett ki huszat.

Ezen mindkét nemü fiatalság legfőbb szórakozása a sürü látogatás volt, hova ifjainkat hölgyeink kedvességén felül a zene és dal varázsa vonzotta. Kivételes találkozási alkalmak a nyilvános mulatságok voltak, amelyek ha számban nem is versenyezhettek a

mai, csaknem heti vigalmakkal, de mint ritkábbak, annál óhajtottabbak, s ami fő, annál olcsóbbak voltak, nem ugy, mint a maiak, mikor az egyszerü táncpróbás estélyekre egy-egy ifju által virágcsokorra kiszórt összeg akkora értéket képvisel, mely a mi leányaink egész farsangi költekezését födözte volna.

Tartozom a történelmi igazságnak azzal, hogy kedves leánykáink igen tulnyomó részét méltán megillette a szép és bájos jelző és mi ifjak pedig *tulszerények* voltunk, akik jó időre beértük egy-egy igéző mosolylyal, vagy melegebb kézszoritással. A pajtáskodó, konfidens társalgásnak köztünk nyoma sem volt, sőt számüzött lett volna nyomban még az is, aki egy kétértelmü szót kiszalaszt. Flörtöknek hire-hamva sem volt s az erre hajlandóságot mutatók előtt nyomban bezárult a társadalmi érintkezés édenkapuja. Leányainkat csaknem mind megannyi oltárképeknek tartottuk, kikhez csak a legtisztább érzelmekkel s legfeljebb mélységesen elrejtett vágyakkal közelitheténk. Ez a magyarázata, hogy ezek az ismerkedések a legkomolyabb befejezéssel, a házassággal végződtek.

Ezt nevezem én igazi idealizmusnak, melyet az efajta érintkezés teljesen kielégitett, de egy bátoritó mosolyért örökké hálás maradt. Bizonnyal több is az értéke az ily érzelmeknek, mint az érzékiségbe merült, kábuló viszonyoknak.

Nem mondom, hogy ugy titokban egy-egy csók el nem csattant, de ez már az egybekelés záloga volt, minek bizonyságául elég azt mondanom, hogy leánykáink egyike sem maradt pártában, mint ezt az alábbi névsor igazolja.

*

Nagyon természetes, hogy előbb-utóbb mégis csak minden programm kimerül s annak fölujitásáról kell gondoskodni, azonfelül már akkor is voltak ledöntésre váró társadalmi válaszfalak, hogy azokon át ifjaink egyike-másika az u. n. uri kisasszonykák közelségébe juthasson. Igy került szóba özv. Reiznerné *Szokolay Hermin* dilettáns irónőnk azon eszméjének megvalósitása, hogy szorosabb tömörülésre alakitsunk egy

vegyes irodalmi kört. Mi ifjak, az inditvány kedves hátterét azonnal fölismerve, készséggel lettünk a terv apostolai és nyomban meg is tartottuk az alakuló közgyülést, a nagy természetkedvelő irónő óhajára a *Balla-kut* körüli pázsitos völgykatlanban, mely akkortájt a kaposvári uri társaság legkedveltebb kiránduló helye volt.

Azok kedvéért, kik előtt ezen hely ismeretlen, elárulom, hogy ez a kedves, kristály forrástól fölfrissitett völgy a *kaposi* hegynek a *Matolcsy-* és *Gáspár*-féle szőlőbirtokok lábainál fekvő területén van.

Ide rándultunk tehát ki egy ibolyafakasztó délutánon *Szokolay* Hermin gardes des damessége segélyével és födözete mellett a közgyülés tartására.

Az ifjak nevének fölsorolásával adós maradok, de már hölgyeinket merő hálából, névszerint megemlitem. Ezek pedig a következők voltak:

Bernáth Mariska, később *Gruberné, Bernáth* Pepsa, *dr. Sárváryné, Dobay* Anna, *Mortensonné, Folly* Lotti, *Szabóné, Kapocsfy* Giza, *Szemanné, Strinovich* Fanny, *Vógelné, Vajda* Ida, *Némethné* és *Vajda* Irma, *Madarászné.*

*

Izletes ozsonna után az elnöklő *Szokolay* Hermin megismertette az általa „Nefelejcs-Kör"-nek hivandó egylet céljait, elmondván, hogy ezen kör célja a mindkét nemü ifjuság társadalmi érintkezésének szorosabbra füzése s ecélból estélyek, kirándulások, irodalmi felolvasások, hangversenyek stb. rendezése, s hogy ezt tehessük, vetem közbe én, a jogász, alapszabályok készitése, melynek szerkesztésével, mint a tisztujitáson megválasztott *titkár,* meg is bizattam. El is készitém azokat pár nap mulva, de bemutatásukra már nem került a sor, mert a szülői éberség a sürü érintkezéseket ápoló heti gyüléseket törölte s igy az alakulást lehetetlenné tette. Ehhez járult a felolvasások tartására jelentkező szellemi erők hiánya. Igy a *Nefelejcs-Kör* csak az inditványozásig élt és annak kiszemelt tagjai vigalmi bizottsággá alakultak, mely ezután föladatát alaposan megoldotta és számomra, mint évtize-

des főtáncrendezőnek, a szoros értelemben vett titkárságot hölgyeimnél biztositotta, akik hozzám oly bizalommal viseltettek, hogy a táncosokat többnyire én szerzettem számukra, aki sem francia négyest, sem cotilliont addig el nem kezdettem, mig valamennyi táncosnőnek párja nem akadt. Sőt az is megesett, hogy midőn egy leánykának liferáltam az általam szerzett táncost, ezt ő meglátva, messziről integette nemtetszését s én elég balga voltam részére másikat keresni. De az is igaz, hogy az ifju tőlem sohasem tudta meg visszautasitását. Ezt nevezem diszkréciónak, mely engem az akkori hölgyvilág teljes bizalmasává tett, amely kitüntetéssel, életem alkonyán büszkeséggel mondom el, soha vissza nem éltem.

*

Titkár lettem tehát „Nefelejcs-Kör" nélkül, mely ha meg nem is alakult, én annak kiszemelt tagjaira ma is szeretettel, hálával gondolok, csak az a szomoru a dologban, hogy a gyülésen megjelentek *fele* már ott piheni álmait, ahonnét a földi hiuságokra való visszaemlékezés valószinüleg meg van tiltva, de nekünk még megengedve, hogy őket soha *el ne felejtsük*.

SZOLGABIRÓSÁGOM NAPJAIBÓL.

Hatalmas hóviharral köszöntött be az 1875. évi karácsony bőjtje.

Délfelé, épp mikor a hivatalból haza készülődöm, hogy a többiekhez hasonlóan, karácsonyi szünidőmet megkezdjem, beállit elém a hetesi pandurőrs egy istállószagu, toprongyos, urféle alakkal, akit *Pete* Lajos hetesi tiszttartó feljelentésére hozott be, mert őt pénzért megzsarolni akarta.

Megvallom, nagyon kellemetlenül érintett ez a különös szállitmány, *ezen a napon és ebben az időben.*

— Ki Ön? — kérdezem, mire előkelő bokázással bemutatkozik: őrgróf *S . . . berg.*

— No és mit keresett a tiszttartó urnál?

— Kérem alássan, hetekig tartó betegeskedés után most jöttem ki a kórházból és karácsonyra Budapestre igyekeztem nővéremhez, M. miniszteri tanácsosnéhoz, de már nem birtam a gyalogolást, ezért bementem a tiszttartó urhoz egy kis utiköltségért.

— No és kapott?

— Nem! — feleli.

Láttam, hogy nem hazudik és szánalmas külsője valóban zavarba hozott, de mit tegyek? Ki kell hallgatnom a feljelentőt, de ez csak az ünnepek után eshetik meg. Alispán, főbiró már hazautazott az ünnepekre. Le kellett tartóztatnom és csak azzal nyugtattam meg magam, hogy ebben a rettenetes időben ennek a szegény embernek még a börtön fala is enyhet, oltalmat ad s amennyire tőlem telik, majd könnyitek sorsán. Hazamenve, intézkedtem, hogy az ünnepek alatt egy személylyel többre főzzenek. Ezt megelőzőleg eszembe jutott, hogy a szilvásszentmártoni korcsmárostól *dr. Németh* Károly járásorvos által elkobzott, *egészségtelennek, hamisitottnak* talált és bünjelként visszatartott egy pint pálinka még mindig az irodában van, adják a szegény fogolynak, legalább felmele-

giti. — Hazatértem előtt pedig saját felelősségemre egy expresse-levelet irtam nővére, a miniszteri tanácsosnénak, mire ő a legsürgősebben válaszolt, tudatva, hogy a szerencsétlen, elzüllött alak valóban az ő őrgróf fivére, aki egyik kórházból a másikba csavarogva, tengődik. Kért, eresszük utnak, mert egyáltalán nem vét senkinek.

Rögtön intézkedtem szabadonbocsájtása iránt, még pedig a feljelentő kihallgatása nélkül, aki beérhette azzal, hogy a nyomorult embert abban a kutyának való förgetegben ünnepelni a börtönbe küldette. Mielőtt megvált tőlünk, felkéredzkedett elém, hogy megköszönje szivességemet. És mit gondolnak, mit köszönt meg legforróbban: *a pálinkát,* pedig hát pulykapecsenyében is volt része. Mint később megtudtuk, fél év mulva meghalt a gráci kórházban.

*

Hivataloskodásom első hónapjában beállit hozzám egy alacsony, zömök siketnéma férfi és kézzellábbal kapálódzva, megérteti velem, hogy utlevél gyanánt szolgáló u. n. igazolási jegyének megujitását kéri, amelyen *párisi* illetőségünek volt feltüntetve és amelyet hivatali elődöm állitott ki.

Mit tegyek? Csak nem kompromittálom elődömet, meghosszabbitottam a „Legitimationskartét" egy évre, amely idő alatt nem történt kevesebb, mint hogy az én siketnémámat *Pozsonyban* gyilkossági merénylet miatt lefülelték, aki ugyan siketnéma nem volt, de csizmaszárában megtalálták a nagy kést, melylyel a gyilkosságot megkisérelte és mely valószinüleg akkor is nála volt, midőn előttem handa-bandázott.

Bizony, nagy szükség volt a közigazgatási gyakornokokat létesitő reformra, mely utját vette annak, hogy a szolgabirósságokba becsöppent tapasztalatlan ifju emberek minden gyakorlati előkészültség nélkül járjanak el néha igen fontos ügyekben is.

*

Az igazolási jegyek kiállitása révén közeli ismeretségbe jutottam a kóbor cigányok vajdáival, ezekkel a ma már alig látható, félelmetes alakokkal, akik ökö-

nagyságu ezüstgombos mentékben parádéztak, kezükben az ezreddobosok botjához hasonló, ezüstfejü vajdabotokkal. Ezek között legtöbb dolgom akadt *Gomán* Dömötörrel, akivel már oly gyakori lett a találkozás és igy az ismerkedés közvetlenebb, hogy néha már csak *Gruber* urnak szólitott. Nem korrigáltam ki.

Történt pedig, hogy 1875-ben, ügyvédi vizsgám letételekor, a fővárosban hosszasabban időzvén, megfordultam a belügyminiszteriumban is, amidőn ott arról értesültem, hogy a vándorcigányok részére többé igazolási jegyet kiadni nem lehet, hanem csak helyhez kötött, állandó tartózkodást engedélyező bizonylatot.

Hazajöttemkor beállit az én Gománom, markában egy csomó megujitásra szánt igazolási jegygyel.

Elveszem tőle mindet és vagy félóráig megvárakoztatom, már kezd türelmetlenkedni.

— No, Gomán, mi szándékban vagy?

— Hát csókolom kezeit, kedves Gruber ur, ezeket a vörös kártyákat kérem meghosszabbitani.

— Abból semmi sem lesz.

— Miért? — kérdezi.

— Hát Gomán barátom, épp most jöttem haza a *kormány közeléből* s ott megtudtam, hogy ezeket többé meghosszabbitani nem szabad.

— Hát mi lesz velünk, szegény cigányokkal, hiszen éhenhalunk, ha nem utazhatunk — jajveszékel az atyafi.

— Dehogy, Gomán, most lesztek csak urak. Ugy bánik el veletek a magas kormány, mintha csak határőrök lennétek. Kaptok bizonyos mennyiségü földeket, azokat mivelitek s azok jövedelméből pompásan megéltek.

— Drága szolgabiró ur, csókolom a kezét, lábát annak a felséges kormánynak, amiért ily szépen gondoskodik. Ez lesz ám az élet. Én majd a földeket kiadom árendába és *magam csak lovakkal kereskedem.*

No, hát tessék ezeket egy helyre szoritani, vagy munkához édesgetni.

*

A közigazgatás és törvénykezés szétválasztása előtt a házassági válóperekben a békéltető szerep a közigazgatás feladata volt.

Egy szép májusi reggelen betoppan hozzám a hivatalba *Vörös* Böske, egy kackiás kaposfüredi menyecske és előadja, hogy urától válni akar, kéri annak megidéztetését. Rövid határnapra berendelem férjét, aki felhivásomra azzal felel, hogy ő válni semmiképen nem akar, sőt arra kér, hogy beszéljek a felesége szivéhez, hiszen alig három éves házasok s ő magát bünösnek nem érzi azon kivül, hogy vasárnaponként el-el látogat a *Polláh* korcsmájába, de hát ezt a felesége is megcselekszi, táncolás okából. No jó, majd beszélek a fejével. Megjelennek. A férj egy jóarcu magyar. Előveszem az asszonyt, azon kezdve, hogy még idejük sem volt egymást kiismerni, hol van még a *hét tél, hét nyár.*

— Több volt ez már nekem tizenhétnél is, ezzel a dologtalan emberrel — nyelvel az asszony.

— Dehát édes lelkem, ennek a te uradnak oly jó arca van, hogy ez nem lehet rossz ember, csak alkalmazkodni kell hozzá.

— Hát hiszen, ha a tekintetes szolgabiró urat megnézem, magának nagyon is jó képe van, de csak a felesége tudná megmondani, hogy igazában jó ember-e, vagy sem.

Mondott valamit!

Hanem a békéltetés mégis sikerült.

MIKOR ÉN A FŐISPÁNT FOGADTAM.

A hetvenes évek vármegyei közigazgatása ugy festett, hogy főispán, alispán, vidéki birtokaikon laktak és csak a központi főbiró, esetleg kaposvári lévén, honolt a megye székhelyén.

A főispán csak az évnegyedes közgyülések alkalmából szerencséltette a megye székházát, az alispán hetenként pár napot töltött itt.

Elképzelhető ezekből, hogy ezek a jó urak mint voltak tájékozva a vármegyei közigazgatás menetéről, mily alaposan ismerhették a felügyeletükre bizott tisztviselők *egyéni értékét* és munkásságát, amelyekről csak érdekelt besugások révén értesültek.

*

Az 1871. évi december végén megejtett általános tisztujitás után — amidőn is központi szolgabiróvá választattam — egy hóra, főbirám: *Csorba* Ede akadályoztatása folytán nekem jutott a megtisztelő föladat, hogy *Kaposmérő* felől a közgyülésre érkező főispánt, az akkori hivatalos szokás szerint, már itt fogadjam.

Eléje mentem hát elegáns fogaton, ennek bakján a vármegyei huszárral, erősen kinyalva magamat, cilinder kalappal a fejemen s elhelyezkedtem a községháza előtt, az előljáróságtól környezetten, ahová *Jankovich* László főispánom négy almásszürkétől vont diszes fogatán alig fél óra mulva megérkezett.

Jelentkezem a főur előtt, elmondván, hogy főbirám hivatali akadályoztatása folytán én vagyok szerencsés a főispán urat fogadni. Erre egy szava nem volt és fogatáról leszállva, rögtön *Sára* József községbiróval állott szóba, akivel erősen parolázott, engem nem egy szóra, de egy tekintetre sem érdemesitvén. Rövid társalgás után fogatába vágta magát, engem a faképnél hagyva, holott az volt szokásban, hogy az eléje menő tisztviselőt magával vitte be a megyei székházba, hová én őt ezután fogatomon *bekisértem*.

*

Alig tértem magamhoz ezen lealázó viselkedés láttára és voltam annyira gerinces tisztviselő, hogy többé a főispán ur tájára sem néztem, akit pedig Kaposvárra érkeztekor az egész tisztviselői kar hódolattal szokott fogadni és csak ezen eset után másfél év mulva találkoztam vele, midőn hivatalunkat megvizsgálni jött. Hanem ekkor kamatostól visszafizettem a főispán ur mérői figyelmességét, elannyira, hogy tiz percnyi időzés után ott hagyott bennünket, nehogy kockáztassa a főispáni tekintélyt.

A vizsgálatot követő napon elfog engem *Tevely* Elek, a főispán ur ügyésze, köztiszteletben álló vármegyei vezérember és magyarázatát kérte a főispán iránt tanusitott tiszteletlen viselkedésemnek. Megadtam a magyarázatot.

— Hát pedig, édes öcsém — mondja tovább —, kár volt igy viselkedni, hiszen a főispán ur önnek nem rosszakarója, aminek jeléül általam ezennel beinvitálja a holnapi főispáni ebédre.

— Köszönöm, kedves urambátyám — szólok —, indirekt meghivást nem szokásom elfogadni, különben is én a feleségem főztével annyira beérem, hogy azt még a főispáni ebéddel sem cserélem el szivesen — és nem is vettem részt az ebéden. Hát ez bizony nagy dolog volt, főkép abban az időben. Szolgáljon mentségemül mélyen sértett önérzetem és annak fölismerése, hogy a főispáni vizsgálat éle akkori főnököm fogyatkozásainak födözése céljából, ellenem irányult.

*

Teltek-multak az évek, de én a főispán ur küszöbét soha át nem léptem. Ez a dacolás azután természetesen megtermette gyümölcsét a hivatalom terén. Földolgozhattam volna akár az egész tisztikar restanciáit, elismerésre alig számithatok. Mivel feleltem erre?

Elkeseredésemben fölcsaptam műkedvelőnek s egyre-másra rendezgettem a műkedvelői előadásokat, melyeknek legtöbb esetben én voltam a főszereplője, ezen minőségemben a szintársulat tagjaival is *szoros* érintkezésbe léptem.

*

Hej, pedig ha tudtam volna a mérői lenéző fogadás okát, amiről csak évekkel utóbb értesültem, bizony Isten, siettem volna Őméltóságát kiengesztelni.

Mert hát mit gondolnak, t. olvasóim, miért nem állott ott velem szóba a főispán ur?

Azért, mert cilinderben jelentem meg előtte és mint ilyennel, nem akart velem bekocsikázni a székvároson keresztül, aki gyülölte a cilinderes embert és viselkedésében annyira puritán volt, hogy pl. *Deák* Ferenc temetése alkalmából a vármegyei küldöttséget egy birkásszámadóra illő bekecsben vezette, igaz, hogy csikorgó hidegben.

*

Ismét évek teltek s a feszült viszony, melyben vármegyém hatalmasságával szemben állottam, csak nem szünt meg, mig végre annak egy szép asszony, Gerőfi szinigazgató felesége vetett véget.

A dolog ugy esett, hogy főispánom Aladár fiának esküvője alkalmából a vármegyeházban egy fényes estélyt rendezett, amelyen való szereplésre fölkérte Gerőfiéket. Igen ám, csakhogy ezek ép aznap estére hozzám voltak hivatalosak és ez alapon *nem fogadták el* a főispán meghivását, aki azután két barátjával, *Boronkay* Károlylyal és *Freustädtler* Vilmossal fölkéretett a művészpár *átengedésére,* amit is készséggel megtettem. Előzékenységemet azzal honorálta főispánom, hogy másnapra meghivott asztalához, amidőn is kitüntető szivességgel fogadott.

Megszünt tehát a feszült viszony, de csak egy időre, mert akadtak jóakaratu urak, akik besugásaikkal a homo primae informácionis emberénél ügyemet ismét elrontották.

Ifju tisztviselők, egy tanácsom van számotokra: *Mindig a főispán ur izlése szerint öltözködjetek!*

EGY TISZTELETDIJ.

Elbeszélésem azon időből ered, melyben a közigazgatási tisztviselőknek juttatott természetbeli *ajándék* még egy belügyminiszteri kijelentés szerint is csak *elfogadható tiszteletdijnak* számitott. Igy érthető csak, hogy pl. a szüretek engedélyezése mindig attól függött, hogy a szolgabiró urakhoz a hegyelőljáróság által beszállitott egy-egy véka szőlő általuk érettnek találtatott-e?

Tehát ebben az ugynevezett jó világban, 1872. évi november hó végén, *Matkovich* György, akkori előkelő kaposvári ügyvéd, St. kisbőszényi haszonbérlő nevében azon kérelemmel keresett meg, hogy a megbizója bérletében történt tüzesetre vonatkozólag tartsam meg a vizsgálatot.

A kérelemnek azonnal engedve, az általa előálli-tott fogaton még aznap délután kimentem Kisbőszénbe, ahol régi ismerősöm, St. azzal fogad bennünket, hogy a délután unalmát jó lenne egy kis tarokkpartieval elütni.

De ki lesz a negyedik, kérdezem, s egyben megadom a feleletet, ki lenne más, mint az általam is jól ismert s a pusztához fél órai távolra lakó *Nemes* Józsa, bőszénfai plébános.

Igen ám, mondja gazdánk, csak az a baj, hogy vele most ellenséges viszonyban vagyok.

Hát akkor beérjük a praeferánsszal is, felelem.

Csakhogy magyar kártyám nincs, mondja házigazdánk.

St. barátunk térül-fordul, majd gondolt merészet és nagyot, tudtunkon kivül gyalogbéresét azon kérelemmel küldte át a plébánoshoz, hogy jöjjön rögtön, egy halálosan beteg cselédjét meggyóntatni.

Természetes, hogy a plébános egy óra alatt ott termett a folyton csöngető ministráns fiuval, hanem

mikor megtudta felültetését, bizony kevésbe mulott, hogy tettlegességre nem került a sor, annál inkább, mert mi is élesen elitéltük ezt a hitvány ürügyet.

A vége a dolognak mégis az lett, hogy a szenvedélyes játékosnak ismert Nemes, *a mi kedvünkért* ott maradt vacsorára, melynek végeztével szivesen beállott negyediknek.

Asztalbontás előtt szóba került a tüzeset, melyre vonatkozólag St. azon nézetének adott kifejezést, hogy a nagy szalmakazalt minden kétségen felül *Guttmann* Vilmosnak a közelben dolgozó dongafa-munkásai gyujtották fel és hozzátette, hogy munkaadójuk ellen kártérítési igényt támaszt. Egyelőre nem zavartuk véleményében.

Ügyvédje lefekvésekor pedig engem, gyermekkori ismerősét, mint mondá, egy kis bizalmas beszélgetésre visszatartott, melynek során előadta, hogy tudomása van vőlegényi mivoltomról, kérdezvén egyben az esküvőnk határnapját, mert az esküvőre egy *kövér* disznót beszállittat számunkra, ez jó lesz a háztartás megkezdéséhez stb.

Másnap, a reggelinél, még pedig most már ügyvédje jelenlétében, megismételte ajánlatát azon eltéréssel, hogy most már *süldőt* helyezett számunkra kilátásba.

Megejtem a vizsgálatot, melyből az derül ki, hogy a káros két cselédje a tüz kitörésének hajnalán a kérdéses kazal tövében egy alvó vándorlegényt talált pipával a szájában.

Ezen körülmény a vizsgálatnak a káros szándékával ellentétes irányt adott, annál is inkább, mert Guttmann munkásai hitelt érdemlőleg beigazolták, hogy az elégett kazalhoz közel sem jártak.

A vizsgálat közel délig tartott, ugy hogy mi korcsma hiányában kénytelenek voltunk a házigazda szivességét ujból igénybe venni, aki ekkor már nagyon lehangoltan foglalt helyet közöttünk, de azért az ebéd alatt ujból megnyugtatott, hogy a *malacra* feltétlenül számithatok. Ugy ezen, mint előbbi két kijelentését hallgatással fogadtam, ugy vélekedvén, hogy „aki hallgat, beleegyezik".

Esküvőm hamarosan végbement, de bizony az én asztalomra sem a *kövér* disznó, sem a *süldő*, de még csak a *malac* sem került, de meg lett az az elégtételem, hogy St. barátom évek multán is, ha az utcán már messziről meglátott, rögtön áttért az utca másik felére, én pedig kárörvendve sétáltattam meg a könynyelmü igérőt.

Ezen kirándulásom még sem maradt emlék nélkül, mert visszajövet St. barátunk ügyetlen kocsisa a földig érő sürü ködben szerencsésen kitálalt bennünket a kocsiut sarába, meg is érdemeltem azért, hogy a nem éppen megtisztelő ajánlatokat kereken vissza nem utasitottam. Neki pedig az a haszna lett, hogy ebből az alkalomból véglegesen kibékült rendes kártya-partnerével, a bőszénfai plébánossal.

BIRÓVÁLASZTÁS KAPOSKERESZTURON.

Az én hivataloskodásom idején is az volt szokásban, hogy a járási tisztviselők hatáskör dolgában járásukat két részre osztották. Igy jutott nekem *Kaposkeresztur*, ez az akkoron nem a legjobb hirnévnek örvendő határszéli község, melyből sok ló és szarvasmarha *járlat nélkül* került *Baranyán át Szlavoniába* és vissza. — Mentségükre legyen mondva, hogy templomuk nem volt s a vallás tanaihoz fárasztó uton jutottak. Innét magyarázható az a kivételes hatalom és befolyás, melylyel eszes, életrevaló tanitójuk rendelkezett.

*

Egy zimankós októbervégi reggelen szállottam ki a batéi vasutállomáson, hogy a bíróválasztásra tengelyig érő sárban Kaposkereszturra juthassak. Az állomáson a biró fia várt fogatával, erős lovaival, ahonnét mégis két óra alatt tettem meg a máskor alig egy órai utat.

— De rossz utatok van, fiam!

— Hát kérem — feleli —, erről csak a vármegye urai tehetnének. Ez a patent kereszturi megjegyzés nekem szólott. Lenyeltem.

Megérkezünk a községbe, ahol a lakósság öregeapraja valóságos ünnepi mezben várt a nagy aktusra: a bíróválasztásra, amely *természetesen* nem a községházánál, hanem az *iskola* tágas udvarán volt végbemenendő és mely célból az előljáróság előértekezletre már egybegyült a népszerü tanitó *lakásán*.

— Óva intek minden közigazgatási, főkép járási tisztviselőt, hogy kiszállásakor fel ne üljön az őt megérkeztekor nyomban hizelgő módon megkörnyékező alakoknak, mert ezektől ugyan nem nyer hűséges értesülést a község igaz hangulatáról, azok csak saját érdekeik előtérbe tolásán dolgoznak.

Én nem ültem fel nekik, még a tanitó ur információjára sem és nyomban megkezdettem a kandidáló-ülést, melynek kezdetén a biró, ki azon hitben élt, hogy a községbiróság rá van táblázva, vacsorára meginvitált.

Javában tárgyalgatunk, midőn az iskola udvaráról, hol százakra menő érdeklődő jelent meg, éktelen zsivaj lármája hatolt be szobánkba.

— Mi ez? — kérdezem.

— A választást akarják lármájukkal befolyásolni — feleli a tanitó.

— No — mondom — majd elbánik velük *Benkő* Pista pandurkáplár, bár csak másodmagával jelent meg, igy is elég lesz a zavargás elfojtására. De midőn az elégedetlenség zaja mindegyre nagyobb lett, felfüggesztettem a kijelölő értekezletet, kimentem a lármázók csoportjához, hogy az elégületlenség okairól s a tüntetők óhajairól közvetlen értesülést keressek.

— No, atyafiak, mi a bajuk?

— Hát kérjük szépen a tekintetes urat, ne hallgasson azokra ott bent és ne hagyja a nyakunkon azt a mindenkitől gyülölt embert a birói székben.

— Dehát mi kifogásuk van ellene?

— Mi-e? — feleli csipőre tett kézzel *Ezeres* Tercsi (mint nevét később megtudtam) — azt csak én mondhatom meg, tiz esztendős szomszédja, akinek ezidő alatt egy szekérre való baromfiját puffantotta le és ha gyermekeim véletlenből is portájára tévedtek, már a birópálcát ropogtatta a hátukon. Tessék elhinni, nemcsak a magam nevében szólok. (Hát hiába lett volna Ezeres Tercsi?)

— No és mit szólnak mindezekhez a férfiak — kérdezem.

Előáll erre *Gyurkó* Laci, a falu szája és kereken kimondja, hogy ha ez a *Révész* Józsi soká marad a birói székben, akkor el van veszve Keresztur, mert ez, mi tagadás benne, csak a maga zsebjére gazdálkodik.

— Lassan, atyafi, ilyen sulyos váddal nem sza-

bad ily könnyen dobálódzni, mert hamarosan a körmére koppantanak kigyelmednek.

— De hiszen, tudom én mit beszélek — s erre büszkén végigtekintve a tüntetők nagy csoportján, felhivja őket a nyilatkozásra.

— Hát bizony, igazat beszél — felelik —, azért is ez az ember nem kell többé sem testünknek, sem lelkünknek.

Alaposan végignézvén a lármázó hadat, bizony azt vettem észre, hogy a lakósság szine-java közöttük van, mire a következő nyilatkozatot tettem:

— Hát azt hiszik Önök, azért jöttem én ide, hogy a magam akaratát, vagy egypár ember óhajtását Önökre erőszakoljam. Távol áll tőlem még annak szándéka is. Azért most már csak azt kérdezem, mondják meg, kit óhajtanak birónak?

— *Fülöp* Miskát! — felelik nagy lelkesedéssel.

— No, hát az lesz a birójuk — felelem.

Egetverő éljenzés lett erre a felelet, én pedig nyomban visszamentem az értekezletre, ahol is a jelenlevők nagy csodálkozására Fülöp Miskát, a nép jelöltjét, kandidáltam első helyre, kit azután meg is választottak a volt biró két szavazata ellenében.

Volt öröm és lelkesedés, mely abban nyilvánult meg, hogy engem másnap reggel, akár csak egy uralkodót, hatfogatos szekéren szállitottak ki a gödrei országutra.

Természetesen a biró vacsorája helyett *Kohn* Mózsi bátyánk korcsmájában költöttem el izletes vacsorámat, nem fogadva el ezuttal az eljárásommal elégedetlenkedő *Orbán* tanitó meghivását sem.

Nagyon soká és sokszor gondoltam erre a választásra, melynek eljárási módszerét az egész vonalon megvalósitottam s elértem ezzel azt, hogy a járásnak reám bizott részében nem a hatósági önkény, hanem a közóhaj jelöltjei ültek be a községbirói székbe.

*

Ez a választás, amint később megtudtam, mély nyomokat hagyott a községi lakósság lelki világában, mely kezdett szelidülni, de ez az átalakulás nem ment

könnyen és hamar, mert ime, alig, hogy hazatértem, már ott várt reám a hivatalos értesítés: a gödrei országuton — tehát ahol én napokkal előbb parádéztam — végbement rablógyilkosságról. Két marhakereskedőt fosztottak ki, akik közül az egyik halva maradt a helyszinen, a másikat pedig haldokolva szállitották be a kaposvári kórházba, ahol kihallgatására rögtön megjelentem.

Hát bizony, végóráit élte már a szerencsétlen ember, aki annyit mégis meg tudott mondani, hogy a rablók, kik *Kaposkeresztur irányából* jöttek, hárman voltak s ezek közül az egyik reám nagyon hasonlitott, mert épp olyan középen kiborotvált szakálla volt, mint nekem.

Erre rögtön tisztában voltam, hogy merre kell a kegyetlen büntény nyomait keresnem és hamarosan megvasalva hozattam be a főcinkost az egyik *Révész* személyében, a másik kettőt pedig a rendkivül ügyes pandurkáplár, *Benkő,* a „vaskezü", keritette kézre, épp akkor, midőn a sántosi puszta közelében malacpecsenyés vacsorához készültek.

Talán nem egészen helyes, hogy a főtettest ily hosszu idő multán személyesen megneveztem, de tettem ezt egyrészt azért, mert Kaposkeresztur községben háromszáznál is több a Révészek száma, már pedig irva van, hogy az általánosságban mondottakat senki magára ne vegye, és azért, hogy a történeti igazságnak megfelelően elmondhassam, hogy a *Révész*-familiák manapság Kaposkeresztur község irányadó, szorgalmas és kifogástalan családjai.

EGY JÖVEDÉKI VIZSGÁLAT.

Kurucz Ferkó nagybajomi pandurkáplár valóban kuruc legény volt. Alig fordult elő büneset, melynek szálait ki ne bogozta volna, ennek titka abban rejlett, hogy a kisebb bünösökkel bizalmas lábon állott, sokszor nem látta, amit látnia kellett volna, s ezek aztán hála fejében a nagy bünösök nyomait neki elárulták.

Egyik reggelen egy megrakott szekérrel állitott be a megyeház udvarára és nálam, a szolgabirónál, azon jelentést tette, hogy csempészektől hét mázsa mikei dohányt vett el s azt szállitotta be, a tettesek azonban megugrottak előle.

Első kérdésem az volt, hogy mennyit nyomott az a dohány, mikor lefoglalták? — Hét mázsát — feleli szilárdan. — No, no, Kurucz, talán lemaradt belőle az uton valami. — Tessék elhinni, tekintetes Szolgabiró ur, ugy van, amint mondottam. — Elhiszem.

— Hová tegyük a készletet a vizsgálatig?

— Miféle vizsgálatig? — kérdezi. — Hát amit a pénzügyi hatósággal kell megtartani. — Ezt itt nem szokták tenni — feleli. — Különben is, mi ezt a dohányt nem a fináncoknak szántuk, ezt a drága, jó mikeit. Azért tessék csak a kapusra bizni, ő majd elraktározza és kiutalja a többit.

Alig voltam még akkor fél éves tisztviselő s igy nem voltam beavatva a vármegye titkos ügyeibe.

Következő napon a szekeret lovastól elárvereztettem s a befolyt pénz áttétele mellett értesitettem az adófelügyelőséget a jövedelmi vizsgálat határnapjáról.

Röviddel ezután betekintek a kapus raktárába, amidőn is megdöbbenve látom a dohánykészlet leapadását. — Mi ez? — kérdezem a kapust.

— Hát kérem alássan, csak nem adjuk át egészben ezt a drága dohányt a finánc uraknak, hanem régi szokás szerint fölosztjuk a tisztviselő urak között,

mert midőn megtudták, hogy a párját ritkító mikei dohányt foglalták le, nem volt tőlük maradásom, sőt még maga az alispán ur is megtekintette raktárunkat.

Nem kell feledni, hogy az időben a dohányzás aranykorát élte s a tisztviselők legtöbbjének szivarra akkor sem volt fölösleges pénze.

— De ez igy nem lesz, tisztelt barátom — felelem a kapusnak. — Nekem erről a dohányról a pénzügyi hatóságnak be kell számolnom, amelynek eddig bizonnyal tudomása van az elkobzott dohány mennyiségéről, azért nekem a föld alól is előteremtse a hiányzó készletet.

— Majd megpróbálom — mondja, — de nem hiszem, hogy sikerüljön.

— Nem, hogy megpróbálom, hanem ha nekem 48 óra alatt vissza nem állitja a hiányzó készletet, hát akkor nézzen más kenyér után.

*

Erélyes fellépésem valóban helyén volt és annál több elismerést érdemelt volna, mert akkor magam is szenvedélyes dohányos voltam, aki bizony — nem tagadom — sóvár pillantásokkal méregettem a sárgapettyes mikeit, a dohányzók vágyainak legóhajtottabb tárgyát.

Alig voltam néhány hónapos tisztviselő és főbirám távollétében hárult reám a kényes föladat, hogy most már a vármegyei tisztviselők egy részét is érintő ezen ügyben döntő határozatot hozzak. Legjobb lesz bevárni, gondolám, tapasztalt főbirám hazaérkeztét.

Ez a jó ur csupa szivjóság, a régi táblabiró-világ ittfelejtett alakja volt s oly szenvedélyes dohányos, hogy a pipa reggeltől estig a szájában volt. Valóban, csak a szögre akasztott rozsdás fringia hiányzott régi nemesi alakja kiegészitéséhez.

Mikor a szokatlanul nagy dohánykészlet elkobzását ujságolom neki, alig birt örömével. Hol van, merre van, kérdezi. A kapusnál, felelem, de nagy baj van, a kapus a készlet kétharmadát szétosztotta a tisztviselők között. Ebből nagy baj lesz, mert hogy kerül az vissza.

Lári-fári, feleli, csak nem csináljuk meg azt a bolondságot, hogy az egészet a finánccoknak adjuk, hiszen ők is hasonlót cselekednének. Itt már ez a régi szokás és hiszem, hogy maga az alispán ur is (a legszenvedélyesebb dohányzó) rossz néven venné ezt a szigoru eljárást. Hejh, beh sajnálom, hogy a készlet megérkezésekor nem voltam idehaza, de hát, kedves öcsém, rám is gondolhatott volna. Ezért most már nem is avatkozom a dologba, végezze el az egészet s a jövedéki vizsgálatnál képviselje a hatóságot. Alászolgája.

*

Egy hét leteltével arra kért az adófelügyelőség, hogy hamarosan tartsuk meg a jövedéki vizsgálatot, melyhez *Vaskó* pénzügyi biztost rendelte ki.

Ez alatt az egy hét alatt aki idegen végigjárta a megyeházi folyosókat, mindenütt kellemes dohányillatot élvezhetett, csak én voltam a naiv, aki a trafikkal virtuskodtam.

Fölvirradt a vizsgálat napja, melyet megelőzőleg ismét szemlét tartottam a készlet fölött és elképedve tapasztaltam, hogy annak sulya már csak másfél mázsát nyomott. Tehát a kapus ur rendelkezésemet fülhegyre sem vette. No, várj csak!

Mi lesz most? Ejh, jöjjön, aminek jönni kell.

A tárgyalás megindítása előtt, amelyet rendesen pipával szoktam megkezdeni, veszem észre, hogy dohányszitám végzetszerüen teljesen kiürült, de irnokunk kisegitett a sajátjából.

Megjő a pénzügyi biztos, akinek olyan jóságos arca volt, hogy arcképe alá bátran oda lehetett volna iratni: „Csak tessék bátran rágyujtani a szüzdohányra."

Megkezdjük a tárgyalást, én ugyan bizonyos elfogultsággal, de elég sikerrel, hanem midőn Vaskó közben azon megjegyzést teszi: „Ejnye, szolgabiró ur, de finom dohánya van" és kutató pillantást vet felém, a toll csaknem kiesett a kezemből.

Istenverte irnokja, ez már, ugy látszik, kivette részét a mikeiből.

*

No, végre is szerencsésen átestünk a vizsgálaton, melynél a biztos ur nem igen akadékoskodott, hanem beérte dohányom illatának dicséretével.

A vizsgálat után néhány napra, a hivatalból hazaérkeztemkor azzal fogad a feleségem, hogy távollétemben egy előtte ismeretlen ember, aki nevét bemondani vonakodott és mint később megtudtam, a vármegyei fűtő volt, egy nagy csomagot hozott számomra, amelyet midőn kibontottam, most már ugyan egy kis rezignációval vegyes bámulattal veszem észre, hogy rá ne ismerjek, vágott dohánnyal volt tele.

Már most mit tegyek? Földuljam a vármegye békéjét, megbontsam a régi vármegyei praxist? Bizonyiték hiányában én maradnék alul és kollégáim nehezteléséét vonnám magamra. Tehát elszivtam békességben a dohányt és többé rá sem néztem a trafikra.

Elnéző eljárásom egyik eredménye az lett, hogy az alispán ur, akinek nem állottam képéhez, kezdett velem rokonszenvezni.

Különös módja a föllebbvalói jóakarat elnyerésének!

Istenem, mi történnék ilyen esetben ma, ebben a finánc-detektivek által körülvett méregdrága trafikos világban, de nem kell feledni, hogy elbeszélésem tárgya még azon időbe esett, midőn honfiui erény számba ment a finánc ok becsapása.

BALATONFÜREDEN.

Az 1878-iki képviselőválasztáskor *Gáspár Lajos* megválasztatása érdekében annyira kihasználtam hangszálaimat, hogy az áldott emlékü *dr. Polányi Lajos* tanácsára *Balatonfüred* lég- és vizkuráját kellett igénybe vennem. Nem is csoda, hiszen egy függetlenpárti szürke emberért kellett harcolnunk a nagy *Somssich Pál* ellen, akinek háta mögé sorakozott az egész hatalmi apparátus s az uri osztály tulnyomó része.

Akadtak ugyan olyan jóakaróim is, akik fürdőzésemet *Gerőfiék* szintársulatának Balatonfüreden szereplésével hozták kapcsolatba. Akárhogy volt, tény, hogy én 1878. julius első hetében, néhai *Keöd Józsi,* diákkori gunynevén *domine Gőz* hajóskapitány által vezényelt *Kisfaludy* gőzhajón kikötöttem az akkoron nagy látogatottságnak örvendő Balatonfüreden.

Első utam természetesen *Gerőfiékhez* vitt, akik egész ottlétük idejére asztalukhoz invitáltak, de amelyet én csak egy izben, akkor vettem igénybe, midőn *P. Szathmárynét,* a „Nemzeti Szinház"-nak *Prielle* Corneliával egy nivóju nagy művésznőjét fogadták vendégül, akinek is a bájos *Gerőfiné* ezen szavakkal mutatott be: Jól nézd meg ezt a mi leghivebb barátunkat, aki csak *magáért a szinművészetért lelkesül!* Igaz, hogy a kedves háziasszony ezen kijelentésével alaposan rácáfolt kaposvári rágalmazóimra, de tény, hogy *Bizait,* a mindenütt kotnyeleskedő *nemzetbárót* Füreden létem alatt kiszoritottam *intendáns* minőségéből.

*

A fürdővendégeknek akkor is az volt az egyik szórakozásuk, hogy az uj vendégek fogadására a kikötőhöz naponta ellátogattak. Egy ilyen alkalommal feltünt nekem a kiszállók között egy igen elegáns

hölgy, akinek vonásai a kaposvári csizmadia-lakozások bálkirálynőjére, későbbi ivánfai szőlőszomszédomra emlékeztettek, miglen visszaemlékezésemet meg nem zavarta a kiséretében levő ifju ember, aki hölgyemet *bárónének* cimezte. A nagy rangkülönbség azonban nem sokáig akadályozta régi ismeretségünk felujitását, mert mint hamarosan megtudtam, a szép A.....a a báró urnak csak *barátnője* volt, de hát akadt ott Füreden kivüle szebb is, jobb is a *Bogdán Margitok* és *Erdőssy Zsenik* fénykorában, hogy ne is szóljak a *Litzenmajer* nővérekről, a szép ballerinákról.

Mit irjak magáról a fürdőről, mely főbb vonásaiban a maihoz oly közel állott, s ahol én, mint fiatal *szalmaözvegy,* légzőszerveim istápolása mellett a lovagias fiatalember szerepét sem hanyagoltam el mindaddig, mig a hagyományos *Anna-bál* táján be nem állitott a mágnás és dzsentri fiatalság, mely szereplésem terén alaposan visszaszoritott. Ezek soraiban találkoztam az ifju *Freistädtler* Vilmossal is, a többszörös kaposvári milliomossal, akitől, midőn Füreden időzésének tartamáról kérdezősködtem, a következő választ kaptam: Csak pár napig szándékozom itt maradni, mig mágnás barátaim néhány ezer forintomat elnyerik, mert ezt megvárják tőlem, azután visszatérek szigligeti gazdaságomba az aratási munkák bevégzésére.

Négy heti ott időzésemnek a rendkivül szép nyár nagyon kedvezett és ha jól emlékszem, csak egy 48 óráig tartó hideg esőzés zavarta meg fürdőzésünket, de nem az enyémet, aki még ekkor sem mulasztottam el kurámat, mely azáltal vált emlékezetessé, hogy a fürdőkabinba beléptemkor annak hátsó részén a következő szép versre akadtam, amelyet leirás nélkül maig megtartottam emlékezetemben:

A BALATONHOZ.

Sok ezeren fürödtek már *smaragdzöld* hullámidban,
Melyekben oly nagy bűverő s éltet adó erő van.
Sok ezeren dicsérték már, magasztalták nevedet,
Sokan nyerték benned vissza drága egészségüket.

Mind parányi e dicséret,
Ha lantomon szól az ének.
Isteni a Balaton,
Párja nincs a világon!

Felhő.

Ennek láttára mit tehettem egyebet, mint hogy a következő rögtönzést biggyesztettem a Balatont dicsőitő sorok mellé:

Sok ezeren fürödtek már itt, *de még többen nem,*
S marad a zöld hullám üresen, melyben én *ma egy-*
[magam fürödtem!

Vihar.

Ez is vers akart lenni, de csak *igaz* prózának vált be.

*

Ottlétem alatt halt meg a *tihanyi prior,* akinek végtisztességére Füredről többen átrándultunk *Tihanyba.* Mondanom sem kell, hogy a vendégszerető Rendház temetés után pazar ozsonnát tálaltatott számunkra, amidőn is a hires badacsonyi és somlói csakhamar megoldotta a nyelveket. Élénk társalgásban lett részünk, melynek legérdekesebb pontját a tihanyi adminisztrátor következő elbeszélése képezte:

Mult vasárnapon épp predikációm előtanulmányozásával elfoglalva, ülök szobámban, midőn betoppan három ifju ember. Ezek egyike ekként mutatkozott be: *Zubovich Fedor* vagyok, aki arra fogadtam ezen urakkal, hogy a templom háta mögött levő meredek sziklaormon a Balaton színéig lelovagolok, arra kérem tehát Főtisztelendőségedet, legyen tanuja vállalkozásom sikerének. — Édes uram, feleltem, akkor inkább arra vállalkozom, hogy *meggyóntatom Uraságodat.*

— Ebből nem kérek — mondja Zubovich, — de egy kis sziverősitőt szivesen elfogadok. Megtettem kivánságát, mire ő egy *virginia szivarra* gyujtva, a plebánia udvarába vezetett sovány gebéje hátán ha-

nyattfekve elhelyezkedett és mindhármónk s az időközben csatlakozott kíváncsiak nagy bámulatára a csak kecskejárásra alkalmas meredek sziklaösvényeken csodás ügyességgel és hidegvérrel lelovagolt.

*

Légzőszerveimet négy heti ápolás után rendbehoztam, de bizony most már csak megvallhatom, hogy gyulékony szivem bucsuzáskor felém, a gőzhajó fedélzete felé lobogtatott zsebkendők láttára annál rendetlenebbül dobogott, de csak addig, mig a „Kisfaludy" el nem érte a somogyi partot, amely rögtön azokat hozta emlékembe, akiket *Kaposvárott* hagytam.

EGY FONYÓDI JUNIÁLIS.

Vármegyei alügyész koromban az árvaszéki perek ellátására havonta ki kellett utaznom a járási székhelyekre. Ezek közül legörömestebb mentem *Lengyeltótiba,* ennek kies vidékén kivül odavonzott az ottani rendkivül kedves társaság, melynek főtalálkozási helye a *Perlaky* családnál volt, hol a család bájos nőtagjainak szeretetreméltó modora a kastély szalonjában, páratlan vendéglátása pedig a refektóriumnak elkeresztelt étteremben nyilvánult meg.

Az én kiruccanásaim idejében a nagy költő utódai: *dr. Berzsenyi* Sándor, *dr. Berzsenyi* Gerő családjai, majd *dr. Ritzingerék, Steiner* gyógyszerészék stb. vitték a vezérszerepet *Lengyeltóti* társas életében.

Dr. Berzsenyi Sándor, a nyersmodoru, de egyeneslelkü orvos már orvosnövendék korában kimagaslott pályatársai közül, legalább erre enged következtetni azon megbizatása, hogy a nagy *Jókai* tiszteletére rendezett fáklyásmenet alkalmából ő tartotta a diszszónoklatot egy rozoga deszkaláda tetejéről, de alig, hogy elkezdte üdvözletét, *nyakig* beleszakadt a ládába s igy folytatta hódolatát.

A lengyeltóti vezető fiatalemberek ezidőben *Éhn* Sándor főszolgabiró és *Röck* Gyula járásbiró voltak.

Éhn Sándor kitünő tisztviselő és ritka társadalmi ember, *Röck* szintén közkedvelt egyéniség, aki *egyéb* előnyein felül igen kellemesen énekelt. Tőle tanultuk a „Mély a *Rima,* zavaros, ha kiárad" fülbemászó, szép dalát, melyet én a Falurosszában, *Göndör* Sándor szerepébe műkedvelői szabálytalansággal becsusztattam, meg is leckéztetett ezért *Blaháné* nagyasszonyom.

Lengyeltóti elragadó vidéke ismeretes olvasóim előtt, de arról már kevesen tudnak, hogy mi emeli annak kedvességét: a páratlan főur, *Zichy* Béla gróf azon ritka gavalléria, hogy parkját és vadaskertjét

nem zárja el a nagyközönség előtt s igy mi vidékiek is gyönyörködhettünk a 40—50-es csoportokban legelésző dámvadakban.

*

A bosnyák okkupáció évében, 1878-ban, *Éhn* Sándor, a már akkor vőlegény főbiró kezdeményezésére *Lengyeltóti* és vidékének vezető elemei egy nagyszabásu juniálist rendeztek a fonyódi hegytetőn, melyet még ekkor sürü erdőség boritott és villának nyoma sem volt.

A juniálison résztvett az egész járás előkelősége. *Kaposvárról* öten rándultunk ki.

A nyári verőfényben pompázó hegytetőn, melyről a *Balaton* tündéri vidéke csaknem teljesen belátható, vigan folyt a tánc, a várdomb aljában pezsgett, szikrázott az ifju élet, de az én ábrándozó lelkem *még a sok szépség láttára is* átszállott *Fonyód* hegyormáról az átellenes *Csobánc, Tátika, Szigliget* romjaira és visszaestem *Kisfaludy* Sándor érzelmi világába, sőt még arra is vettem időt, hogy felkeressem a Balatonból szemünk láttára kifogott potykákat, gárdákat nyárson sütögető halászokat, akik, mint tapasztalt időjósok, azzal rémitgettek, hogy estére nagy viharra számithatunk. Ezt csak nem engedheti meg a rendezőség, mely vigalmát azért tüzte ki holdtöltére, hogy a hold feljöttekor a beezüstözött Balaton és tündéri vidékében gyönyörködhessünk! . . .

A kitünő fogásokban bővelkedő pazar ebéd az erdőben felteritett hosszu asztalokon lett felszolgálva.

Mondanom sem kell, hogy magyar mulatozókról lévén szó, tósztokban nem volt hiány. Magam is kivágtam egyet, melybe, szokásom ellenére, csaknem belesültem, mert ezalatt vettem jobban szemügyre átellenes szép hölgyemet, aki álmodozó szemeivel megzavarta eszmemenetem folyását. Négy évtized multán talán ilyesmiről is szabad fecsegni! ! !

Alkonyattájban onnét a *Bakony* felől valóban viharteljes felhők kezdtek felénk száguldani. Az ügyes rendezőség erre takarodót fuvatott, igy még maradt annyi időnk, hogy mindnyájan szárazan bemenekül-

EGYETEMI KÖNYVTÁR

hettünk *Wodiánerék* tágas feketebézsenyi kastélyába, hol a holdtölte elmulasztott gyönyöreiért *bőségesen kárpótoltattunk.*

A kastély a táncmulatság folytatására elégségesnek bizonyult, de midőn hajnal felé a mulatozók egy része pihenni vágyott, hát bizony, nagyon összeszorulva és *különös helyzetekben* helyezkedtünk el, ki matracon, ki szalmán, vagy a mezitelen padlón.

A szomszéd terembe vetett tolakodó pillantással ekkor láttam ujra szépemet *bájosan* szunnyadó állapotban. Mi ehhez a holdsugár hideg fénye?

A lengyeltótiak ritka vendéglátása, no meg a szokatlanul zuhogó eső három napra tolta ki ott tartózkodásunkat. Elhelyeztek bennünket, ahová tudtak. Ezen három nap alatt alapozta meg egyik velünk kirándult barátunk jövő boldogságát a *Perlaky* család egy bájos tagjának megkérésével.

Engem a szives vendéglátó főbiró fogadott már ekkor *teljesen* berendezett lakásába és fektetett a menyasszonyi nyoszolyába, melyben napokkal utóbb egy általam is ismert gyönyörü leányka álmodta araálmait. Ugy-e, mondanom sem kell, hogy a bár kiválóan kényelmes helyen, de én bizony *sokat forgolódtam!*

*

A juniális közelebb hozott bennünket a lengyeltóti szépek sziveihez, kiknek előzékenységét egy Kaposvárott rendezett fényes estélylyel viszonoztuk, amelyen a kotilliont s a vele járó gyorspolkát lengyeltóti szépemmel táncoltam. Bár ne tettem volna, mert valaki táncközben és ma is hiszem, *szándékosan* hátulról ugy nekünk rontott, hogy mindketten elterültünk a táncterem sikos padozatán. Én a *merénylőt* reggelig kerestem eredménytelenül, természetesen igy a szép ismeretség folytatása elmaradt.

S ime, évtizedek multán, a napokban láttam *őt, a most is szépet.* Ez a kedves viszontlátás iratta velem ezt a kis visszaemlékezést.

HOGY LETTEM KÉPVISELŐVÉ?

Vármegyei szereplésem nem volt szerencsés a megyei hatalmasságok tetszését kinyerni, de maga a nagyközönség annál jobban rokonszenvezett azzal. Ennek köszönhettem, hogy szolgálatom tizedik évében, mint tiszti alügyésznek, a szili választókerület képviselőségét felajánlotta.

Meghivásukra meg is jelentem közöttük s az ottani függetlenségi párt vezetőinek zárt ajtók mögött magyaráztam a függetlenségi elveket, mire fölkértek, hogy programmbeszédemet pünkösd napján tartsam meg Szilban, amikorra ezrekre menő hallgatóságról gondoskodnak.

Pünkösdöt megelőző hét elején *Szalay* Károly hirneves ügyvéd s a somogyi függetlenségi pártnak megteremtője, azzal fogad a templomtéren: hallottam, öcsém, hogy a szili kerületben föllépni szándékozik, de vegye tudomásul, hogy annak a kerületnek én akarok a képviselője lenni. Ha igy van, felelem, a legnagyobb készséggel lépek vissza pártunk vezére javára. Mire köszönettel rázta meg kezemet.

Pár napra ezután hirlap utján tétette közzé föllépését, noha még a kerülettel érintkezésbe sem lépett, pünkösd szombatján pedig leérkezett támogatására Budapestről *Verhovay* Gyula, akkoron legnépszerübb lapszerkesztő, *Mednyánszky* Árpád báró és *Szalay* Imre képviselő kiséretében, kik is a Korona-vendéglő be lekérettek, hogy előttük megujitsam visszalépésemet. Megtettem. És ők, midőn látták nagy készségemet, azt kihasználva, arra kértek, hogy mint a kerületben már ismerős, rögtön látogassak ki az Igallal szomszédos községekbe s azok lakósságát kérjem föl a másnap Igalban tartandó képviselőjelölő gyülésen való részvételre, egyben fölkértek, hogy a gyülésen hozzam javaslatba Szalayt. Mire én, az ügybuzgó pártember, pünkösd napján hajnali két órakor utrakeltem és délig befutottam nyolc községet.

*

Délben érkeztem Igalba, ahol névrokonom és jó barátom, *Gruber* Imre, ottani főjegyző rögtön fölkeresett és figyelmeztetett, hogy nagy kellemetlenségektől menekszem, ha a délutáni gyüléstől távol tartom magamat, amelyen senki szóhoz nem fog jutni. De hogy lehet ez, kérdem. Nézd, s ezzel rámutat a nagyvendéglő ivószobájára, itt az utmester vezetése alatt tegnap este óta száz és száz ember ingyen dorbézol, akiknek az az utasitása, hogy a gyülést minden áron megakadályozzák és hogy szabadon dolgozhassanak, elutazott Igalból a főbiró, szolgabiró, egy szál pandurt sem hagyva itthon. Ennek pedig egyszerü magyarázata az az ellenséges viszony, melyben *Szalay* áll a főbiróval. Majd meglássuk, felelem, de semmi szin alatt vissza nem vonulok.

*

Délután két órára az általam beutazott községekből mintegy hatszáz főnyi elvhű választó beérkezett s a tágas korcsmaudvaron szembehelyezkedett az igali rakoncátlan tömeggel. Csakhamar megjött Kaposvárról Szalay is kiséretével, de *Verhovay* nem jött velük. Mint később megtudtam, az elvhű *Mocsy* Lajos igali ügyvéd sürgős figyelmeztetésére maradt vissza, aki kérette, ha az élete kedves, ne jöjjön ki Igalba.

Szalayék nyomban kijelentették, hogy helyettem Szalay Imre fogja megajánlani fivérét s én maradjak utolsó szónoknak.

Erre föllép a szószékre Szalay Imre, akinek csak annyit sikerült elmondani: „Tisztelt Polgártársak!", mert nyomban kannákkal, fazekakkal oly siketitő lárma keletkezett, hogy a szónok egyetlen szavát megérteni nem lehetett. Utóbb Szalay már pénzt szórt közibük, hogy lecsendesedjenek. Minden kisérlet hasztalan volt. A tomboló zaj tartott vagy negyedóráig, mire Szalay helyét Mednyánszky báró váltotta föl. Most azt hittük, hogy a kellemes megjelenésü, szép férfiu és ügyes szónok diadalmaskodik az elvadult tömeg fölött. Dehogy, sőt az történt, hogy őt az udvaron talált megnevezhetetlen gömbölyüségekkel hajigálták meg, minek láttára az eddig higgadtan viselkedett balpárti

választók fenyegető föllépése már azon fokra hágott, hogy általános, véres verekedéstől tarthattunk, aminek megakadályozására abbahagytuk a további kísérletezést s bevonulva a Casinó termébe, bekérettük pártunk vezető embereit, akik előtt Szalay Károly kijelentette visszalépését s engem ajánlott képviselőjelöltül.

*

Szalayék és pártfeleink rögtöni eltávoztával egymagamra maradtam a lázongó, vad szenvedélytől fölkorbácsolt tömeg között, melyet a vendéglő folyosójáról szemlélgettem, midőn is elém áll *Karai* József, akkori helyettes-biró, Igalnak ma is élő, legnépszerűbb, köztiszteletben álló polgára ezen szavakkal: „Az Ur is azokkal a pesti urakkal jött és ki légyen?"

— Sajnálom, — feleltem — hogy Igal helyettesbirája nem ismeri a vármegyei alügyészt. — Beszédbe ereszkedtünk. Ugy látszik, emberemre akadtam, aki hamarosan kijelentette, hogy engem meghallgatnak.

— Barátom, nem képzelek olyan hatalmas embert, akinek ez a féktelen tömeg engedelmeskedik.

— No, majd én megmutatom!

Hisz én sem akartam egyebet. Nem telik bele fél óra s az előbb orditozó, mindenre kész, vad sereg visszajött a korcsma udvarára beszédem meghallgatására.

Tudva van, hogy a tömegnek erős kézre van szüksége.

Várjatok csak, mondtam magamban, aki lelkem jogosult fölháborodásában szintén mindenre készen voltam, majd rendbeszedlek én benneteket.

*

Belekezdtem rövid szónoklatomba, melyet, hála emlékezőtehetségemnek, szószerint idézhetek negyvenkét év multán:

— Polgárok! Karai polgártársunk fölkérésére vállalkoztam néhány szó elmondására és csak azért, hogy kijelentsem, miként önökkel többé szóba nem állok. Családapa vagyok, ha kell, hazám függetlenségéért, boldogságáért mindenkor odaszegezem mellemet akár

az ágyu torkának, de azt nem szeretném megérni, hogy az igali korcsmaudvaron, amint azt önök tették az imént, illatos gömbökkel megdobáljanak. És tudják, kit bántalmaztak önök? A negyvennyolcas szabadságharc első vértanujának, Mednyánszky Istvánnak fiát. Hát az ilyen nép nem érdemes arra, hogy a magamféle ember vele szóbaálljon. Annyit mégis kijelentek, hogy mint ezen kerület képviselőjelöltje, holnap délután tartom programmbeszédemet Szilban, s meg vagyok győződve, hogy önök még akkor is, ha a főbiró pandurjaival őrizteti lakásukat, a kertek alatt is átszöknek meghallgatásomra. Isten velük!

Ugy is lett. Mint később megtudtam, hatvankét igali választó szegte meg a főbirói tilalmat s átjött Szilba, ahová én még aznap délután átmentem, ahol is a párt elnöke: *Kóch* Ádám szabómester vendége lettem, aki is reggelre már elkészitette a zöld selyem zászlót, amely alatt valóban ezrek jelenlétében esküdtem örök hűséget a függetlenségi elveknek.

Érdemes megemliteni, hogy a következő ciklusra épp Igal közönsége elsőnek tisztelt meg a képviselőjelöltség fölajánlásával.

MIKOR ÉN CSAKNEM A PELESKEI NÓTÁRIUS SORSÁRA JUTOTTAM.

Aki ifju- és fiatal férfikorát vidéken élte át, nehezen aklimatizálódik a fővárosi légkörhöz. Midőn harminchárom éves koromban, mint országgyülési képviselő, családostul Budapestre költözködtem, sok időbe telt, mig hozzá tudtam szokni uj életmódomhoz. A téli hónapok csak leőrlődtek valahogy, de már akkor is megsinylettem a szüzfehér havat, mely a fővárosban, ha rögtön el nem olvad, az utcaseprők lapátjai alá kerül. A szánkók csilingelését is fájóan nélkülöztem és legfeljebb a főváros fölött néha-napján károgva átvonuló varjak emlékeztettek a disznótoros, névnapos kisvárosi télre, de ezek is mintha félve, legalább is szokatlanul röppennének el a magas házfalak fölött.

Nekem, a szabad természet nagy kedvelőjének, nem nyujtott kárpótlást a kávéházak füsttől megmételyezett levegője, sem az Erzsébet-tér fáin csiripelő verebek örökös zsivaja, s a tavasz közeledtével mindjobban vágytam a pacsirtaszó, a megujuló föld éltető szaga, az általam szedett és nem az utcasarkokon árusitott ibolyák illata után, s ezért elhatároztam, hogy az első szép tavaszi napon fölkeresem az igazi szabad természetet, amire március első felében alkalmam is nyilott, amidőn is egy délutáni két órakor csak amugy gyalogosan nekivágtam a Ferencváros külső utcáinak.

*

Mentem, mendegéltem, közben találkozva, nem ugyan Toti Dorkával, a vén géci boszorkával, de az azéhoz hasonló lelkületet elárulo hivogató pillantásokkal, melyek utamban megzavarni igyekeztek, de én csak zavartalanul folytattam utamat, teljesen elmerülve a fakadó természet szemlélésében és megfelejtkezve arról is, mennyi ideje távoztam hazulról, ugy hogy az

esteli harangszó a régi lóversenytér közelében talált Innét tekintettem először vissza a főváros felé s akkor láttam csak, hogy mily nagy kerülő utat tettem. Azon kezdtem gondolkozni, hogy visszafelé toronyirányt, a régi városerdőn át megyek haza, amidőn is szembe jön velem egy eléggé csinos külsejü, de arcán a züllött élet nyomait feltüntető nő, köszönt engem szivélyesen, üdvözletét viszonzom, megy vagy husz lépést s azzal tünődve visszafordul és azt kérdezi tőlem, hová, merre igyekszem. Elmondottam röviden, mekkora utat tettem és mely irányban óhajtok hazajutni. — Ha kedves az élete — feleli, — ugy rögtön forduljon vissza és szaladjon, amint csak bir, a vasuti állomás felé, mert percek mulva már erre alig volna képes. Természetesen szótfogadtam. Megmentőm cinkostársai valószinüleg már messziről megfigyelték a cilinderes és kezében esernyővel, mint egyetlen védelmi eszközzel közeledő uri embert, aki nekik gazdag zsákmánynak igérkezett.

Hogy valóban mily komoly veszélyben forogtam, azt csak akkor tudtam meg, midőn kalandomat képviselőtársaimnak elbeszélve, azok felvilágositottak, hogy a régi városerdő ez időben oly félelmetes hely volt, melyben még fényes nappal is rablások, rablógyilkosságok fordultak elő.

És minek köszönhettem megmenekülésemet? Hitem szerint hölgyem köszönése szives elfogadásának, aki midőn tekintetével végigmért, megsajnálhatta ifju életemet és ha ezuttal ő volt is a géci boszorkány, róla csak hálával emlékezhetem.

Tehát a rablókkal való találkozáshoz rémületesen közel állottam, de szerencsésebb lettem a peleskei nótáriusnál, mert az én boszorkám, aki az övénél szemrevalóbb is volt, nem hogy közéjük csalogatott, sőt elkerültette velem az utonállókat.

*

A figyelmeztetéshez hiven rohanok a vasuti töltésre s onnét a közvágóhid háta mögött levő térségre, amidőn is rémülve veszek észre egy öklömnyi fiucska felügyelete mellett legelésző bikát, mely fejét a földre

lehajtva, mormolva készül ellenem rohanni. Nem tagadom, hogy a nagy ijedelem csaknem megbénított.

Elmenekülésre gondolnom sem lehetett, de irva van: hogy ahol legnagyobb a veszély, legközelebb van az isteni segély, mely ezuttal a közvágóhidon felügyeletet teljesitő rendőrök képében jelentkezett.

Tehát, ha nem is a peleskei nótárius vasas németjei, de a fegyveres hatalom képviselői mentettek meg a nagy veszedelemből, akikkel ugyan a peleskei nótárius módjára táncra nem kerekedtem, hanem eredményes közbenjárásuk honorálásául őket az utunkba eső egyik kis korcsmába beinvitáltam. Eleinte szabadkoztak, de társadalmi állásomat megtudva, elfogadták meghivásomat, amidőn is kalandom részleteit velük megismertetvén, azt mondották, hogy a bikával való találkozás is elég veszedelmes volt, de sokkal nagyobb bajba kerülhetek, ha tervem szerint hazatérőül a régi városerdőt használom, amely nekik csaknem naponta komoly dolgot ad.

*

Esti tiz óra volt, midőn rendőrasszisztencia mellett, mely csaknem lakásomig kisért, hazavergődtem, ahol is családom már a legnagyobb aggodalomban várt reám.

Én sem vágytam a történtek után a fővárostól távol eső szabad mezőségre, hanem beértem a városligettel, a margitszigeti kirándulással és néha-napján a budai hegyekkel, ibolyát sem mentem ott keresni, hanem szivesen kezdtem vásárolni a biztató mosolyok kapcsán kinált utcasarki ibolyákat, ... de bárhová mentem, semmiképp sem tudtam beilleszkedni a fővárosi légkörbe.

A honvágy bántott-e, vagy az ózondus levegő hiánya, mindjobban kivágytam a budapesti kővilágból, midőn pedig egészségemet komoly veszély fenyegette, szakitva a városligeti, margitszigeti, elvétve érdekes sétákkal, a korzó tarkaságaival, visszamenekültem az én legszükebb hazámba, Somogyország székvárosába, melynek kies határában szabadon, minden belépőjegy

nélkül szedegetem az ibolyát, epret és gyöngyvirágot, vagy elvétve még a vargányát is.

Te pedig, jó peleskei nótáriusom, akinek a szindarabban Baczur Gazsija voltam, alaposan megtréfáltál engem azért a könnyelmüségért, melylyel a szindarabban lejátszódott szánalmas szerepedet kigunyoltam, de adassék hála, amint te elkerülted a komoly veszedelmet, ugy én sem kerültem nagy bajba és mint teneked, ugy nekem is csak Othellóval akadt egy kis kellemetlenségem, amelyből azt tanultam meg, hogy nem jó a tüzzel játszani. Azért veled együtt ujra énekelhetem:

„A földön vagyunk mi ismét hát,
Ki látott ily bolond komédiát.“

KÉPVISELŐI BEVONULÁSOK.

A szili választókerület függetlenségi pártja egy negyed századon át hiába küzdött a győzelemért, ezt az ellenpárt különböző manőverei mindenkor meghiusitották.

Ha az akkor még számottevő tiz-huszforintos napidijak, az etetés-itatás, sőt még a hivatalos preszszió is elégtelenek voltak a győzelemhez, ugy a párt matadorai végső esetben a szavazatoknak jelöltjük javára átirásától sem rettentek vissza.

Ilyen és hasonló fogásokkal kellett nekem megküzdenem 1881-ben, de választóim hűsége megtörte a cselszövények erejét s én jelentékeny szótöbbséggel nyertem el a mandátumot.

Ennek örömére választóim nem érték be az egyszerü leszavazással, hanem, hogy diadalukkal a vármegye szine előtt is tüntessenek, elhatározták, hogy a választást követő napon, junius 25-én, mely épp vasárnapra esett, százakra menő hatalmas fogatsorral, bandériummal bekisérnek Kaposvárra, még pedig, mert lakásom a Fő-utca vége felé volt, oly módon, hogy Zarány-puszta utbaejtésével a Honvéd- és Zárdautcákon át, a Fő-utcán haladnak végig, hogy a vármegyeház előtt elvonulhassanak. Ők tudták, miért.

Az általános lelkesedés láza izgalomba hozta még a leányokat is, akik fehér ruhába öltözötten, föllkoszoruzva foglaltak helyet a menet első fogatain. Igy jutott nekem is az a megtiszteltetés, hogy az aszalói szépséges *Bók Lidi* az ölembe helyezkedett, mig a ráksi kecses *Németh* Rózsika az engem diadalutamban kisérő sógorom, *Bernáth* Kálmán, akkor árvaszéki ülnök, térdein foglalt helyet.

Minél jobban közeledtünk a városhoz, annál nagyobb aggodalom fogott el annak elgondolására, hogy ezzel a *páros* bevonulással nevetségessé leszünk és ez nem illik a komoly aktushoz.

Hogy segitsek a dolgon? Hiszen csak nem parancsolhatom le őket a fogatomról, ezzel talán a jövő választás sikerét kockáztatnám.

Leleményes bérkocsisom, a *tüdőfejü* Ferkó, aki tépelődésemet az arcomról leolvasta, kirántott a veszedelmes helyzetből. Egy kis utmélyedésnél nagyot zökkentett a fogatán, mire ijedten kiáltott vissza: „Lányok, az Isten szerelméért, rögtön szálljatok le a kocsiról, mert eltörik a féder." Leánykáink erre leugrottak fogatomról s a következőn helyezkedtek el.

No, most már zavartalanul juthattunk be a székvárosba, melynek utcáiba beérve, választóim a megyeház melletti elhaladásukban harsogó abzugolást, „le vele" kiáltásokat vittek véghez. Ezzel feleltek a megyeház hatalmasságainak ellenem és megválasztatásom ellen elkövetett erőlködéseire és mi tagadás benne, ehhez a tüntetéshez a menetet kisérő kaposváriak közül is igen sokan csatlakoztak.

Isten engem ugy segéljen, hogy ezt a demonstrációt nem én terveztem.

*

A következő választáskor, 1884-ben, az antiszemitizmus fénykorában, már ártalmatlan antiszemitizmussal vegyitett függetlenségi programmom nagyban fokozta népszerüségemet és növelte pártom erejét, ugy hogy ellenfelem, *Füzesséry* Géza, a budapesti hirneves kriminalista, a választás napján már délelőtt 10 órakor visszalépni kényszerült és én az ő 110 szavazata ellenében ugyszólván egyhangulag lettem megválasztva.

No, lett erre még a 81-ikinél is nagyobb, fényesebb bevonulás. A kerület tizennégy községének ellenzéki polgárai vettek abban részt akkora tömeggel, hogy midőn e menet eleje beérkezett a városba, a vége szakadatlan sorban a toponári temetőnél volt. *Lutor* rendőrbiztos összeszámlálása szerint a fogatok száma 980-on felül volt, mert mint mondá, ekkor már belefáradt az olvasásba.

*

Mindezek fölsorolása legkevésbbé sem akar kérkedés lenni, de bizonyos erkölcsi kötelességet érzek, hogy ezt a valóságos népvándorláshoz hasonló népmozgalmat, melyhez hasonlót én sem láttam életemben, teljes feledékenységbe menni ne engedjem s ezzel az akkori függetlenségi polgárok lélekemelő önzetlenségének hű képét ne tárjam fel a számitásból cselekvő utókor előtt, mert tudnivaló, hogy ez a tengernyi nép fogataival *egy fillér jutalom nélkül* tette meg a 15—20 kilométeres utat, sőt menete elé egy huszársvadronnal fölérő bandériumot is kivezényelt.

*

A *Szapáry-féle* téli választáskor, 1892-ben, amidőn én három kisdedem hirtelen halála miatt a föllépésben akadályozva lettem, *Makfalvay* Géza kaposvári ügyvéd, későbbi jeles főispánunk, lett a szili választókerület jelöltje, mérsékelt ellenzéki programmal, akinek támogatását pártom megbizásából elvállaltam. A választási mozgalmak *utolsó* hetében Makfalvay sürgető kéréseire pár napra kiutaztam a kerületbe s az általam egybegyüjtött nagyszámu választókat Igalba, mint tartalékhadat vezényeltem.

Ezen utamban kerültem össze *Szente* Mózsival, a kétmázsás aszalói biróval, aki az ellenjelölt *Svastich* József főszolgabiró részére liferálta be a választókat merő hálából a főszolgabiró iránt, aki őt, mint ifju embert, a rabbilincsekből megmentette, mikor *egyetlen* arculcsapással egy fiatal embert halálra pofozott. Svastich személyesen vitte fel ezt a Szente Mózsit audienciára, ahol azzal érvelt, hogy ilyen hatalmas izomerőnek egy kézlegyintése akkor is halált okozhat, midőn legkevésbbé volt ölő szándéka.

Az ekkor már hatalmas biró találkozásunkkor minket elkerülni óhajtván, szánkójával felborult és beleesett a mélységes hóba, melyből őt hat kocsi népe tudta nagynehezen kiemelni.

Ezen epizód után mi is meggyorsitottuk utunkat s igy jókor, épp a döntés perceire az én embereim is beértek Szilba, ahová én nem követtem őket. Nem volt lelki erőm abba a községbe épp a választás nap-

ján bemenni, ahol az általam diadalra emelt függetlenségi zászlót és vele magamat az ünnepeltetés mámora vett körül.

Makfalvay megválasztatásának örömére a kerület ellenzéki polgársága, melynek zászlója a kerületből eltávozásom óta két választáson hanyatlott alá, ujból fölelevenitette a régi, szép szokást, hogy képviselőjét nagy fogatsorral bekisérje, melynek élére nekem kellett elhelyezkednem, még pedig azon szánkóval, melyen a kerület egy részét beutaztam, mig a hirtelen beállott hóolvadás miatt a többiek *valamennyien* szekerekbe fogtak. Hát bizony szégyenkezve jöttem be városunkba annak dacára, hogy szánkóm elé *Somssichék* lipicai félvérei voltak befogva.

*

A választások tisztaságát célozó községenkénti szavazás behozatalával az eféle alkotmányos parádéknak természetesen befellegzett s igy én annál nagyobb szükségét éreztem az azokról való hálás megemlékezésnek, mert igaz ugyan, hogy ezen kitüntető figyelem felidézésében annak a győztes képviselőnek is volt bizonyos része, de kétségtelen, hogy ezek a nagy emóciók inkább a függetlenségi eszmék és elvek hóditó erejének s a választók önzetlen, ritka párthűségének voltak köszönhetők.

EGY TÉLI KÉPVISELŐVÁLASZTÁS ESÉLYEI.

Zichy Ödön gróf, a kaposvári kerület képviselője, hamar megunván a mándátum fáradalmait, 1882. év végén leköszönt s ezáltal az 1883. év legszigorubb hónapjára, januárra eső időszaki választás szükségét idézte elő.

Zichy váratlan lemondása az akkori kormánypárt sorait annyira megbolygatta, hogy az jelöltet sem állitott, mire a függetlenségi párt irányadó elemei *Szabó* Kálmán, volt vármegyei tiszti főügyészt jelölték.

Szabó ugyan ellenjelölt nélkül kezdette meg politikai agitációját, de az ördög nem alszik és mindenkor előbukkanhat az ismeretlen homályból egy mérhetetlen ambiciójától kergetett s eddig mellőzött nagyság, ezért a párt vezetősége akként határozott, hogy engem, az akkor már Budapestre költözött képviselőt, mint a kaposvári kerület volt s elég népszerüségnek örvendett járási tisztviselőjét, lekéret a jelölt támogatására.

Mit tagadjam, minden párthűségem mellett nagyon huzódoztam attól, hogy a fővárosi téli kényelem meleg szobáját, bár rövid időre is, felcseréljem a fagyasztó faluzással s épp karácsony hetében. Belekezdtem tehát a karácsonyfa feldiszitésébe, midőn a táviratkihordó, Szabó Kálmán most már harmadik táviratával állitott be hozzám, melyben legsürgősebb lejövetelemet kéri. Nem volt kibuvó és bár a hirtelen keletkezett hóvihar lakásom ablakait erősen döngetni kezdte, elhatároztam, hogy karácsony első napján indulok és valóban, másnap reggel kihajtattam a keleti pályaudvarra, amikorra a hóvihar már teljesen kitört.

Kérdem az állomásfőnököt, nem akadunk-e el a hóban?

— Mitől se tessék tartani — feleli, aki természe-

tesen azon volt, hogy minket az állomásról mielőbb kitolathasson.

Elindultunk, annyi akadálylyal küzdve, hogy csak a déli órákban értünk a kelenföldi állomásra.

A Budapest—fiumei vonalrész csak egy hóval előbb adatott át a közforgalomnak. Az éttermek még sehol berendezve nem voltak, amiről én mit sem tudván, élelmiszert nem vittem magammal, s igy kelenföldi karácsonyi ebédem egy élelmes atyafitól megvásárolt liptói turóból állott, melynek fogyasztásakor szomoruan tekintgettem át a vámház irányában, a pesti oldalra, ahol tudtomra családom épp ezen órában költötte el a pulykapecsenyés ebédet.

Délután hat óra tájban nagy keservesen átvergődtünk *Budafokra,* de itt ki kellett szállnunk. Szerencsémre az ottani plébános, volt iskolatársam, *Gózon* Gyula meghivott vendégszerető házába, honnét másnap estére szerencsésen megérkeztem Kaposvárra.

*

Az én megérkezésemre váró pártértekezlet nyomban akként határozott, hogy másnapon, az ünnep után, rögtön megkezdjem kortesutamat, még pedig a kerület *zselici* községeiben, amelyek szolgabiróságom idején az én hatáskörömbe voltak utalva. Szabó különösen *Kaposkereszturt* kötötte lelkemre, az akkor nyakas és igényeiben alig kielégithető községet, melynek politikai világát, pap és jegyző hiányában, *Orbán* Jóska tanitó uralta. Különben is ez a hely, mint megyei *sarokközség,* nagyon szabadon kalandozott s erős kezekre volt szüksége.

— No, majd én megbirkózom vele — mondom a jelöltnek.

— Ha te nem, akkor senki — feleli Szabó Kálmán.

Másnap, december 27-én, dermesztő hidegben indultam el egymagam, hogy hamarosan bejárjam a rámbizott községeket, ezek legnehezebbjét: Kaposkereszturt, Szilveszter napjára hagyván.

Mint régi ismerőst, nagyon szivesen fogadtak itt s én megérkeztem után nyomban belefogtam beszédembe. Javában fejtegetem a függetlenségi párt egye-

dül üdvözitő elveit, midőn is egy jól táplált alak stentori hangon közbekiált:

— Hát hiszen jól ismerjük mi a szili kerület képviselőjét, jól tudjuk, hogy ott fent megteszi a kötelességét, dehát nekünk *mi hasznunk* van abból?

Akár csak Mátyás király a fekete seregét, ugy ismertem névszerint hallgatóságomat és rögtön felelek:

— Hát *Révész* buczkó János barátom, maga nagy tévedésben van, mert képzelje el például, hogy az ország vagyona egy nagy buzaasztag, melyet sürün dézsmálgatnak a varjak és a verebek, ugyebár csak egy öklömnyi gyerek legyen odarendelve azok elhessegetésére, már nem esznek meg annyit.

Gondolkozóba esik az én emberem, majd harsány hangon feleli:

— A jó Isten áldja meg a követ urat, hát csak hessegesse tovább is.

Ezzel az intermezzóval Kaposkereszturt és közeli vidékét *bevettem.*

Az ujév napját *Kemény* Pál taszári tiszttartó vendégszerető házában töltöttem, honnét január 3-ikán, a *képviselővválasztás napján,* kora reggel *Sántosra* mentem, ahová az általam beutazott községek balpárti választóit odarendeltem, hogy együtt induljunk Kaposvárra, ahol nekik az előre megrendelt ezer darab péksüteményből reggelit adattam. Abban a világban, főkép a balpárti választók, ezzel a sovány reggelivel is beérték.

Már épp indulni akarunk, midőn megérkeznek Kaposvárról *Miklós* Pista, *Psik* Gyula ügyvédek, *Madarász* Andor vármegyei főszámvevő, *Szukics* János nagy kortes, iparos és városi kültanácsos, és tudatják, hogy a 48-as párt távollétemben *Németh* Ignác kaposvári polgármestert léptette fel és kérnek, tereljem át embereimet ehhez a régi, kipróbált pártemberhez.

Elképzelhető, mily kényes helyzetbe kerültem, aki tudtam, hogy az uj jelölt valóban a párt alapvető embere és nekem egykori hűséges barátom, dehát a párttól nyert megbizatásomat sem dobhattam el.

Rögtön határoztam, megmagyarázva embereim-

nek, hogy mindkét jelölt balpárti lévén, szavazzanak szivük érzelmei szerint, melyeket a két ügyes és népszerü ügyvéd hamarosan meghóditgatott.

Elindultunk a választásra, az én embereim lelkesedését igaz, hogy közömbös fásultság váltotta fel, magam is némi lelki furdalással gubbasztottam a szánkó sarkában.

Megérkeztünk a temető széléhez vagy nyolcszázan, itt azzal fogadtak a kaposváriak, hogy vége a választásnak, Németh visszalépése folytán Szabó Kálmán lett a képviselő.

Mi ez, kérdezzük hüledezve a beavatottaktól. Hát felelik: a jelöltek *apósai*, azok tudta nélkül, a tizenkettedik órában *kiegyeztek*.

Hát azt a népet, amelynek még leszavazni sem volt alkalma, nem is tudták hamarosan pártcélokra fölhasználni, én pedig azt a fogadást tettem, hogy senki fiának választásába többé bele nem avatkozom.

EGY MÁRCIUS 15-IKE.

A függetlenségi párt ugy a fővárosban, mint a vidéken, mindenkor nagy sulyt helyezett március 15-ikének megünneplésére, azzal az eltéréssel, hogy a perifériákon ezen ünnepély tartását csaknem monopolizálta. Határozottan emlékezem, hogy városunkban még csak 1890-ben zajlott le oly márciusi ünnepség, melyen a közigazgatási és törvénykezési tisztviselőkar több tagja s a szabad pályák képviselői pártállásra való tekintet nélkül résztvettek.

Ezen pártsorokban föltétlen meghódolást követeltek, fontosabb dolgaikba nem szivesen avatták az elveiktől idegeneket, fősulyt az iparos és polgári osztály meghóditására helyezvén, hanem ezen törekvésükben nem ismertek fáradtságot. Egy-egy márciusi ünnepség egy képviselőházi üléssel versenyzett, természetesen a megyéből megválasztottak ezen ünnepségekről el nem maradhatván, ezek pedig tulnyomóan függetlenségi pártiak voltak. Én pedig elmondhatom, hogy volt alkalmam résztvenni a párt egyik legemlékezetesebb fővárosi március 15-iki bankettjén, melyen, még kimondva is hatalmasan hangzik, hetvenkét országos *függetlenségi* képviselő vett részt.

*

Midőn a hatalmas párt kettészakadásának tünetei jelentkezni kezdtek, a párt egységét szivükön viselő vezéremberek minden eszközt fölhasználtak a párt tömöritésére. Erre jó alkalmul látszott szolgálni az 1884-iki képviselőválasztás, mely a párt sorait hatalmas arányokban növesztette meg. Ezek érdekében volt szükség egy fényes pártünnepélyre, mely a *Szikszay*-vendéglő első emeleti nagytermében zajlott le, még pedig közvetlenül a t. Ház aznapi ülésének a szokottnál korábban történt bezárása után.

Már emlitettem, hogy hetvenketten jöttünk össze.

Midőn ezt a nagy tábort megláttam és közöttük megfigyeltem a sok fényes szónoki erőt, arra gondoltam, hogy ennek tán másnap reggelig sem lesz vége. Hisz nálunk a nyolc-tiz szónok szereplésével is benyulik az eféle ünnepség a késő éjszakai órákba, hanem csalódtam.

A komoly szónoklatok megkezdése előtt a t. Ház akkori ünnepelt szónoka és humoristája, a gomblyukában naponta friss szegfüvel ékeskedő gavallér: *Meszlényi* Lulu, sorba járta asztalainkat és csaknem mindnyájunkat *ülésünk rendjében* talpraesett, rövid versekben, többnyire disztichonokban, felköszöntött, egy percre általános vidám hangulatot keltve a komor tósztok rovására. A pártelnök *Mocsáry* Lajosnak végre sikerült hatalmas szónoklatával helyrebillenteni a megzavart benyomásokat.

Utána *Helfi* Ignác beszélt, örömmel emlékezvén meg a lefolyt képviselőválasztás által elért értelmi és számbeli növekedésről, különösen hangsulyozván néhány fiatal jeles erőnek a pártba bekerültét.

*

Szabó Kálmán, a kaposvári kerület képviselőjének szüzbeszéde épp e napon hangzott el az országházban, melynek *bevezetését Tisza Kálmán* miniszterelnök oly föltünő figyelemmel hallgatta, hogy a beszéd elején nyomban szemüveget változtatott, ami ritka érdeklődésének közismert jele volt. Hanem a nagy érdeklődés hamar szétfoszlott.

A bevezetéssel nem állott arányban a folytatás, mely egyszerre leesett.

Szabó Kálmán, ez a geniális férfiu és kitünő szónok — mondjuk ki magyarán — sokkal restebb volt, mintsem beszédének mindvégig a kellő nivón megtartására gondot forditson.

Helfi azzal zárta beszédét: reményében, mely szerint pártja ismét egy ifju erővel gyarapodott, keserüen csalódott. Csak ugy repdesett a lelke örömében a mai ülésen, midőn ott egy függetlenségi fiatal csillagot feltünni látott. Hát igaz, hogy ez csillag volt, de csak

amolyan meteor-féle, mely nagy robajjal, fénnyel tört be, de pillanatok alatt lefutott az égboltról, de azért hiszi, hogy nem örökre.

Helfi beszéde után már alig szólalt föl valaki s a bankett délután három óra körül már befejeződött s a jelenvoltak legtöbbje sietett ki a pályaudvarokhoz, hogy a kerületében még aznap este rendezett pártünnepélyen résztvehessen.

*

Ha a függetlenségi párt akkori nagy embereit visszaidézem emlékembe, fáj a lelkem még annak meggondolására is, hogy annyi nagy erő ideje tulnyomó részét egy meddő közjogi harcban őrölte le, holott miket érhetett volna el, ha gyakorlati politikát folytat, mikor az ő elvét ugy is csak a külrázkódtatások valósithatták meg.

BUDAPESTI ASZTALTÁRSASÁGOM.

Képviselőségem második ciklusában már csak Kaposvárról látogattam fel az ülésekre, mely idő alatt állandóan a Sándor főherceg-utca sarkán levő *Kutschera*-vendéglőben étkeztem. Ez a hely hires volt szolid voltáról és mérsékelt árairól, amelynek *Vadas* orvos vezénylete alatt a *Rókusz*-kórházi segédorvosok, néhány fiatal ügyvéd és tanár voltak a törzsvendégei, mi képviselők annak benyilójában huzódtunk meg.

Asztaltársaim voltak: *Lázár* Ádám, *Orbán* Balázs báró, *Fornszek* Sándor, *Szabó* Kálmán országgyülési képviselők, ritkábban *Szentirmay* Elemér hirneves zeneköltő, *Kisfaludy* Nándor, a Ludovika Akadémia hittanára.

Lázár Ádám *Haller* gróf marosvásárhelyi ügyvéd kompanistája volt, akinek egész ügyvédi működése a budapesti *kijárásokra* szoritkozott. Róla csinálta *Beöthy* Aldzsi, a Ház legnagyobb humoristája azt a sikerült adomát, hogy gratulált neki képviselőházi beszédjéhez. Lázár megilletődve feleli, hogy hiszen ő nem beszélt. Pedig azt hittem — mondja *Beöthy*, — mert a képviselők nagy része a folyosóra menekült.

Orbán Balázs báró, ez a ritka puritán ember, aki bár akkor már a *Szejke*-gyógyfürdő tulajdonosa volt, állandóan egy kopott magyar öltözékben járt és vendéglői hazardirozása abból állott, hogy egy sörös pohárba délben, este egy deci vörösbort töltetett s ez a keverék volt egyedüli szeszfogyasztása.

A bárói cim ellen állandóan tiltakozott, azzal érvelvén, hogy ezt a rangot Erdélyben legtöbbnyire hazaárulásért kapták. Volt egy különös sajátsága is, de erről jobb nem beszélni. Egészben igen kellemes ember volt, nagy adomázó, aki adomái anyagát saját életéből meritette.

Fornszek Sándor, a vitéz 48-iki honvédezredes,

megnyerő patriarchális külsőjével valóban tiszteletet ébresztett maga körül, különben nagyon hallgatag, komoly ember. *Szabó* Kálmán ritka szellemességéről somogyiaknak irnom fölösleges.

Szentirmay, Petőfi legszebb népdalainak megzenésitője, mint többször mondta, arra büszke, hogy volt idő, midőn Magyarország mindkét nemü ifjusága az ő dalaival aludt el és ébredett.

Kisfaludy, egy fölvilágosult, finom egyházi ember, korábban az *ifju Széchenyi* grófok nevelője *Lábodon* és ugyanott házi káplán.

Mondanom sem kell, hogy ily kedves, kellemes körben néha csaknem elfelejtkeztem a családi ebédekről, kivált mikor *Ugron* Gábor, akkor az ellenzék bálványa, a t. Ház legnagyobb rögtönzője, Orbán barátja kedvéért nagy ritkán fölkereste társaságunkat. Az ő lelki és értelmi nagyságát nekem különösen volt alkalmam megfigyelni, aki a Házban hat éven át közvetlenül a háta mögött ültem. Hiven emlékezem, hogy nem egy izben, midőn a Házat elragadta, melynek tetszése tombolásban tört ki, hátrafordult hozzánk, szürke képviselőkhöz: „No, fiuk, beszéljek-e tovább?" Természetesen igennel feleltünk. Egy ilyen alkalommal kérésünkre a vallásnak oly magas definicióját rögtönözte, melyre az esztergomi primás is büszke lehetett volna.

Hát az ő megjelenése a mi szerény körünkben valóságos ünnepszámba ment, amikor is a szomszédos nagyterem közönsége siri csendben hallgatta társalgását, hogy abból egyetlen szót el ne veszitsen. Még ma is hálával és bizonyos büszkeséggel eltelve gondolok vissza a nagy pártvezérrel végbement érintkezéseimre, akinek, sajnos, talán egy kissé tulhajtott székely élelmességét *Bánffy* báró az ellenzék büszkeségének letörésére ügyesen fölhasználta.

*

Egyszer azonban megesett, hogy ezt a mi szerény, komoly társaságunkat és vele az egész vendéglő szolid jellegét komoly veszély fenyegette.

1884. év őszén föllátogatott hozzám két somogyi

barátom. Első dolgom volt őket társaságomba bevezetni s ezért elvittem őket Kutscheráékhoz egy szerény vacsorára, ahol azonban egy kis itóka elfogyasztása után egyik barátom, a lármás gazdaember, nagy hangon számolt be fővárosi élményeiről. Erre én azzal igyekeztem lecsendesiteni, hogy lassabban, barátom, mert az antiszemita zavargások miatt ily helyeken tilos a lármás szó. Mikor volt az utolsó zavargás, kérdezi. Megmondom a dátumot. No, hát ma majd ujat csinálunk, feleli.

Erre már Kutschera ur segitségét vettem igénybe, arra kérvén őt, hogy jelentsen zárórát.

Hány perc van vissza a zárórától, kérdezi barátunk. Tiz, mondja Kutschera. Tehát rögtön ide tiz liter bort. Természetesen az élelmes vendéglős erre felfüggesztette a zárórát, de én bizony megváltam a szokatlanul zajos társaságtól, melynek egy része a nagyterembeliek néhányával kiegészitve, ott maradt a hajnali órákig, közben megtisztelvén a főváros néhány népesebb kávéházát, de a kilátásba helyezett botrány szerencsére elmaradt.

A következő 1885. év január és február havában, a költségvetés tárgyalása alatt, megszakitás nélkül öt teljes hétig voltam fenn Budapesten. Akkor még komolyabban vettük a honatyai kötelmeket és a családi élet melegsége helyett be kellett érnem sokszor bizony közönyössé vált társaságommal, de amelynek körében eltöltött kedves óráimra ma is szeretettel emlékezem.

AZ ÉN VADÁSZATAIM.

A magyar férfiu legnemesebb uri sportja kétségtelenül a vadászat, hiszen fegyverviselő népfaj ivadéka vagyunk. Sajnos, hogy ebben az előkelő szórakozásban ma már kevesen részesülhetnek, midőn a vadászterületek ára oly összegekre rug, amelyeken jobb időben magát a területet megvenni lehetett és a töltények ára meghaladja a vadak értékét, hogy ne is szóljak a fegyverek horribilis drágaságáról.

Én jobb körülmények közt voltam szerencsés megkezdeni a vadászatot.

Tanuló koromban unokafivérem: *Lits* Gusztáv érdi tiszttartónál szoktam eltölteni szünidőmet, amidőn is a tizezer holdas *Sina*-birtokon szabadon vadászgattam mindaddig, mig egy általam meglőtt nyulat egyik vadásztársam: *Farkas* Károly nyugdijas tiszttartó azon indokolással, hogy azt az ő lövése teritette le, orrom elől el nem kaparitotta. Erre rögtön elment a kedvem a vadászattól és csak évtized mulva, másik unokabátyám: *Lits* Sándor simontornyai tiszttartó meghivására vettem részt egy általa rendezett nagyszabásu szarvasvadászaton. Hanem szégyenkezve vallom be: midőn a tiz-tizenöt szarvasból álló rudli közelségemben nagy robajjal eltörtetett, arra kértem az Istent, hogy csak engem meg ne találjanak. Nagy vadhoz nem lévén szokva, bizony a fát kerestem, amelyre felkuszhassak.

Nem lehet vita tárgya, hogy a vadászatot csak azok üzzék, kik idejükkel teljesen függetlenül rendelkeznek. Ezen okból én csak mint országos képviselő léptem ezen sport *komoly* szolgálatába, megkezdvén azt ujból *Bogyay* Imre ráksi nagybérlő birtokán, ahol is az első napon hét vadat ejtettem el, igaz, mintegy ötven töltény árán.

Ezen eredmény után el mertem fogadni *Fodor* Tapazd-pusztai bérlő meghivását, akihez *Németh* Ignác, *Perczel* Ákos, *Berger* Náci és *Betnár* Márton

társaságában rándultam ki. Hát én életemben annyi foglyot nem láttam, mint ezen a minden oldalról latifundiumokkal körülvett és vadászok által ritkán látogatott területen. Itt tanultam meg, hogy szeles vadászok közelségébe, mint aminő Perczel volt, nem tanácsos jutni, aki néhányat közülünk, különösen a hajtókat vezető pajtagazdát, alaposan megsörétezett és akinek ezt a figyelmét, a pajtagazda nagy örömére, én voltam szives viszonozni egy feléje tévedt lövésemmel, midőn ő a vadászsort megbontva, általunk észrevétlenül egy fasorba rohant, hogy bennünket a lövésben megelőzzön.

Fogolyzsákmányunk százakra ment, olyannyira, hogy magának *Rosta* József ingyenes fuvarosnak abból csaknem egy kocsiderékra való jutott. A gazdag eredményben nekem volt a legkisebb részem, aki, sajnos, nem *kapásra*, hanem célozva szoktam lőni és mert figyelmemet a célozástól elvonta a nyári fénysugárban pompázó tündéri vidék szépsége.

*

Rendes vadászszá mégis csak akkor lettem, midőn beléptem a *nádasdi* vadásztársaságba, melynek elnöke *Kelemen* Lajos törvényszéki elnök, tagjai *Chernel* Gyula, *Németh* Károly, *Kapotsffy* Béla, *Póhl* László, *Berger* Náci, *Farkas* Károly, *Hagelman* Károly stb. voltak.

Vadász-sikerekkel itt sem dicsekedhettem, nem voltam pecsenye-vadász, *Nimród* hirnév után sem vágyódtam. Az ugrifüles nyulak és nyurga őzikék csak akkor estek fegyverem áldozatául, ha annak csövébe beletévedtek. Én vadászat közben inkább társaim sikereit szemlélgettem, különösen a két legjobb lövő: *Kapotsffy* és *Hagelman* biztos lövéseit.

Hát bizony felejthetetlenek ezek a tulnyomóan téli hónapokban rendezett vadászatok. Midőn a nagy hóval boritott erdőségben a vadászsorba beállottam és óranegyedeken kellett várnom a hajtás sikerére, én ezalatt inkább a tiszta légkörü, elbájoló szépségü erdő vadjainak menekülő szökelléseit figyeltem és közben a hajtókkal, akkoron a nádasdi erdőben tanyázó

teknővájó cigányokkal eredtem bizalmas szóváltásba, akik, bár állandó lakói az erdőségnek, annak mélyebb helyeire behatolni nem merészkedtek. Hanem annál jobban kivettem részemet a vadászkunyhóban rendezett ebédből, melynek menüjét hazulról hoztuk magunkkal és amelyeknek főfüszere az ivánfai és lonkai által feltüzelt kedélyhangulat volt.

Ezek a vadászatok akkor lettek komoly jellegüek, midőn az erdő u. n. *tótfalusi* részében a vaddisznó- és szarvascsoportok kezdtek előtünedezni, hát még mikor azt ujságolták, hogy ott farkasok járnak, hanem ez a riasztó hir nem bizonyult valónak, mert kisült, hogy a hóban észlelt csapások az erdőkerülő juhászkutyájának nyomai voltak.

*

Nagyon érdekesek voltak a *Ropolban* tartott szarvasvadászatok is. *Kelemen* hivására ezen is résztvettem. Ekkor már örömmel vártam a szarvasokra, de ezek elkerülték *gyilkoló* fegyveremet.

Tagja voltam a kaposvári mezei vadásztársaságnak is. Itt *Gáspár* Boldizsár mérnök rendezte a nagy körvadászatokat. Sajnos, itt nem volt vadászkunyhó és kurta ebédünket a vadásztarisznyából szedtük elő. A mezei vadászatot inkább szólóban szerettem gyakorolni. Sokat jártam-keltem komoly eredmény nélkül, mert oly kitünően dresszirozott vizslám volt, hogy ha egy nyulat elhibáztam, vagy csak megsebesitettem, hűséges vizslám üzőbe vette és megesett, hogy *hetek mulva* tért haza.

Erről jut eszembe, hogy egy *Németladon,* 1884. évi karácsony hetében tartott vadászaton, amidőn megbámultuk *Pap* Géza tiszttartó hires vizsláját, melyért jelenlétünkben egy borjas tehenet igértek, a tulajdonos, mert a vendég-kutyák példájára a nyul után szaladt, megijeszteni akarván, agyonlőtte azt. Vége is lett nyomban a nagyszabásunak igérkező vadászatnak, s én épp ugy elestem a karácsonyi vadpecsenyétől, mint most, az ötvenezer koronás nyulak és félmillió koronás őzek világában.

A BÉLAVÁRI KISÉRTET.

Megszakitás nélkül öt éven át voltam előadója a csurgói adókivető bizottságnak, melynek elnöki tisztét a különös tekintélynek és népszerüségnek örvendő *Hochreiter* Kornél töltötte be, ez az adóztatás terén az arany középutat mindig eltaláló, valóságos szakember.

A gavallér elnök ritka tapintattal vezette a tárgyalásokat, sőt még arra is volt gondja, hogy azok leteltével a bizottság tagjait gyönyörü fekvésü szőlőjében megvendégelje.

Ide rándultunk ki, mint mondani szokás, egy verőfényes, koratavaszi délutánon, ahol is még az étkezés előtt élénk társalgásba merültünk, melynek főtárgya a spiritizmus volt.

Ebben az időben alig volt uri ház, ahol asztalt nem táncoltattak.

Kisebb-nagyobb szakértelemmel csaknem mindnyájan résztvettünk a delejesség még eddig ismeretlen hatásain alapuló tanok fejtegetésében. Hosszura nyult vitánknak házigazdánk vetett véget azon kijelentésével, hogy „ez mind semmi a *Horváth* barátom históriájához, ugyan mondja el nekik. Ez különösen Gruber barátomat fogja érdekelni, aki tudtommal a misztikus dolgokkal örömest foglalkozik."

Átadom tehát a szót a takarékpénztári pénztáros urnak, akinek érdekfeszitő előadását az egész társaság mindvégig feszült figyelemmel hallgatta.

*

Az ötvenes évek elején, a *Bach*-világban, *Festetich* gróf taranyi uradalmában voltam tiszti irnok, akihez egy juliusi reggelen a főkondás azon jelentéssel állitott be, hogy a sertésnyájból elloptak tizenkét darabot.

No, mondom, ez a hir aránylag jókor jött, mert épp két nappal előbb helyezkedtek el a zsandárok *Bélaváron* egy rozoga, félelmetes épületben, amelyet minden jóravaló halandó még nappal is elkerült,

mert az épület kisértet-járásáról volt ismeretes, amelyben éjjel-nappal rémes látományokban volt részük az arra elhaladóknak.

No, mondta a Hatóság, ez legalkalmasabb lesz a zsandároknak. Ezek a bátor legények majd kifüstölik a kisértő szellemeket.

*

Reggeli kilenc órakor értem a laktanyához, amelynek udvarán az öreg szakácsnőn kivül egy élő lelket nem láttam.

Hol vannak a zsandár urak, kérdezem.

Alusznak, kérem ássan, feleli.

Alusznak, reggeli kilenc órakor?

Ne tessék ezen csodálkozni, ifju uram, mert itt az éjjel olyan dolgók történtek, hogy a rémület miatt még most sem tértünk magunkhoz.

Jó időbe került, mig előjött az őrsvezető, aki azután következőleg referált a rémes esetről, még pedig *az időközben odasereglett zsandárok jelenlétében:*

„Tegnapelőtt délután érkeztünk ide. Én elfoglaltam külön szobámat, négy legényemet azonnal elküldtem őrjáratra, harmadmagammal maradtam itthon.

Ez a szerencsétlen hely, melynek különös sajátságáról előzőleg mit sem hallottunk, természetesen szokatlansága által megrontotta első éjszakai alvásomat, ugy hogy éjfélig ágyamban olvasgattam, amelytől midőn az átellenes fal felé fordulok, azt veszem észre, hogy mellettem egy török diszbe öltözött turbános alak ül, aki, midőn meglátta, hogy észrevettem, rögtön a nagy robajjal föltárult ajtónak tartott, intve nekem, hogy kövessem. Volt is eszemben! Sőt nagy rémülettel huzódtam párnáim közé, fejem alá helyezve pisztolyomat.

Másnap, midőn embereim hazakerültek, otthon fogtam valamennyit és velük minden kijáratot elzárattam, egyet közülük szobámba vittem magammal, ahol is az előző éji jelenet megismétlődött, azzal az eltéréssel, hogy most már a hivogató török urat követtük, aki bennünket a pincébe levezetett s ott nyomtalanul eltünt.

Emberem volt annyira találékony, hogy bajonettjével az eltünés helyét a *sötétben* megjelölte, amelyet másnap alapos kutatás alá véve, ott alig egy méternyi mélységben megtaláltuk a török teljes diszbe burkolt csontvázát, melyet rögtön elföldeltünk."

*

Igy a zsandárőrsvezető.

Horváth előadását azzal fejezte be, hogy: „Uraim, én nem láttam semmit, hanem szigoruan azt adtam elő, amit nekem az őrsparancsnok *hat zsandárja jelenlétében* elmondott és amely előadást azok egyhangulag megerősitettek". Még csak annyit jegyzek meg, hogy érdeklődvén a különös eseten, utóbb megtudtam, hogy a zsandárok, valószinüleg a rendszerváltozás folytán, hamarosan kiköltöztek a lakásukból, amelynek azután a török ur békét hagyott.

*

Mindnyájan elkomolyodtunk, de egyben kétségünket s azon véleményünket fejeztük ki, hogy nagyot mulasztott az illetékes hatóság azáltal, hogy ezt a ritka ügyet alapos vizsgálat alá nem vette s ezzel világosságot deritett volna a sötét ügyre, elejét véve ezzel a nép rétegei között elterjedt regeszerü históriának, melyet — mint Horváth mondá — a néphagyomány máig fenntartott.

Vagy talán kutatott is a hatóság s eljárásának bizonyitéka is lett a vármegyei levéltárban.

Bizony, érdemes lenne még ma is utána kutatni s ezért igérem is, hogy legközelebb igyekezem fölkeresni ennek a furcsa történetnek a nyomait, ha ugyan erre az illetékes tényezőktől engedélyt szerezni sikerül.

REPÜLŐ-TISZTEK IVÁNFÁN.

1911. augusztus 24-én.

Egy verőfényes, szélmentes augusztusi délután, midőn szőlőhegyünk legmagasabb pontjáról a látkör szépségeinek szemléletébe belemerültem, egyszerre berregés, kattogás zajára lettem figyelmes, melynek irányát követve, csakhamar megláttam magasan fejem fölött a huszadik század egyik legfontosabb találmányát, a légi csodát: a repülőgépet.

Ezen a napon kezdette meg ugyanis a *Petróczy* István százados parancsnoksága alatt ide gyakorlatra beosztott repülőszakasz próbarepüléseit.

Elmondhatom: elbűvölt a látvány, de egyben komor gondolataim támadtak, tehát egygyel több gyilkoló eszköz, mely annál veszedelmesebb, mert csaknem észrevétlenül rohanhat határainkba. Mintha csak egy világháboru előszele hasitotta volna át égboltunkat, mert mint helyesen hittem, ezt nem játékszerül, vagy csak hiradás céljából honositották meg a hadseregnél.

Büszkén, méltósággal szelte át a levegőt a csodagépezet, melynek megvalósitásán, tökéletesitésén évszázadok lángelméi fáradtak. A lég szárnyasai ijedezve kerülték a szokatlan vendéget, sőt magam is bizonyos kegyeletes félelemmel néztem a furcsa alkotmányt és hódolattal tekintettem föl a pilóta merész arca felé.

*

Épp ez időre esvén ivánfai nyaralásunk, én bizony beértem azzal, hogy a hegytetőről bámulgattam a merész repüléseket, de b. Kázmér fiam csaknem naponta fölkereste a hirhedtté lett légi utasokat és közeli ismeretségbe került velük, melynek megpecsételésére gyakorlataik befejeztével kihivta őket családi otthonunkba, Ivánfára. Hanem ugyancsak rosszul választotta meg a kirándulás napját, melyet elodázni nem

lehetett, mert harmadnapra már végleg eltávoztak Kaposvárról.

Augusztus 24-ike volt az a kritikus nap, melynek délutáni óráiban irtózatos és órákig dühöngő vihar tépte, szakgatta városunk vidékét, ugy hogy szőlőnkből láthatólag öt község határában gyult föl a villámsujtotta kazal, vagy épület.

Már teljesen lemondottunk arról, hogy várva-várt kedves vendégeinket fogadhassuk, bár biztunk a városban visszamaradt Kazikánkban, hogy ha a vihar csak egy kis pihenőt is tart, el nem engedi kijövet lüket és valóban, esti 8 óra tájban halljuk ám a *Klaanigg*-féle szőlő melletti uton lámpafény mellett végbemenő lármás fölvonulásukat.

Megérkeztek tehát valóban nagy akadályokkal mindnyájan és pedig *Petróczy* százados, a már ekkor ugy szólván európai hirüvé lett *Blaschke* főhadnagy, *Miller* főhadnagy, *Nittner* és *Eyborn* hadnagyok.

*

Mikor végignéztem a halál jelöltjeit, bár barátságos, de komoly arcukról mintha leolvastam volna a szomoru jövőt. No, de az ének, a zene és főkép a művészies fütty az ivánfai bor segitségével csakhamar jó kedvre hangolta őket. Közlékenyek lettek a borhoz nem igen szokott hősök, akik elárulták, hogy repülős napokon szeszes itallal nem szabad élniök. Valóban megsajnáltam őket, hanem a bornál jobban kigyullasztotta szemeiket a lelkesülés, mellyel légi utjaik elbeszéléséhez fogtak, kijelentve, hogy ez legnagyobb élvezetük és hogy aki egyszer egy repülőutat megizlelt, arról többé nem fog lemondani.

*

Asztalbontás után és mert időközben a nyári zivatar okozta nedvesség fölszikkadt s a hold teljes fényében csaknem nappali világosságot árasztott, körülnéztünk a szőlőben, eljutva többek között az azt mintegy kettészelő, csaknem ölnyi mély árokhoz, hol is a vendégek ifjabb része általam eddig alig látott testgyakorlatot mutatott be. Hogy többet ne emlitsek, a mély árok partjáról nem hogy leugráltak a szőlőren-

dek közé, hanem onnét alulról játszva ugrottak föl annak partjára. Igaz, egyikük sarkantyuja ott is maradt a rendek között és csak kikapáláskor találtuk meg. Hát hiszen nekik szükségük is van erre a rendkivüli ügyességre, mellyel sokszor életüket mentik meg.

A lakásba visszatérve, pohár mellett, jó bor mellett mulatozásunk belényult a hajnali órákba is. Másnap, mint még megmaradt szabad napjukon, ismét kilátogattak hozzánk, megköszönni a szerintük felejthetetlen estét, elmondva, hogy ha előbb megismerték volna ezt a szép helyet, naponta arrafelé vették volna utjukat. Gépjeik már előreküldetvén, ezuttal autójukkal jöttek ki, hogy családom nőtagjait kirándulásra vigyék.

*

Természetesen kedves vendégeim sorsa iránt érdeklődvén, igy megtudtam, hogy az a kedves, szelidarcu *Nittner,* aki bár csak törte a magyar nyelvet, de a magyar nótázásban élénk részt vett, hivatása áldozata lett, amitől inkább féltettem *Millert,* aki ittlétekor több izben rosszul szállott le. A finom, előzékeny *Petróczy* százados, mint ezredes a miniszteriumhoz vezényeltetett be, Blaschke pedig, aki magának az uralkodónak is föllkeltette érdeklődését, legfelsőbb engedéllyel, katonai óvadék nélkül vezette oltárhoz szép magyar szive választottját.

*

Mindig megilletődéssel gondolok a repülő-tisztek nálam tett felejthetetlen látogatására, akárcsak előző évi török vendégeimre, de hivatalos minőségükben nem óhajtanék velük ismét találkozni, attól tartva, hogy ismételt megjelenésük még fölujitaná a világégés borzalmait, miktől Isten óvja szegény hazánkat.

NEGYVENNÉGYESEK A TÖRÖCSKEI ERDŐBEN.

A nádasdi erdő után a kaposváriaknak erdei kirándulásra legalkalmasabb helye a töröcskei erdő, amely ugyan az előbbinél jóval kisebb és hozzá idegen tulajdon, de zeg-zugos völgykatlanaival, hullámas fekvésével, gyönyörü facsoportozataival egészben nagyon kedves, változatos képet nyujt s a természetkedvelőnek ritka élvezetet szerez.

Ezen előnyei s a városhoz közelsége okozták, hogy pl. a tanulóifjuság gyakran itt tartotta tavaszi mulatságait, mindaddig, mig onnét őket a *szoknyás* rabló el nem zavarta, de a fiatal ábrándozókat még ez sem riasztotta vissza, akik különösen ünnepnapokon rendesen itt tartják találkájukat.

*

Hires háziezredünk a harctérre vonulása előtt, 1915. évi julius hóban városunkban koncentrálta csapatait *Bauer* ezredes parancsnoksága alatt, magával hozván országos hirü, mintegy hetven tagot számláló zenekarát.

Biringer Gyula százados, ez a zseniális, sokoldalu művészlélek, ezen alkalmat arra használta fel, hogy századja megtakaritott pénzéből a töröcskei erdőben egy kitünően sikerült bucsuztató mulatságot rendezett, melyre, mint családom tisztelő barátja, minket is, még pedig már a délelőtti órákra meghivott.

Julius első hetének egy gyönyörü reggelén hajtattunk ki az erdőbe, hol ekkorra már a század legénysége a zenekar hangjai mellett enyelgett, szórakozott, amennyire ezt háborus hangulata megengedte, amelyet még a vigadozók arca is visszatükrözött.

Akaratlanul tanuja lettem két ifju vitéz alábbi párbeszédének:

— Hej, komám, most csak elszórakozunk, de

Isten tudja, már hetek mulva mi vár reánk? Én ugyan magammal keveset törődném, hiszen hivatásom a harctérre szólit, de mi lesz szegény édesanyámmal, akinek egyetlen gyámolója voltam?

— Hát én mit szóljak, aki fiatal feleségemet két apró gyerekkel minden nélkül hagytam otthon!

Nem hallgathattam tovább ezen szomoru társalgást, már csak azért sem, mert a főrendező ur sietve keresett fel, hogy meginvitáljon a villásreggelihez, melynek elköltése alatt a felséges térzenében gyönyörködtünk, mely meghatóan visszhangzott a fák lombozatai között és a közelben aratási munkálatokkal foglalkozókat is nagy számban odaédesgette.

Ezen közben az erdő virágainak illata közé a nagy bográcsokban párolgó gulyáshus zamatos levegője vegyült, midőn Biringerék rémülve veszik észre, hogy kenyérről teljesen megfelejtkeztek. Hát hiszen ismert dolog a zseniális emberek szórakozottsága.

Nosza, lett erre részleges mozgósitás. Öt-hat őrjárathoz hasonló kirendeltséget küldtek rögtön a szomszédos *Zselickislak, Szentpál* és *Töröcske* községekbe kenyérért, ellátva őket megfelelő pénzkészlettel, amire azonban szükség nem volt, mert a lakósság a legnagyobb készséggel, ingyenesen ellátta a hadfiakat szebbnél-szebb s izletesebb kenyerekkel, melyeket a kiküldöttek még jókor, ebéd előtt meghoztak.

Feltálalták erre a kitünő gulyáshusból álló és a vendégek részére még turós csuszával kibővitett, izletes ebédet, mely alatt a hires zenekar ritka művészettel mutatta be kiváló zenedarabjait, amelyek megválasztásában a legénység izléséhez is tapintatosan alkalmazkodott.

Elgondolható, hogy az elragadó szépségü ebédlőben, ebben a kedves környezetben, mily gyorsan telett az idő, csak az volt a kár, hogy az általános hangulat kissé nyomott volt, ha arra gondoltunk, hogy tán napok alatt mi válthatja fel ezt a pár felejthetetlen órát.

*

Ebéd végeztével a társaság a szép erdő különböző részeibe elvonulva, egy-egy bizalmas csoportba olvad-

va, tárgyalta a jelent s a kétes jövőt. Mi meghivottak is kellemesen beszélgettünk, midőn egy szokatlan látvány ragadta meg figyelmünket.

Egy rögtönzött Szt. Mihály lován egy bekötözött fejü és halottat szinlelő hadfit hordoztak körül, a zenekar néhány tagja által játszott *Beethoven*-gyászinduló hangjai mellett, nagy csoport kisérettel.

Ez a programmon kivüli izetlenség bizony elmaradhatott volna, mert bizonyos, hogy jó időre lehangolt bennünket. Szerencsére Biringer hamar leintette ezt az ügyetlenséget, egyben a társaság más irányu szórakoztatásáról gondoskodván.

A nagy rendező a késő délutáni órákban egy igen sikerült kabarét rendezett.

Művész-szereplőkhöz az akkor bevonult különböző foglalkozásu hadkötelezettek között könnyen jutott, akik valóban oly kitünő előadást tartottak, aminőt igen magas belépődijak árán is ritkán láthatni. De ki kételkedett volna egy Biringer által rendezett kabaré sikerén.

*

Alkonyatkor az egész társaság a teljes zenekartól kisérve tért vissza a városba, lelkében emlékével egy ritka szép napnak, melyet főkép a hires 44-es hadfiakkal történt közvetlen érintkezés tett emlékezetessé, akik közül — fájdalom — sokak neveivel csak az elesettek emlékkövére vésett betük révén találkozunk, de azért igen soká hálával gondolunk arra a kedves századosra, aki legénysége számára oly szépen gazdálkodott, hogy rendes ellátásukon felül nekik még magasabb élvezetet, szórakozást is szerzett, amire a mai felfodult állapotban alig volna módja és alkalma.

*

Nekem különösen azért vált oly ritka értékessé ez a kirándulás, hogy ezt a mi kedves, vitéz ezredünket — melyet mint süldő diákgyerek, *Solferino* után, élén *Carmagnola* őrnagy, a dógeivadékkal Kaposvárra bevonulni láttam, eléjük menve egész a jutai erdőszélig — mulatozása közben közelről láthattam és

mely iránt állandó érdeklődéssel viseltettem. Még azzal sem értem be, hogy eléjük mentem, hanem az akkor még soraik között található olasz származásu altisztjeiket a *Granárium* mellett fölállitott őrtanyájukon is fölkerestem, mint negyedik osztályu gimnázista, ahol a lobogó tüzfénynél, bár kezdetleges latinsággal, eldiskurálgattam velük, kezdve a társalgást a Pater nosteren, utóbb Julius Cézárból vett idézetekben folytattam. Csak ugy ragyogott az arcuk, midőn oly messze hazájuktól egy tanuló gyermek ajkain fölcsendülni hallották édes anyanyelvük zengzetes szavait.

Utóbb még az ezred két kadettjével, *Schachermajer* és *Hirnschallal* is közeli ismeretségbe kerültem.

*

Bizony, akkor még ideám sem volt arról, hogy én valamikor ezen ezred számára teljes hat éven keresztül, mint sorozó tisztviselő, avattatom föl a hadfiakat, még kevésbbé, hogy legénységének ily közvetlen szórakozásában részem lesz.

Az ezred tisztjeivel azonban régtől fogva oly szoros érintkezésben állottam, hogy ugy mondjam, együtt éltük le életünk verőfényes napjait, anélkül, hogy csak egyszer is egymás tyukszemére léptünk volna.

Azért, a honvédség iránt mindenkor táplált nagyrabecsülésem mellett is elmondhatom: valahányszor egy volt érdemes 44-es tiszttel találkozom, ugy gondolatban leemelem előtte kalapomat és nem egyszer fájó szivvel gondolok azokra, akiket közülük a világégés elhamvasztott.

EGY FALUSI MENYEGZŐ 1870-BEN.

— Igaz történet. —

Az 1870. évi husvéti ünnepeket egyik unokabátyámnál töltöttem Somogy megye M. községében.

Szabadságidőm pár napra terjedt, de szives házigazdám azt egy nappal megtoldatta velem, hogy résztvehessek a husvét-kedden végbemenő lakodalmon, melyen ő a násznagy tisztét töltötte be. Örömmel engedtem meghivásának és ötvenöt év leteltével titeket, fiatal olvasóim, ezennel én is beinvitállak az ünnepségre és kérlek benneteket, hogy ti, akik az elite bálokat átélveztétek, akik a csillárok vakitó fényénél szerelemről suttogtatok, kik a táncteremnek hősei és hősnőiként szerepeltetek, kik a ragyogó toilettek láttára a keresetlen egyszerüséget tán már el is felejtettétek, hagyjátok el egy időre a káprázató fényt, vegyetek egyelőre bucsut a röpködő aranypillangóktól — és szegődjetek utitársaimul, jöjjetek el velem a földes szobába. Látogassunk el a nép vigalmára, hogy meggyőződjetek, miként: legyen a vigalom helye terem, vagy kuckó, a gázcsillárok fényárja vessen abba világot, vagy néhány pilácsoló mécs, selyem, atlasz, szatin, tarlatán, vagy karton födje a termetet: az élet apró csintalanságaival, örök jó kedélyével, no és sajnos — drámáival, sehonnét el nem marad. Tehát el velem Somogy megye 55 év előtti M. falujába!

*

Verőfényes tavaszi napon érünk a faluba, hol az egész lakosságot ünnepies szinben találjuk, még a toronytetőn gubbadozó galambok tollazata is, mintha fényesebb volna, mint egyébkor. Vajjon mi idézte ezt elő.

A falu örege-apraja talpon van. Ünnep nincs, a szolgabiró sem jött a községbe, de még a nagytiszte-

letü esperes urat sem várjuk. Báli meghivók sem küldettek szét. Kócrágó komédiás sem veri a foltozott nagydobot. Mi történt hát itt?

Még az iskolás gyermekek is, mintha csak parancsszóra állottak volna ki az utcára, hosszu sorokban rohannak egy bizonyos ház felé.

Mi már tudjuk, hogy ez a nagy parádé onnét van, mert a falu legelső gazdájának, *Csillag* István uramnak Pista fia tartja esküvőjét a szomszédos K. községbeli *Biró* Péter uram Juliska leányával.

De ime, már látni is a lakodalmas népet, mely a habban uszó lovaktól vont fogatokon száguld felénk. Az első kocsin potrohos násznagyok büszkélkednek, a két falu félhelyes notabilitásai. Utánuk a nyalka vőlegény, a szemérem pirjától kigyult menyasszonnyal, ki a tengernyi kiváncsi népre feltekinteni sem mer, mert sejti, hogy azok egy részének szemében örökös szálka marad, mert hát Csillag Pista után bomlottak ám a falu leányai s a sok közül egy sem nyerte el tetszését, azért ment világgá — a szomszéd faluba, hogy onnét hozza hitvesét, a helybeli leányok szégyenére! Van is pletyka, rágalom, de mennyi.

No, ezért még egy dülő földet sem volt érdemes tenni. Ugy áll rajta a ruha, mintha rádobták volna. Milyen festett az arca, ez az a hires szépség? stb.

A menyasszony mindezt nem hallja, még ha a fülébe mondanák sem. Nagyon szórakozott; az öröm, vagy a lelkiismeret furdalása okozza-e? . . .

*

A hitvespárt a kocsik hosszu sora követi, egyikén a vályogvető cigányok orcsesztere begyeskedik. A klarinétos dagadt arccal fujja, a primás közönyösen dolgozik, talán mert a töltött káposztára s a ludcombra gondol. A legutolsón a menyasszony fivére szállitja a tulipános ládát, közbe pisztolyok durrannak. Valóban festői kép, keleti nép nyugatias szinezetü vigalma.

*

De kedves vendégeim, ha már a faluba elhurcoltalak benneteket, a lakodalomról se maradjunk el. Protekcióm segélyével tehát beállitunk a lakodalmas

házba. Térjünk hát be az utcára nyiló tágas szobába, a konyha által elválasztott hátsó szobát hagyjuk a borozóknak, akik közt a vezérszerepet a rektor uram viszi, nagyokat huzván a karcosból a házaspár boldogságára s a maga jóvoltára, ezért is szabadságolta a nebulókat az egész napra.

A belépő házaspárt a citrommal és rozmaringgal feldiszitett vőfélysereg a komáromi kalendáriumból elcsent dikciókkal üdvözli.

Az ünnepélyes bemutatkozást rögtön követi a pazar vacsora, ahol a dicsőség oroszlánrésze ismét a rektor urnak jut ki. Nem is hiába törte a fejét egy héten át az iskolában, mig azalatt tanitványai a padok alatt athletikai mérkőzéseket produkáltak.

Vacsora után kezdődik csak a valódi mulatság, midőn a fiatalság táncra kerekedik.

Nézzétek csak azt a cédrus-termetü *Piros* Jucit, kinek habtermete Phidias vésőjére lenne méltó, hogy rakja ki a csárdást. Nem volt ám mestere, megtanitotta rá a természet, azután meg a szive és kedélye. Az egész vendégsereg félreáll, midőn *Sudár* Miskával aprózza. Még *Barna* Petyi, a primás is rajta felejti a szemét, ki azonban figyelmének nagyobb részével a vendégek által meghagyott étel- és italnemüekre kacsintgat. Perdül a lány, repül a karton.

Hány sirig tartó egyesülés csirája kél itt? Miért is suttognának oly édesdeden?

*

Az örömszülők szemei a boldogság könnyeitől nedvesek. Minden szépen folyik, hanem ott künn, a kert sövénye mögött, egy gyanus alak ólálkodik. Ki volna az más, mint a szomszédos K. községbeli szolgalegény, a *Virág* Jancsi, akit a menyasszony holtig tartó szerelmével éveken át hitegetett, kinek a virágos kertben a hold fényénél oly sokszor örök hűséget esküdözött.

Dehát szegény ember szándékát boldog Isten birja.

Jött a gazdag kérő a szomszéd faluból s a szegény leány a szülők unszolására igent mondott.

Nagyot sóhajt a megcsalatott szerető, majd az

övéből elővont pisztolyt vizsgálgatva, felhuzva, odakuszik az első szoba ablakához s azon pillanatban, midőn a vőlegény a *menyasszony*-táncra hivja fel arája, a pisztoly eldördül s a hűtlen leány haldokolva roskad vőlegénye karjába. Egy másik lövésre Virág Jancsi zuhan a harmatos földre. A holdfény éppen bánatos, feldult arcát s a szive tájáról kiömlő vérpatakot világitja meg.

*

Természetesen rögtön végeszakadt a mulatságnak, melyre hogy elmentem, bizony megbántam, sőt bocsánatot kérek odahitegetett fiatal olvasóimtól is.

A gyorsan előhivott körorvos alapos vizsgálat után jobboldali tüdősérülést konstatált a menyasszonynál.

A boldogtalan fiut elhantolták a temető árkába.

*

Unokabátyámmal mi hagytuk el utoljára a bánat és kétségbeesés helyévé vált örömtanyát és szótlanul vettünk igaz bucsut a halotthalvány, megnémult menyasszonytól, amidőn is arra kértem bátyámat, a leány sorsáról hiven értesitsen, de bizony a báró *Sina*-birtok gondozásával nagyon elfoglalt bátyámtól, ismételt sürgetésemre, csak egy év multán kaptam meg az igért értesitést, amely szerint a menyasszony nagynehezen felépült halálosnak vélt bajából, de mosoly nem jött többé ajkaira és Csillag Pista egy év mulva felbontotta a házasságot, szakitott az örökös bánat asszonyával.

*

Évek multán még egyszer találkoztam Biró Juliskával, akinek csak igéző szemei emlékeztettek az egykor viruló szép leányra s aki első szerelméhez ezentul mindvégig hű maradt.

IVÁNFAI SZÜRETEK.

Jaj lenne szegény fejemnek, ha a szüretek részletes leirását nem Iványfánál kezdeném, mert az itteni szőlőbirtokosok oly nagyra vannak az ő kedves Iványfájukkal, hogy annak elsőbbségét semmi téren nem engednék el. De honnét e nagy elbizakodottság?

Igaz, még gyermekkoromban hallottam emlegetni, mikor egy-egy öregharangos temetést láthattam, hogy „a boldogultnak bizonyosan Iványfán volt szőlője", de különösen azóta kapódtak el ezek a jó urak, mikor a pécsi püspökség tulajdonában egy következő feliratu vászonkorsóra bukkantak: „Mikor a törökök Kaposvárott laktak, Iványfán belőlem nagyokat ittak." Hát az bizonyos, hogy ha a kaposvári törökök a próféta tilalmát megszegték, ehhez az aktushoz a legjobb anyagot használták és mert az itteni szőlőbirtokok korlátlan urai voltak, nyilvánvaló, hogy ezekből a legjavát választották ki. Igy tehát Iványfát termése juttatta az első helyre, melyet volt kedves szomszédom: *Zimmert* prépost, a badacsonyinál is többre becsült.

Ha pedig a törökök Iványfát foglalták el, ugy csak a kápolnától a *Vörös* Nándor-féle szőlőig terjedő részt vették birtokukba és mert huzamos ideig tartott itteni uralmuk, főkép pedig, mert innét sürgősen kellett kitakarodniok, több mint valószinü, hogy a nagy kapkodásban értékes dolgaikat felejthették itt. Erre enged következtetni az alábbi esetem.

Midőn nyaralómat épittetém és már annak falai készen állottak, egy rettenetes zápor keletkezett, mely a mostani szobák belterületét méter magasságu vizzel töltötte meg. A zápor megszüntével, midőn arról kezdek elmélkedni, mint takaritom el ezt a felesleges vizmennyiséget, nem telett bele öt perc, hogy az, a mostani első szobában, nagy suhogással eltünt a talajban, mely alatt bizonyosan egy üregnek kell lennie, erre

enged következtetni a padló ma is észlelhető dobogása.

Ha az épitkezéssel ennyire előre nem vagyok, felbontatom a földet, hogy rátaláljak a föld rejtekére s esetleg megleljem az ottfelejtett kincset, vagy mi több, talán egy odaliszk bebalzsamozott holttestét, mely dolgok néha álmaimban most is kisértenek.

Még egyet kell megemlitenem, hogy merő véletlenből, vagy miből, a legszivesebb házigazdák ősidőktől itt voltak feltalálhatók.

*

Elbeszélésem anyagát nem a filoxerás és perenosporás szőlők idejéből veszem, midőn a többszörös permetezés és szénkénegezés a fenntartási költségek nagy részét elnyelik, viszont a mai évekből sem, midőn magas munkabér nehezedik a birtokosokra, hanem visszatérek azon eldorádós napokhoz, midőn egy két-három holdas szőlőbirtok évi megmunkáltatása százszázötven forintba került s ugyanily összeggel az egész szőlőbirtok megtermékenyithető volt.

Ekkor nemcsak bőséges szüreti ebédekre és vacsorákra, de mozsarakra, rakettákra, tüzijátékokra is került.

Hát még, ha felemlitem, hogy fél birkát a javából hét forintért vettünk, melyből örege-apraja lakmározhatott s a turós csusza és kacsapecsenye csaknem ráadás volt.

Mozsarat többet elsütögettünk, mint a jó időkbeli Urnapján, ugy hogy szüret táján Ivánfa egy élénk csatározás képét nyujtotta. Jól emlékszem, egy izben kerek száz mozsarazás hangzott el szőlőmben, különösen nővendégeim ijedezésére, de a makacs tüzér nem volt rábirható a tüzelés beszüntetésére. Most tessék az ily mulatozáshoz szükséges lőport megvenni, melynek mai ára bizonnyal meghaladná a szőlőbirtok egykori vételárát.

Vacsora végeztével eregettük fel a szebbnél-szebb rakettákat, melyek egy meteor fényével világitották meg az ivánfai tereket ragyogó csillaghullásukkal, majd befejezésül következett a fényes kivilágitás. Ami szőlővenyige az évről megmaradt, abból máglyákat

gyujtottunk, miket a jókedvü ifjuság könnyedén ugrált át, bár az is megesett, hogy egyik-másik az ugrásban elszámitotta magát s egy kissé meg is pörkölődött. Csak ezek után kezdődött az igazi szüreti mulatság, dal, tánc felváltva.

Az előszüret eredménye, mely ekkorra már csipősre változott, olyan hangulatot keltett, miként az is megesett, hogy az egyik vendég a dal végét a háztetőn kukorékolta el.

Itt kell megemlékeznem az ivánfai bor azon huncfutságáról, hogy könnyen tőrbe csalja a fogyasztót. Itatja magát, mint mondani szokták, be is csapott néhány tapasztalatlan vendéget. Ez különösen akkor volt, midőn *Andorfi* Péter szintársulatának elitjét vendégül láttam, viszonzásul a társulat által nekem, az akkori szerkesztőnek, tiszteletdijul átengedett páholyért, melyet, mint hegyi lakó, igaz hogy alig vettem igénybe. Az ismeretleneket könnyen legyőzte az a huncfut ital.

*

Említém már, hogy Ivánfa hires volt vendéglátásáról, avagy volt-e szivesebb szőlősgazda, mint *Németh* Ignác polgármester, akinél a jóbarátok és ismerősök állandó találkozása volt, aki azonfelül a városunkba érkezett érdekes idegeneket, mint szinművészeket, hangversenyzőket, vendégeiül látta. Ott hangzott legtöbbször holdvilágos estéken a „Hét csillagból van a göncöl szekere" bájos áriája.

Ezeket a felejthetetlen estéket legtöbbször a műkedvelő pilóta polgármester által rendezett, valóban *Stuverre* emlékeztető tüzijátékok fejezték be.

Vagy mit szóljak a csaknem páratlan szivességü *Labek* Kálmán törvényszéki bíróról, akinél oly sürüen találkoztunk és mulattunk felségesen mindaddig, mig kedvenc dalába, a „Tejbe fürdik a galambom"-ba bele nem kapott, mert ilyenkor előre tudhattuk, hogy nem akkor fogunk hazamenni, mikor akarunk.

Legutóbbi időkben pedig felejthetetlen szomszédom: Zimmert prépost volt az ivánfai borozó társaságok lelke.

Elmulott minden.

Jön-e olyan uj nemzedék, mely a vig multat feleleveniti, mert ehhez egymagában még az a kitünő ivánfai bor sem elég.

A megváltozott birtokviszonyok, a közéleti, a társadalmi érintkezések eltolódásának hatásai alatt a szőlőbirtokok gazdát cserélnek, kik ugyszólván egész ismeretlenségből nagy hirtelenséggel, parvenük módjára a felszinre kerülnek s kiszoritják onnét az eddigi szerény elemeket. A lateiner elem a munkáltatás elviselhetetlen terhei alól menekülőben, egyre-másra válik meg szőlőbirtokától. Igy nekünk maholnap csak az emlékek maradnak meg, de azok felejthetetlenek.

Lassanként eltünedeznek ezek a szép napok és még szebb esték, a kedves vendégekkel, akik közül többen jeltelen sirokban, a harcmezőn pihennek, s az itteniek a keleti temetőben alusszák örök álmaikat.

*

Hát bizony, nem is nagyon régen, szüreti évadban a szőlőben ülte ünnepeit a barátság. Ott szórakozott az uri társaság, mely a szüreti kirándulásokat többre becsülte a kávéházi és korcsmai üres időtöltéseknél.

De ma?

Hiába csipős az uj bor, még a legszebb dal is sikertelenül hangzik el, nem bóditja el a hallgatókat, mert a mulatozók között egy sötét árny kisért, ha arra gondolunk, hogy e szép haza hány bortermő vidéke került idegen uralom alá, hol az ottrekedt magyarság ajkán elnémul a magyar dal, de bizunk a magyarok Istenében, aki nem nézheti soká ezen érdemetlenül sujtott nemzet kinos vergődését és visszahelyezi, amint arra rászolgál, — régi fényébe, régi dicsőségébe.

ÜZENET A MARSRÓL.

— Mese is, nem is. —

A mult napok egyikének éji óráiban nyomasztó álommal küzdöttem. A hálószobámat betöltő kábító rózsaillat csaknem fojtogatott, midőn azt veszem észre, hogy ágyam előtt egy ragyogó, rózsaszinbe burkolt női alak lesi mozdulataimat, kinek bájos vonásaiban oly korán elhunyt ideálomra ismertem.

— Hogy kerülsz te ide? — kérdezem.

— Hiszen ismerheted a régi szólamot — feleli. — Ha a hegy nem megy Mohamedhez, ez keresi föl azt.

— Én halálom óta a Mars lakója vagyok, mely a kis bünösök purgatóriuma, akiknek meg van engedve, hogy földi szeretteiknek üzenhessenek. Ah, hányszor tettem én ezt, de hiába küldözgettem hozzád a rádió-sugarakat, létezésed jelét nem adtad. Igy jártak többi társnőim is, pedig, ha tudnátok, ti földlakók, hogy a marsbeliek mennyire vágynak közelségtekbe, a felelettel egy percig sem késnétek.

— De édesem — mondom, — hogy juthassunk mi el oda, az ötvenötezermillió kilométeres távolságba. Hiszen ha üzengetéseidből csak egy is eljutott volna hozzám, még életem kockáztatásával is rászánom magam a veszélyes utra, mert hát tudd meg, drága gyermek, hogy téged soha elfelejteni nem tudtalak.

— Hát én hogy jutottam el tehozzád?

— Az egészen más. Te az égiek erejével tetted meg merész utadat, de én, a földi halandó, véges emberi erőmmel semmiképen sem tudnám megközeliteni tündéri hazádat.

— Pedig embertársaid közül már elegen akadtak *Herschelek* és *Flammarionok*, akik legalább közelünkbe térni *igyekeztek*, ... hanem persze, az én emlékemet kitörölte szivedből az a másik szép ideál.

— A megváltozhatatlanba bele kellett nyugodnom s a szivtépő fájdalmat enyhitenem kellett.

— Hejh, pedig nincs annak száma, ahányszor leintegettem hozzád, hogy magamhoz hivjalak, de tőled a legcsekélyebb biztatást sem vettem.

— Most pedig, hogy létünk kockáztatásával hozzátok a lehető legnagyobb közelségbe jöttünk, anélkül, hogy veletek érintkezhettünk volna, és mert ilynemü kisérletre csak százhusz év mulva lenne alkalmunk, Marsunk hatalmasai azt határozták, hogy azokat, akiknek a Földön forróbb összeköttetéseik voltak, leküldjék oda, hogy volt szeretteiket a Marsba juthatás módjáról kioktassák, s mielőtt erre rátérnék, számolj be nekem a halálom óta lefolyt időről.

— Mit mondhatnék egyebet — feleltem, — minthogy szivembe örökre bezárva maradtál s évekbe került, mig elveszitésedbe belenyugodni tudtam, de a viszontlátás reményéről soha le nem mondtam. És te, kis angyalom, hogy s mint élted le világodat? Beszélj nekem marsi életedről.

— Azzal kezdem, hogy a mi rózsaszinü hazánkban először is a fájdalmak szelidebbek, mert mi már tudjuk, hogy szeretteinktől elválasztatásunk csak ideiglenes. Velünk már tudatták az égi hatalmak, hogy szivünk választottjának sirontuli lakása a mi Marsunk lesz, hol azokat szivünkre zárhatjuk anélkül, hogy ezzel még emlékét is megsértenők szerelmi utódainknak, mert tudd meg, szerelmünk már csak merőben érzelmi, melyet az érzékiség legkisebb vágya soha el nem homályosit.

— Hát akkor — mondtam, — abban a szerelem szinétől lángoló égitestben, melynek mi is csak műszaki csatornáit szemlélhetjük messzelátóinkon, mi örömetek lehet?

— Hát angyalom, a földiekétől nagyon eltérő a mi életünk, de azért ne higyjed, hogy örömtelen. Mi is élvezünk madárdalt, sőt különbet a tiétekénél, mert az már a szeráfok hangjával rokon. Szivunk üditő virágillatot. Sütkérezünk a napfényben, de nem ugy, mint ti a strandokon, ködszerü ruházatunk szine a

napfényben ragyog, vegyítve Marsunk alapszínétől, a rózsaszintől. Nagyritkán fényes összejövetelben is van részünk, amelyeken égi zene mulattat bennünket. Ezeken még egy sikamlós szó is számüzve, sőt még az ártatlan kézfogás is tilos, de azért mi boldogan élünk, mert sziveink, lelkeink annál szellemesebben érintkeznek. Mi lelki vágyakon kivül mást nem ismerünk, érzéki gerjedelmek sem zavarnak, elannyira, hogy még összes táplálékunk is csak harmat és virágillat, de mindezért kárpótol bennünket szép emlékeink megengedett fölelevenitése.

— Jaj, beh egyhangu élet lehet ez.

— Ah, nem — feleli tündérem, — a remény mindenért kárpótol bennünket, mert a Mars hatalmasai tudatták velünk, hogy ezen szelid s nem is olyan hosszu élet leteltével *teljesen* egyesülhetünk majd azokkal a földi lakókkal, akikért a szivünk ott lent lángolt, s akik onnét csak legközelebbi lakhelyükre, a Marsra jutnak fel.

— Tehát siessetek ide, de mert ezen szándékotokat még ezen kitünő alkalommal sem nyilvánitottátok, megengedtetett nékem és társnőimnek, hogy eljöjjünk értetek, ugyanakkor titeket a Marsba juthatás módjáról is tájékoztassunk.

— Dehát eddig is miért késlekedtetek? Pedig nem is sejtitek, mily kulturéletünk van ott fenn. Igaz, nincsenek középiskoláink, egyetemünk, népiskoláink sem, dehát nekünk mindezekre szükségünk nincs, mert szellemi életünket, értelmi világunkat kormányzó legfőbb hatalmasságok elméinket szinültig megtöltik a szükséges ismeretekkel. Ennek bizonyságául elég rámutatnom a fél égitestünkön áthaladó műszaki csatornákra, melyeknél különb technikai alkotásokat alig mutathattak föl.

— Hisz ez mind gyönyörü dolog, amiket fölsoroltál — felelém, — de azért mégis arra kérlek, hogy hagyj nekem annyi időt itt e földön, hogy azt a drága szerető szivet, mely téged kárpótolni vállalkozott, — élte végéig itt e *Földön* őrizhessem, védhessem. Aztán mi lenne azokból a drága gyermekekből, akik-

nek neveltetését be kell fejeznem és kiket, ha megismersz, legalább jó időre magad is lemondasz kívánságodról. Inkább arra kérlek, maradj itt te is velünk együtt, mig életföladataimat nyugodtan bevégeztem.

— Ezt megtiltották ott fönt, sőt ezen szavaid után az vált kötelességemmé, hogy bucsuzás nélkül, rögtön elhagyjalak.

— Hát megválnál tőlem egy csók, egy ölelés nélkül?

— Hová gondolsz, hisz akkor nem tudnék visszatérni égi otthonomba. Nyomban itthagyna az a delejes kör, mely idehozott, de megnyugtatásodra annyit, hogy bevárom a jelzett határidőt s annak leteltével egészen a tied leszek Mars hazánkban...

Izgalmas álmomból erre fölocsudtam és mintha valóban láttam volna ablakomon át az ég felé emelkedő rózsaszinü gőzkör tüneményes eltávozását.

A jelzett nap óta én is nagyobb figyelemmel kezdem kisérni *Marsunk* pályafutását.

AZ ÉLETBŐL.

S. vármegye székvárosának előkelő ügyvédje: M. ur, irodájánál is nagyobb kincset birt Mariska leányában, aki nemcsak a székváros, de a vármegye legszebb leánya volt, anyjáról dzsentri ivadék, aki kábító *érzéki* szépségével az ifjuság egy részét csaknem megőrjitette.

Tudnivaló, hogy az ilyen leányt nem lehet pad alá rejteni, ezért M.-ék vagyoni erejüket is meghaladó nyilt házat vezettek, anélkül, hogy a bájos leánynak csak egy igazi udvarlója is akadt volna.

Valóságos lélektani rejtély volt, hogy a ragyogó szépségü leány mélységes érzelmeket nem keltett udvarlóiban, akiket, ugy látszik, inkább érzéki vágyak vonzottak Mariska közelségébe. Nem is volt ezen csodálni való, mert az ifju, aki műértő szemmel végignézte Mariskánk tündéri alakját, aki melegebben tekintett annak mélytüzü, sötétkék szemeibe, vagy akinek alkalma volt a térdet verdeső, fekete, hullámos hajat közelről szemlélni, az elfelejtette a szelidebb érzelmeket és nem gondolt az ezeket egybefüző és csak későn elérhető szent frigyre, kivéve M. ur egyik szerény segédjét, aki a zajos estélyeken ünnepelt ragyogó jelenséget csak ugy a szoba sarkából, észrevétlenül, de annál nagyobb hűséggel nézegette, de akit a szép házi kisasszony soha figyelemre nem méltatott.

A házi estélyeket követték a fényes táncvigalmak, amelyeken a dzsentri ivadék a dzsentri ifjuságot is elbűvölte, s aki ettől kezdve a székváros lateiner ifjuságát kezdte elhanyagolni. De csak teltek az évek és Mariskánál a pártát még mindig nem váltotta fel a főkötő, pedig az ügyvédi iroda már nagyon kezdte érezni a pazar háztartást. Ennek okául csak egyet gondolhatok, amelyet magam is sajnosan tapasztaltam, hogy Mariskánk ritka szépsége nem állott arányban a szellemi előkelőséggel, vagy talán, mert a hozomány nem igérkezett fényesnek.

*

Történt eközben, hogy a szomszédos katonai parancsnokságtól idevezényelték a székvárosba a huszárokból és ulánusokból álló lovastisztek ekvitációját s igy egyszerre azt lehetett észlelni, hogy a székváros korzóján az elegáns lovastisztek vették át az uralmat. Elgondolható, hogy a még mindig hóditó szépségü Mariska napok alatt közfigyelem tárgya lett a tiszturak előtt is, akik a családi estélyekről hamarosan leszoritották a civil fiatalokat, akik közül már csak a szerény ügyvédjelölt, mint félig a családhoz tartozó, vett részt azokon.

No, itt már több szerencséje volt a mi szép leányunknak, mert most már a lovagló iskolázás második hetében egy szép ulánusfőhadnagyban komoly kérője akadt. Itt csak az volt a baj, hogy kaucióra volt szükség, melynek előteremtése az anyagiakban máris kimerült családfő nyakába szakadt, de ő vállalta a terhes feladatot. Meg is szerezte hamarosan a szükséges összeget, s igy az esküvő hetek alatt végbement, melynek láttára mély keserüség szállta meg a civil pályázók sziveit, hogy a város legszebb leányának messze idegenbe röpitését annak idején megakadályozni elmulasztották.

A kis ügyvédjelölt ettől kezdve csaknem buskomorságba esett, de azért az irodát nem hagyta el, mert belátta, hogy abban reá nagy szükség lesz. Azt vette ugyanis észre, hogy az ügyvédi elszámolások nincsenek rendben, különösen nem a bizományba vett összegekről vezetett kimutatások.

*

Az esküvő után alig fél év mulva egyszerre egy rémhir verte fel a székváros nyugalmát. Az előkelő, feltétlen bizalomnak örvendett és vagyonos ember hirében álló M. ügyvéd, egy sor irás hátrahagyása nélkül, egy pisztolylövéssel befejezte mindig közbecsüléssel környezett életét, melynek terhei alatt összeroskadt. A nagy háztartás annyira elnyelte bevételeit, hogy a tiszti óvadékot már csak idegen pénzből szerezhette meg. Még ezzel sem érte be a családot sujtó végzet, mert ezen hir hallatára a jó hirnevére és csa-

ládi becsületére féltékeny ulánustiszt, családja által is sarkalva, egyszeriben válópert inditott szegény hitvese ellen, holott a szörnyü katasztrófának, bár közvetett előidézője ő volt.

*

Teljesen összetörten hazajött a szerencsétlen asszony a már most nélkülözésekkel is küzdő otthonba, amidőn is a kis ügyvédjelölt, aki időközben diplomás ember lett, amint a kiméletes gyengédség megengedte, házassági ajánlattal lepte meg elvált imádottját, melyet a még mindig szép asszony kereken visszautasitott. Ugy látszik, nem tudta feledni hűségére méltatlan férjét.

A visszautasitás hatása alatt az ügyvéd rögtön otthagyta az irodát, melyben éveket töltött és főnöke halála után ott a lebonyolitás munkájában segédkezett, majd átlépett az igazságügyi tisztviselői pályára, ahol ritka készültsége és vasszorgalma révén gyorsan emelkedett.

Ennek az igazán tragikus sorsra jutott családnak életét soká figyelemmel kisértem s igy megtudtam, hogy a szép Mariska szivét annyira betöltötte a férfigyülölet, hogy többé hallani sem akart a férjhezmenetelről s inkább a varrónő sorsát választotta és mint hallom, egyik szomszédos megye egy eldugott községében még a parasztleánykák pruszlikjait sem átallja varrogatni.

EGY LEMARADT „MORZSA".

A hivatalos kiküldetések nem egy izben nem várt szórakozást nyujtanak, főkép a kiszálló közegekkel régtől ismerős feleknél. Ez a sors jutott nekem, midőn a sárvári körjegyzőség pénzügyi vizsgálására kiutaztam.

Gyönyörü őszi reggelen érkeztem a körjegyzői irodába, hol előre tudtam, nem sok dolgom akad a kitünő szakember és kötelességtudó *Brüller* János hivatalában, akit azonban legnagyobb meglepetésemre, bár jövetelemet előre tudattam, nem találtam otthon. Az őt helyettesitő adóügyi aljegyző közölte velem, hogy főnöke, a Somogymegyei Jegyző-Egyesület évtizedes érdemes elnöke, épp ma szüretel. Én, a szintén szőlősgazda, hamarosan belenyugodtam távollétébe, hiszen egy évi munka és költség gyümölcsének beszedéséről volt szó.

Délre elkészültem a vizsgálattal és délután, a házigazda hátrahagyott üzenetére, kirándultam a szőlőhegyre.

*

Mondanom sem kell, hogy a somogyi szüreteket jellemző elevenséget, vigságot találtam az elbűvölő fekvésü, Balaton-melléki szőlőben.

A Balatonvidék általában bámulatba szokott ejteni, de a sárvári szőlőhegyekről nyilott tündéri kilátás csaknem lázba hozott.

A szüretelő munka szünetelésével szives házigazdámmal kiültünk a nyaraló elé, hogy a lemenő nap sugaraitól bearanyozott, ritka szép vidék gyönyörü részleteiben gyönyörködjünk és belemélyedjünk a kedves mult emlékeibe.

Hát bizony, soká felejthetetlen délután volt ez, aminőben csak a Balaton közelségében és Brüller vendégszerető házánál lehet részesülni.

*

Midőn a szép vidék szemléletének részleteit kimeritettük, azon megjegyzést kockáztatom elég hálátlanul: „Nagy kár, hogy a hegység tulsó feléről is nem láthatjuk a Balatonvidék távolabbi pontjait.“

— Ezen könnyen segithetünk — feleli házigazdám.

— De hogyan? — kérdezem. — Csak nem repülünk át a tömör hegységen, arra pedig, hogy megkerüljük, nincs időnk.

— Nem kell azt megkerülnünk — mondja, — mert van itt a közelben egy alagutunk — és nyomban karonfogva, pár száz lépés távolra magával visz, egyenesen a hegyoldalba vájt, mintegy 25—30 méternyi hosszu, másfél méter széles és magas alagutba, melyen hamarosan áthaladva, a Balatonvidék egy másik, még nagyobb és bájolóbb pontjában gyönyörködhettünk.

— Hát ez az alagut hogy került ide? — kérdezem. — A vármegye, a község, vagy valamely természetimádó pénzszóró készittette?

— Ennek létrejötte nagyon érdekes történet — kapom válaszul, — melyet Brüller velem a hegyoldalról visszajövet megismertetett és melyet olvasóimmal közölni kedves kötelességemnek véltem.

*

A mult század ötvenes éveiben Ságvár legszebb leánya *Virág* Böske, egy szegény zsellérember gyermeke volt, akiért a falu egész ifjusága bomlott. Többnél-több kérője akadt, még a legvagyonosabbjaiból is, de ő hódolatukat egyforma, bár nem sértő közönynyel fogadta, mert hát hűséges szivecskéje egy szép pásztorfiuért lángolt, de ezen vonzalmat mélyen szivébe zárta.

Szülői a legnagyobb aggodalommal látták, hogy leányuk mily könnyelmüen osztogatja a kosarakat Ságvár legérdemesebb ifjainak, kétségbe kezdtek esni annak jövőjén és midőn a makacs leányra pályázók elmaradozgattak, bizony két kézzel kaptak a deresedő *Molnár* János félhelyes polgáron, de a leány mindegyre hajthatatlan maradt, miglen édesanyja azon fenyegetéssel, hogy ha Molnárt is elutasitja, azt ő tul

nem éli, Molnár ajánlatának kelletlen elfogadására rábirta.

Meg is lett az esküvő hamarosan, nagy pompával, melyen a hires ádándi cigányok hu**z**ták a talpalávalót, de a vig dalok hallatára a menyasszony egyre halványabb lett, s alig birta előtörő könnyeit elfojtani.

No, mondta a násznép, az igazi szerelmes menyasszonyt megilleti a szomoruság, hanem midőn hetek, hónapok multával a fiatal asszony egyre halványabb lett, már a szülők is kezdtek életéért aggódni és megbánni, hogy egyetlen derék leányukat Molnárhoz erőszakolták, aki pedig felesége boldogitására minden lehetőt elkövetett.

Az ifju asszony hervadása már régtől nem kerülte el a férj figyelmét, s midőn annak okait kutatta, az volt a válasz, hogy az asszonyt nagyon megviseli a szőlőbejárás, ahová csak a szomszédos hegyoldal meredek, kerülő oldalán át juthat.

A hűséges férj gondolkodóba esett és középkori lovagokhoz illő feleletet adott.

— Várj, galambom, majd segitek én ezen — és nyomban *fogadást* tett, hogy felesége utját megkönnyiti, még pedig *saját kezeivel* és hamarosan hozzáfogott egy alagut készitéséhez. Kora tavasztól a tél beálltáig, amint egyéb dolgai megengedték, esőben, hóban, viharban, féléven át dolgozott nagy művén, melylyel Karácsony tájban elkészült, de amelyen a szegény asszony már át nem léphetett, mert a *Jézuska* megszánta a sokat szenvedett fiatal asszonyt és elvitette a ságvári temető szomorufüzei közé, ahová nem sokára a szokatlanul nehéz munkától s nagy bánattól agyongyötört hűséges férje is követte.

*

A ságváriak éveken át esténként hallották a szép Molnárné sirja tájáról hozzájuk eljutó furulyaszó bánatos hangjait, melyek dallamaival sirta el a szegény pásztorfiu szivének mélységes, *örök* fájdalmát, mert holta napjáig agglegény maradt.

*

A nép rétegeiben *ily alakban* nagy ritkán jelentkező hűséges szerelem és önfeláldozó lovagiasságról tanuskodó ezen szomoru történet emléke mélyen bevésődött lelkembe és máig is sokszor gondolok a szomoru alagutra, melynek erkölcsi értéke felér a költséges viaduktokkal, mert a Virág Böskék még ma is találhatók, hanem Molnár János megrázó drámájára alig akadunk, melyet oly lélekemelőnek találtam, hogy azt olvasóimmal megismertetni kedves kötelességemnek véltem s ezzel most már „Morzsáim" közlését valóban véglegesen befejeztem.

ÉLETPÁLYÁM BESZÁMOLÓJA.

A sürü pályaváltoztatás kevés embernek használ. Jól mondja a magyar példaszó: „Sürü gazda, ritka köntös."

A pálya csere-berélők között különbség teendő az arra utaltak és azok közt, kik a körülmények kényszeritő hatása alatt cselekedtek és azok közt, kik megférhetetlenségből változtatták működésük szinterét.

Én joggal sorolom magamat az előbbiek közé, mint ezt az alábbi sorokban módom lesz beigazolni, amelyekben „Morzsáim" olvasóinak, akik gyakori pályaváltoztatásaimról tudomást vettek, beszámolok azok valódi indokairól.

*

Az egyházi pályától sulyos betegségem miatt kellett megválnom, még pedig tanulmányaim befejeztének évében. A tanfelügyelői tollnokságot szivesen cseréltem fel a központi szolgabirósággal, honnét tiszti alügyész lettem. — Hitem szerint az én helyzetemben bárki is hasonlóan cselekedett volna. Megoldatlan kérdésül az maradt, hogy miért váltam meg a tizéves vármegyei szolgálattól. Erre könnyü felelnem.

Midőn egy fiatal, ambiciózus tisztviselőt a hatalmi önkény, melynek behódolni nem tudott, állandó boszszantás tárgyává tesz, 33 éves korában ki nem szabadulna ezen helyzetből egy, ugyszólván kezébe hozott képviselői mandátum révén? Baj csak az volt, hogy a vagyontalan és független képviselőnek be kellett érnie az igen szerény, 1800 forintos javadalmazással, mert pártállása miatt sehová el nem helyezkedhetett. Ily célból a különböző érdekkörök soha fel nem keresték, bár a többi pártbeliek legtöbbje két-három mellékállásba is bekerült. Engem ezek dacára egy izben mégis kerülgetett az előnyös elhelyezkedés szerencséje.

*

Az 1883. évi költségvetés belügyi tárcájának tárgyalásakor tartott szakbeszédem annyira felkeltette *Tisza* Kálmán kormányelnök és belügyminiszter figyelmét, hogy harmadnapra *dr. Osváth* Albertet, a szabadelvü klub akkori titkárját azon különös megbizatással küldötte hozzám, hogy nevében nekem egy belügyminiszteriumi osztálytanácsosi állást felajánljon.

Azt üzeni általam a kegyelmes ur — mondta dr. Osváth, — miként sajnálja, hogy ellenzéki padokon fecsérlem el tehetségemet, melynek örömmel nyit teret miniszteriumában. Ajánlata elfogadása esetén másnap megküldi részemre a kinevezési dekrétumot.

Válaszom ez volt: Hogy merte Uraságod ilyen ajánlattal átlépni küszöbömet. Önök nem adhatnak nekem olyan dekrétumot, mely ezen kétes értékü ajánlat elfogadásával még az unokáimra is átháruló szégyent arcaikról lemossa.

— Mondja meg küldőjének, hogy én nem azért vállaltam mandátumot, hogy azt választóim háta mögött készpénzre váltsam.

Ez időben ilyen volt a politikai erkölcs parancsa, melyet manapság, ugy látjuk, nem vesznek oly szigoruan.

Midőn ezen incidens után megtartott beszámolómban elmondottam választóimnak e megkisértésemet, képzeljék, mi volt a válaszuk? Bizalmasan szemrehányásokkal illettek, hogy miért nem fogadtam el a kinált szép állást, hiszen ők csak azt akarták, hogy belőlem *nagy urat csináljanak.*

*

Még egy izben kerülgetett a szerencse, mely elől képviselőségem megszüntével bizony nem tértem volna ki.

Ennek megértése végett el kell mondanom, hogy boldogult *Wekerle* miniszterelnöknek Székesfehérvárott iskola- és játszótársa voltam. Egy udvarban laktunk. Csaknem naponta együtt bolyongtunk erdőben, mezőben. Sőt, bevettem a diákcsapatba is, melynek parancsnoka voltam és mint ilyen, őt egy sikerült rohama után a helyszinen tizedessé léptettem elő. Igy

hát Wekerle első sarzsiját tőlem kapta, amivel budapesti barátai előtt nem egy izben eldicsekedett. *Ezt a szivességemet tehát viszonoznia kellett.*

Budapestre fölkerültemkor első utam tehát őhozzá vitt, egyébként is sürüen meglátogattam s órákig eltrécseltünk a kedves multról. Ő ugyan nem egy izben édesgetett állami szolgálatba, de ajánlatai elől ridegen elzárkóztam.

*

Midőn 1887-ben *Hock* János kiszoritott a szili választókerületből, nyomban a választás után ujból fölkerestem, amidőn is azzal nyugtatott meg a már akkor nagy befolyásu államférfiu, hogy: mit se aggódjál jövőd felől. *Ismerem képességeidet.* Különben is engem *két ember sorsa érdekel legjobban,* Schmid Józsié (a későbbi államtitkáré) s a tiéd. Várd meg, amig őt elhelyezem, azután te következel.

Megnyugodva jöttem haza és nyomban megnyitottam ügyvédi irodámat, de ehhez a pályához hivatásszerüen nem ragaszkodtam. No meg egyre vártam Wekerle üzenetét, mely két év mulva meg is érkezett. Rögtön fölutaztam. Azzal fogadott, hogy talált számomra megfelelő helyet. Bevisz az Osztrák-Magyar Bank igazgatóságába, azért reggeli 8 órakor jőjjek fel a miniszteriumba, honnét *Kautz* Gusztáv alkormányzóhoz visz el bemutatás végett. Természetes, hogy pontosan megjelentem, de zárt ajtókat találtam. A fogadó titkár közölte velem, hogy a konverzió nyélbeütése végett megérkezett Párisból a Rotschild-csoport s a miniszter nyomban megkezdte velük a tárgyalást, meghagyván egyuttal, hogy hozzá senkit be ne bocsássanak. — De titkár ur, engem egyenesen iderendelt. — Uraságod nem kaposvári ügyvéd? Mert azt mondta, ha ez jön, őt bejelentsem. — Én vagyok az, uram. — Erre rögtön bejelentett, mire Wekerle a tárgyalást megszakitva, kijött hozzám és sajnálattal tudatta, hogy igért utunk egyelőre elmarad, mert ezekkel, ki tudja meddig fog tárgyalni s azzal vált meg tőlem, hogy igéretében eljár és annak eredményéről táviratilag értesit.

Hanem ez a távirat évekig nem jött, mig végre miniszterelnökké kinevezésekor elhatároztam, hogy még egyszer felkeresem. Megcselekedtem. Kitüntető szivességgel fogadott és fölajánlotta az akkor létesitett *pénzügyi segédtitkárságot,* melynek elfogadásától midőn huzódoztam, adott szóra kijelentette, hogy legkésőbb három év mulva tanácsosa leszek. Lettem is, de huszonöt év alatt, még pedig a saját emberségemből.

*

Ismerjük el, hogy jólelkü ember volt, aki *Eötvös* Károly szerint első szóra a kinai császárságot is megigérte, de azért legtöbbnyire csak az erőszakos tolakodók boldogultak vele, amihez én sohasem értettem.

*

Mindezek közlésével tartozom magamnak és olvasóközönségemnek, melytől ezennel bucsut veszek.

Amit az utókornak átadni érdemes volt, megirtam. Volnának még adataim, de azok közlése különböző természetü akadályokba ütköznék.

Ezzel nem az van mondva, hogy olvasóimmal a lapok hasábjain többé nem találkozom, csak hogy ritkábban és más-más rovatban.

MEGYEI KÖNYVTÁR
M 19407
KAPOSVÁR

TARTALOM:

Előszó — — — — — — — — — — 5
Az ötven év előtti Kaposvár — — — — — 7
Koronázási emlékeim — — — — — — 11
Az én siófoki strandfürdőzéseim — — — — 15
Egy husvéti vakáció — — — — — — 19
Első szerelmem — — — — — — — 23
Hűtlenségem bünhődése — — — — — 27
Jogászéveimből — — — — — — — 30
Kaposvár társasélete a hetvenes években — — 33
Egy János-nap — — — — — — — 37
Megyebálok — — — — — — — — 41
Farsangi mulatságok — — — — — — 45
Kaposvár szinházi világából — — — — 49
A Kaposvári Állandó Működvelő Társulatról — 53
Szüretek és szüreti mulatságok — — — — 57
Donnervárosi asztaltársaságom — — — — 61
Tollnokságom idejéből — — — — — — 65
A „Népkör" — — — — — — — — 69
Nefelejcs-Kör — — — — — — — — 72
Szolgabiróságom napjaiból — — — — — 76
Mikor én a főispánt fogadtam — — — — 80
Egy tiszteletdij — — — — — — — 83
Bíróválasztás Kaposkereszturon — — — — 86
Egy jövedéki vizsgálat — — — — — — 90
Balatonfüreden — — — — — — — 94
Egy fonyódi juniális — — — — — — 98
Hogy lettem képviselővé? — — — — — 101
Mikor én csaknem a peleskei nótárius sorsára jutottam — — — — — — — — 105
Képviselői bevonulások — — — — — — 109
Egy téli képviselőválasztás esélyei — — — 113
Egy március 15-ike — — — — — — 117
Budapesti asztaltársaságom — — — — — 120
Az én vadászataim — — — — — — — 123

A bélavári kisértet — — — — — — — 12
Repülő-tisztek Ivánfán — — — — — — 12
Negyvennégyesek a töröcskei erdőben — — 13
Egy falusi menyegző 1870-ben — — — — 13
Ivánfai szüretek — — — — — — — 14
Üzenet a Marsból — — — — — — — 14
Az életből — — — — — — — — — 14
Egy lemaradt „Morzsa“ — — — — — — 15
Életpályám beszámolója — — — — — 15